

TAMPEREEN YLIOPISTO

Sanna Pekkonen

”Menemme yhdessä pimeään, ja minä pidän taskulamppua”

Diskurssianalyysi ilmastonmuutosta käsittelevän journalistisen
tietokirjan kirjoittajien yleisösuhteesta

Journalistiikan ja mediatutkimuksen pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2018

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestintätieteiden tiedekunta

PEKKONEN, SANNA: ”Menemme yhdessä pimeään, ja minä pidän taskulamppua” :
Diskurssianalyysi ilmastonmuutosta käsittelevän journalistisen tietokirjan kirjoittajien
yleisösuhteesta

Pro gradu -tutkielma, 97 s., 5 liites.

Journalistiikka ja mediatutkimus

Huhtikuu 2018

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani ilmastonmuutosta käsittelevän journalistisen Hyvän sään aikana -tietokirjan tekijöiden yleisösuhdetta. Hyvän sään aikana -kirjan on tehnyt 21 journalistiikan ja kuvajournalismin opiskelijaa Tampereen yliopistosta journalistiikan vierailijaprofessorin, toimittaja Hanna Nikkasen ohjaamana. Olin myös itse työryhmässä mukana. Kevätlukukaudella 2017 toteutetun kirja-projektin tavoitteena oli uudistaa tapoja, joilla ilmastonmuutosta on käsitelty journalismissa Suomessa.

Tutkin diskurssianalyysin avulla, miten Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajat hahmottavat kirjan yleisön ja oman roolinsa suhteessa yleisöön sekä mitä erityispiirteitä kirjoittajien yleisösuhteesta nousee esiin aiempaan tutkimukseen verrattuna. Oletukseni oli, että projektin halu uudistaa ilmastojournalismia olisi näkynyt tavallista voimakkaampana pyrkimyksenä saada suomalaiset osallistumaan julkiseen keskusteluun.

Tutkielmani empiirinen aineisto koostuu 17 kirjan kirjoittajan sekä työryhmän ohjaajan teemahaastatteluista. Keräsin aineistoni viidellä ryhmähaastattelulla ja kolmella yksilöhaastattelulla. Tutkielmani nojaa sosiaalisen konstruktionismin perinteeseen, ja analyysini perustuu Michael Foucault’n ymmärrykseen diskursseista. Foucault’lle diskurssit ovat yhteiskunnallisia käytäntöjä, jotka tuottavat ja muokkaavat sosiaalista todellisuutta. Esimerkiksi journalismille määritellyt tavoitteet ja ihanteet voivat muodostaa journalismidiskurssin, joka ohjaa toimittajien työskentelyä. Näin kysymys kirjan tekijöiden yleisösuhteesta kytkeytyy laajempaan keskusteluun toimittajien ammatti-identiteetistä ja journalismin roolista julkisen keskustelun tuottajana. Tutkielmani kiinnittyy myös ilmastojournalismin tutkimuksen viitekehykseen.

Hyvän sään aikana -kirjan tekijöiden haastatteluista hahmottuu kahdenlaisia diskursseja. Lukijadiskurssit määrittävät, millaisina tekijät hahmottavat kirjan yleisön. Lukijadiskursseja ovat yleisö-, julkiso- ja vastayleisödiskurssit. Toimittajadiskurssit taas kertovat siitä, millaisina kirjoittajat näkevät oman roolinsa toimittajina suhteessa yleisöön. Niitä ovat objektiivinen tiedonvälittäjä - ja osallistava opastaja -diskurssit.

Näistä diskursseista voi tulkita, että työryhmäläiset tasapainoilevat kahden eri toimittajan ammatti-identiteetin välillä. Yhtäältä he pyrkivät kiinnittymään journalismin perinteisiin ihanteisiin, joissa toimittaja nähdään objektiivisena tiedonvälittäjänä ja yleisö tiedon passiivisena vastaanottajana. Nämä diskurssit tulevat haastatteluissa esiin muita voimakkaammin, ja etenkin työryhmän ohjaaja pyrkii ankkuroitumaan niihin. Toisaalta haastatteluissa tulee esiin työryhmäläisten halu osallistaa ihmisiä ilmastokeskusteluun, ja he näyttivät uskovan julkison muodostumisenkin olevan mahdollista ilmastokysymysten ympärillä. Mukaan haluttiin saada myös perinteisesti keskusteluista ulos jääneitä tai jättäytyneitä tahoja. Kaikkiaan kirjan pyrkimys ilmastojournalismin uudistamiseen ei silti tullut kovinkaan vahvasti esiin kirjan kirjoittajien yleisösuhteessa.

Avainsanat: ilmastonmuutos, journalismi, yleisösuhde, toimittajan ammatti-identiteetti

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	1
1.1 Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset.....	4
1.2 Teoreettinen viitekehys ja keskeiset käsitteet.....	5
1.3 Tutkijan rooli työryhmän jäsenenä	9
2 Ilmastomuutos ja journalismi	12
2.1 Ilmastojournalismin tutkimus	13
2.2 Ilmastomuutos suomalaisessa mediassa	18
2.3 Ilmastotoimittajat.....	22
2.4 Tutkielma ilmastojournalismin tutkimuksen viitekehyksessä.....	26
3 Julkisuus	27
3.1 Julkisuuden toimijat.....	27
3.2 Habermasin julkisuusteoria ja sen kritiikki	32
3.3 Journalismin rooli julkisuuden ja sen toimijoiden tuottamisessa	36
3.4 Journalistiset käytännöt yleisösuhteen taustalla	38
3.5 Journalistien käsitykset yleisösuhteesta	40
4 Aineisto ja tutkimusmenetelmä	46
4.1 Haastateltavien taustat	46
4.2 Teemahaastattelut aineistonkeruumenetelmänä	48
4.3 Diskurssianalyysi analyysimenetelmänä	51
5 Analyysi.....	55
5.1 Lukijadiskurssit	56
5.1.1 Yleisödiskurssi	56
5.1.2 Julkisödiskurssi.....	60
5.1.3 Vastayleisödiskurssi	64
5.2 Toimittajadiskurssit	67
5.2.1 Objektiivinen tiedonvälittäjä -diskurssi.....	68
5.2.2 Opastava osallistaja -diskurssi.....	70

5.3 Työryhmän ohjaajan diskurssit.....	74
5.3.1 Lukijadiskurssit	74
5.3.2 Toimittajadiskurssit	78
6 Johtopäätökset	81
6.1 Oman työskentelyn arviointi	85
Lähdeluettelo	89
Kirjat ja artikkelit.....	89
Muut lähteet.....	96
Liite 1.....	98
Liite 2.....	100
Liite 3.....	102

1 Johdanto

”Tämä kirja pitää tehdä sen takia, että ilmastonmuutos on meidän aikamme suurin uutinen. Se on ihan järjettömän ja typerän iso uutinen. Se on niin iso, että meidän on selvästi vaikea ottaa haltuun sitä, miten merkittävä se on.”

Hanna Nikkanen Hyvän sään aikana -podcastissa (3.4.2017).

Näin Tampereen yliopiston journalistiikan vierailijaprofessori, toimittaja Hanna Nikkanen kuvaili keväällä 2017, miksi hän halusi koota journalistiikan ja kuvajournalismin opiskelijoista työryhmän, joka tekisi journalistisen tietokirjan ilmastonmuutoksesta. Olin mukana tuossa työryhmässä osana journalistiikan maisterivaiheen opintojani. Alun perin halusin lähteä kirjaprojektiin mukaan, koska ilmastonmuutoksesta kertovat uutiset olivat herättäneet minussa usein lannistuneen tunteen, eikä aihe ollut mielestäni riittävästi esillä mediassa. Minusta tuntui tärkeältä, että ilmastonmuutoksesta puhuttaisiin julkisuudessa nykyistä monipuolisemmin, jotta yhä laajempi joukko ihmisiä ymmärtäisi tilanteen vakavuuden.

Kirjaprojektin lähtökohta oli uudistaa tapoja, joilla ilmastonmuutosta on käsitelty suomalaisessa journalismissa, koska ilmastonmuutoksen kaltaisen monimutkaisen aiheen käsittely on ollut journalismille vaikeaa (Tampereen yliopisto 2017). Näistä ajatuksista Nikkasen ja 19 toimittajaopiskelijan ja kahden kuvajournalismin opiskelijan käsissä syntyi journalistinen tietokirja *Hyvän sään aikana: mitä Suomi tekee, kun ilmasto muuttaa kaiken*, joka julkaistiin lokakuussa 2017. Hyvän sään aikana -kirjassa käsitellään ilmastonmuutosta journalistisissa artikkeleissa eri näkökulmista: miten ilmastonmuutos vaikuttaa suomalaiseen luontoon ja ruokalautaseemme, miksi siihen on niin vaikea suhtautua ja millaista politiikkaa ilmastotoimien takana on. Kirjan tarkoitus oli kertoa niistä muutoksista, joita voimme joutua kohtaamaan suomalaisessa yhteiskunnassa ilmastonmuutoksen seurauksena. (Työryhmä ja Nikkanen 2017.)

Päädyimme tekemään nimenomaan journalistisen tietokirjan, jotta ilmastonmuutoksen kaltaista monimutkaista aihetta voitaisiin käsitellä riittävän kokonaisvaltaisesti ja laajasti yhdessä paketissa. Itse kirjoitin kirjaan luvut suomalaisten yritysten ilmastostrategioista sekä hiilidioksidintalteenotto- ja ilmastonmuokkausteknologioista. Osana kirjaprojektia kerroimme kirjan sisällöistä sosiaalisen median kanavissa ja podcast-sarjassa tavoittaaksemme myös sellaisia yleisöjä, joita perinteinen tietokirja ei välttämättä tavoittaisi.

Yliopiston kurssina alkaneesta työstä tuli minulle pian merkityksellisempi kuin pelkkä opintoprojekti. Kevään 2017 aikana minulle alkoi konkretisoitua ilmastonmuutoksen kaikenkattavuus ja kiire toimia sen hillitsemiseksi, kun syvennyin aiheeseen kirjaprojektia varten. Ilmastotutkimusta yhteen kokoava hallitusten välinen ilmastonmuutospaneeli IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) antoi poliittisille päättäjille vuonna 2014 arvion, että kasvihuonekaasupäästöjen jatkuminen aiheuttaa pitkäaikaisia muutoksia maapallon ilmastolle ja tuo lisää ”vakavia, laaja-alaisia ja peruuttamattomia vaikutuksia” ihmisille ja maapallon ekosysteemeille. Raportin mukaan ilmastotieteilijät pitävät hyvin todennäköisenä, että teollisuuden ja muun ihmisen toiminnan aiheuttamat kasvihuonekaasujen päästöt ovat lisänneet kasvihuonekaasujen määrää ilmakehässä. Se taas on nostanut maapallon keskilämpötilaa esiteolliseen aikaan verrattuna. Ilmastotieteilijöiden mukaan maapallon keskilämpötilan nousun on 1950-luvulta lähtien havaittu lisäävän äärimmäisen kuumia lämpötiloja maapallolla, nostavan merenpintaa, lisäävän rankkasateiden määrää monilla alueilla ja sulattavan jäätiköitä. (IPCC 2014, 2–18.)

IPCC:n raportti oli pohja Pariisin kansainväliselle ilmastokokoukselle joulukuussa 2015 (IPCC 2014, v). Maailman valtiot pääsivät kokouksessa sellaiseen yhteisymmärrykseen, että ne sopivat uudesta oikeudellisesti sitovasta ilmastosopimuksesta. Pariisin sopimuksen nimellä tunnetuksi tulleessa sopimuksessa allekirjoittajamaat sitoutuivat pyrkimään siihen, että maapallon keskilämpötilan nousu pysyy alle kahdessa asteessa tai jopa alle 1,5 asteessa esiteolliseen aikaan verrattuna. Käytännössä se tarkoittaa kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä. Sen lisäksi maiden on asetettava pitkän aikavälin tavoite ilmastonmuutokseen sopeutumiselle. Pariisin sopimus astui voimaan marraskuussa 2016. (Ympäristöministeriö 2016.) Kesäkuussa 2017 keskustelu ilmastonmuutoksesta kiihtyi kuitenkin jälleen, kun Yhdysvaltain presidentti Donald Trump ilmoitti irrottavansa Yhdysvallat Pariisin ilmastosopimuksesta (Taussi 2017).

Minusta alkoi tuntua yhä tärkeämmältä, että ilmastonmuutoksesta voitaisiin kertoa journalismin keinoin ymmärrettävästi, kiinnostavasti ja monipuolisesti. Ongelman tiivistä hyvin Tanskan entinen ympäristöministeri ja Euroopan neuvoston entinen ilmastokomissaari Connie Hedegaard (2017) Kööpenhaminassa kesällä 2017 järjestetyssä eurooppalaisten tiedetoimittajien seminaarissa: ilmastonmuutos on kaikenmuutos, joten ilmastojournalismin pitäisi olla osa kaikkea journalismia. Tällä hetkellä se ei sitä ole, mikä voi osaltaan vaikeuttaa laajaan ja monimutkaiseen ilmiöön tarttumista niin kansainvälisillä poliittisilla areenoilla kuin paikallisessa toiminnassa.

Keväällä 2017 aloitin myös pro gradu -seminaarin, ja tutkielmani aihe hahmottui nopeasti: halusin tutkia ilmastonmuutoksen käsittelyä journalismissa. Hyvän sään aikana -kirjaprojekti oli tuolloin loppumetreillä, ja se alkoi tuntua sopivalta tutkimuskohteelta. Olihan projektin tavoitteena ollut nimenomaan tuoda uusia käsittelytapoja ilmastonmuutoksesta kirjoittamiseen. Alun perin minua kiinnosti, miten projektissa pyrittiin journalismin keinoin kertomaan ilmastonmuutoksesta aiempaa monipuolisemmin. Ajatuksenani oli käydä työryhmäläisten kanssa läpi journalistisia ratkaisuja, joita he tekivät teksteissään. Ensimmäisen idean rinnalle alkoi kuitenkin hahmottua toinen näkökulma. Olin tehnyt joitakin journalistiikan maisterivaiheen kurssitöitäni journalismin roolista julkisuuden tuottamisessa. Olimme myös kirjaprojektin aikana pohtineet jonkin verran sitä, kenelle kirjoitamme kirjaa. Eräänlaiseksi mallilukijaksemme muodostui suomalainen henkilö, joka on jo jollain asteella kiinnostunut ilmastonmuutoksesta, mutta joka ei välttämättä toimi erityisesti ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi.

Näistä aineksista alkoi hahmottua ajatus, että voisin tutkia kirjatyöryhmän jäsenten tapoja hahmottaa kirjan yleisö. Yksi esimerkki näistä hahmotustavoista on tutkielmani otsikkoon poimittu lausahdus yhden työryhmäläisten haastatteluista: ”Me menemme yhdessä pimeään, ja minä pidän taskulamppua.” Ilmastonmuutoksen edessä toimittaja opastaa kansalaisia kohti tuntematonta. Tässä virkkeessä konkretisoituu se, että työryhmäläiset hahmottivat yleisön sekä yleisön näkökulmasta että myös oman toimittajan roolinsa kautta. Tämä oivallus kytki yleisökäsityksen osittain alkuperäiseen tutkimussuunnitelmaani. Pohjasin tutkimusasetelmani sille ajatukselle, että työryhmäläisten yleisökäsitys voi vaikuttaa siihen, miten vahvasti he pyrkivät toimittajina esimerkiksi ohjaamaan lukijan tulkintoja, eli toisin sanottuna millaisia journalistisia ratkaisuja toimittaja tekee. Siksi minusta tuntui kiinnostavalta tutkia, miten kirjaprojektin tavoite uudistaa suomalainen ilmastojournalismi näkyi tavoissa, jolla kirja tekijät hahmottivat tekstiensä yleisön ja oma roolinsa.

Työryhmän ottaminen tutkimuskohteeksi sai tutkielmani kirjoittamisen aikana lisää merkittävyyttä, kun Hyvän sään aikana -kirja palkittiin syksyllä 2017 Kanava-palkinnolla vuoden parhaana suomalaisena tietokirjana. Kirja oli ehdolla myös tietokirjallisuuden Finlandia-palkinnon saajaksi ja palkittiin kilpailussa yleisön suosikkina. Nämä tunnustukset antoivat tukea sille ajatukselle, että kirjassa ilmastonmuutosta on käsitelty onnistuneesti, ja siksi kirjaprojektin jäsenet olisivat erityisen mielenkiintoinen tutkimuskohde.

1.1 Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset

Tavoitteenani on selvittää pro gradu -tutkielmassani, millainen Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajien yleisösuhte on ja mitä erityispiirteitä siitä nousee esiin.

Yleisösuhteella tarkoitan tässä sitä, miten toimittajat käsittävät yleisön ja oman roolinsa suhteessa yleisöön. Tutkielmani lähtökohta on *sosiaalis-konstruktivistinen*, eli tutkimusasetelmani perustuu siihen ajatukseen, että sosiaalisessa kanssakäymisessä tuotetaan ja uudistetaan jatkuvasti tulkintoja ympäröivästä maailmasta ja että nämä tulkinnat vaikuttavat tapoihin, joilla maailmaa edelleen merkityksellistetään (ks. esim. Jokinen 1999, 38–39). Sosiaalis-konstruktivistista perinnettä mukaillen Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajien käsitykset yleisöstä ja toimittajien roolista voivat vaikuttaa siihen, millaisia journalistia ratkaisuja he tekevät ja millaista julkisuutta he näin tuottavat. Näin kysymys yleisökäsityksistä kytkeytyy laajempaan keskusteluun journalistien suhteesta yleisöön, journalismin roolista julkisuuden tuottajana ja toimittajien ammatti-identiteetin vaikutuksista journalistiseen työhön. Tutkielmassani tarkastelen aihetta erityisesti ilmastonmuutosta käsittelevän journalismin näkökulmasta. Tarkoitukseni on selvittää, nouseeko kirjoittajien yleisösuhteesta joitakin erityispiirteitä esiin, eli näkyikö Hyvän sään aikana -kirjan projektin pyrkimys suomalaisen ilmastojournalismin uudistamiseen jollain tavalla työryhmäläisten tavoissa hahmottaa yleisö tai heidän oma roolinsa toimittajina.

Olen kerännyt tutkielmani aineiston teemahaastatteluilla, joissa haastattelin kirjan 17:ä kirjoittavaa toimittajaa sekä työryhmän ohjaajaa, toimittaja Hanna Nikkasta. Rajasin ryhmän kuvajournalistit tutkielmani ulkopuolelle, sillä halusin keskittyä kirjoittaviin toimittajiin. Olen kerännyt aineiston viidellä ryhmähaastattelulla ja kolmella yksilöhaastattelulla. Etsin diskurssianalyysin avulla kirjatyöryhmän haastatteluista erilaisia tulkintasääntöjä. Tätä kautta pyrin tarkastelemaan, miten työryhmäläiset tuottavat merkityksiä kirjan yleisöstä. Nojaudun analyysissani Michael Foucault'n (1969/2005) ymmärrykseen *diskursseista*. Foucault'lle diskurssit ovat yhteiskunnallisia käytäntöjä, jotka tuottavat ja muokkaavat sosiaalista todellisuutta. Voidaan puhua esimerkiksi journalistisista diskursseista. Ne voivat olla esimerkiksi journalismille määritettyjä tavoitteita, jotka suurin osa journalisteista tunnistaa journalismin ihanteiksi ja joita alan sisäisen keskustelu ja kiistely uudistavat ja muokkaavat. (Seppänen & Väliaverron 2012, 105.)

Tutkielmassani etsin Hyvän sään aikana -kirjan työryhmän yleisösuhteesta kertovia diskursseja, joiden kautta työryhmän toimittajat pyrkivät eri tavoin yhtäältä kiinnittymään journalistiseen diskurssiin ja toisaalta uudistamaan sitä. Työryhmäläiset määrittelevät yleisösuhtettaan kahdella tavalla: ensinnäkin millaiseksi he käsittävät yleisön ja toisekseen millainen heidän oma roolinsa journalisteina on suhteessa yleisön. Aineistoni pohjalta pyrin vastamaan kolmeen tutkimuskysymykseeni.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Miten Hyvän sään aikana -tietokirjan kirjoittajat hahmottavat kirjan yleisön?
2. Millaisena kirjoittajat näkevät oman roolinsa journalisteina suhteessa yleisöön?
3. Mitä erityispiirteitä kirjoittajien yleisösuhteesta nousee esiin verrattuna aiempaan tutkimukseen?

Tutkielmani oletus on, että Hyvän sään aikana -kirjan tekijät pyrkivät tavallista voimakkaammin luomaan julkista keskustelua ilmastokysymysten ympärille ja saamaan siihen mukaan tavallista laajemman joukon suomalaisia. Tämä oletus perustuu omiin ajatuksiini työryhmän jäsenenä sekä aiempaan tutkimukseen, jonka perusteella ilmastonmuutoksesta kirjoittavat toimittajat tapaavat nähdä aiheen jollain tavalla erityisenä journalismin alana (ks. esim. Kunelius, Nossek & Eide 2017).

Pyrin tutkielmallani avaamaan näkökulman ilmastonmuutokseen perehtyneen kirjatyöryhmän käsityksiin toimittajien yleisösuhteesta. Tutkimustulokset voivat kertoa myös työelämän kynnyksellä olevan toimittajasukupolven ammatti-identiteetistä. Tutkielmani tavoitteena on tuottaa uutta tietoa tästä yksittäisestä tapauksesta sekä tarpeen tullen kyseenalaistaa vanhoja ajatusmalleja tutkimustulosteni pohjalta (vrt. Alasuutari 2011, 182).

1.2 Teoreettinen viitekehys ja keskeiset käsitteet

Tutkielmani teoreettis-metodologinen viitekehys on *sosiaalis-konstruktivistinen*. Sosiaalisen konstruktionismin oppi-isien Peter L. Bergerin ja Thomas Luckmannin (1966/1994, 30–32) mukaan ihmiset tuottavat ja ylläpitävät käsityksiään heitä ympäröivästä maailmasta merkityksellistämällä maailmaa kielen kautta. Tämä merkityksellistäminen tapahtuu suhteessa muihin ihmisiin ja heidän käsityksiinsä, jolloin ihmisten käsitys asioista, esineistä ja instituutioista syntyy ja muuttuu jatkuvasti vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Berger ja Luckmann kuvaavat ihmisten kokemusmaailman syntyä yksilön näkökulmasta, mutta myös yhteiskunnallisten

instituutioiden voidaan ajatella muodostuvan samalla tavalla ihmisten vuorovaikutuksen seurauksena (Aittola & Raiskila 1994, 220). Esimerkiksi journalistiset käytännöt ovat yksi tällainen instituutio (Seppänen & Väliaverronen 2012, 105). Sosiaaliseen konstruktionismiin sisältyy ajatus, että asioille, esineille ja ilmiöille on annettu sosiaalisissa suhteissa jo merkityksiä kielen avulla, mutta samaan aikaan niille annettujen merkitysten rajoja uudistetaan ja muokataan jatkuvasti. Koulukunnan piirissä ollaankin kiinnostuneita siitä, kuinka sosiaalinen todellisuus rakentuu kielenkäytön ja toiminnan kautta. (Jokinen 1999, 38–39; Fairclough 1995/1997, 39.)

Tutkielmani perustuu sille oletukselle, että Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajien yleisösuhte on rakentunut sosiaalisessa kanssakäymisessä työryhmän sisällä ja suhteessa muuhun yhteiskuntaan. Samaa aikaan kirjoittajat myös tuottavat ja uudistavat sosiaalista todellisuutta toimiessaan näiden käsitysten pohjalta. Sosiaalisen konstruktionismin viitekehystä mukaillen sillä on siis merkitystä, miten kirjoittajat käsittävät yleisön tai oman roolinsa toimittajina suhteessa yleisöön, koska nämä ajatukset voivat vaikuttaa heidän työskentelyynsä toimittajina. Kirjan lukijat taas merkityksellistävät maailmaa edelleen kirjan tekstien perusteella.

Sosiaalis-konstruktivistinen viitekehys on myös aineiston analyysissä käyttämäni diskurssiteorian taustalla. Kuten totesin tutkimusasetelmani esittelyssä, viitataan *diskurssin* käsitteellä Michael Foucault’n (1969/2005) tarkoittamiin yhteiskunnallisiin, institutionaalisiin käytäntöihin, jotka tuottavat ja muokkaavat sosiaalista todellisuutta. Esimerkiksi journalistiset käytännöt voivat olla yksi tällainen instituutio, joka on rakentunut sosiaalisissa suhteissa ja jonka rajoja vedetään jatkuvasti uudelleen (Seppänen & Väliaverronen 2012, 105). Nuo käytännöt voivat esimerkiksi määrittää, millä tavalla journalistisen julkisuuden piirissä esitetään tietoa, mitä journalistisiin esityksiin otetaan mukaan ja mitä ei ja kenelle annetaan määrittelyvalta (Fairclough 1997, 8, 13). Foucault’n (1969/2005, 51) mukaan diskurssit sijaitsevat juuri siinä prosessissa, jossa yhteiskunnallisten käytäntöjen rajoja määritellään uudelleen ihmisten ja instituutioiden vuorovaikutuksessa.

Foucault’laiselle diskurssiteorialle on keskeistä myös se, että diskurssien jatkuvan uudelleen määrittelyn taustalla ajatellaan olevan valtakamppailu siitä, kuka pääsee määrittelemään diskurssin rajoja. Rajojen määrittely uusintaa valtasuhteita edelleen, kun vaikkapa journalismidiskurssin taustalla vaikuttavat valtarakenteet ohjaavat sitä, millaista journalismia pidetään arvostettuna. (Esim. Ahonen 1984, 18–19.)

Hyödyntämällä foucault’laista diskurssiteoriaa aineistoni analyysissä kytken Hyvän sään aikana -kirja kirjoittajien diskurssit osaksi laajempaa journalismi-instituutiota. Samaan aikaan kirjan tekijät määrittelevät tuon instituution sisällä olevia journalistisia käytäntöjä uudelleen, mikä tekee tutkimusastelemasta mielenkiintoisen. Käsittelen diskurssianalyysia tarkemmin luvussa 4.

Journalismi-instituution käytännöt osallistuva myös *julkisuuden* rakentamiseen. Julkisuusteorioiden piirissä julkisuus voidaan käsittää julkisena tilana, jossa käydään julkista keskustelua jostakin yhteiskunnallisesta kysymyksestä. Esimerkiksi Jürgen Habermasille (1964/2010) julkisuuden ihannetila on 1700-luvulla syntynyt porvarillinen keskustelukulttuuri, jossa porvariston edustajat kokoontuivat keskustelemaan ajankohtaisista yhteiskunnallisista ja poliittisista kysymyksistä ja johon kenen tahansa porvariston edustajan oli teoriassa mahdollista osallistua. Julkisuus rakentui pitkälti ihmisten keskinäisen viestinnän ja keskustelun kautta. Habermasin deliberatiivinen julkisuusteoria on saanut kritiikkiä muun muassa vallitsevien valtarakenteiden suosimisesta, jolloin julkiseen keskusteluun osallistuminen ei ole todellisuudessa kaikille mahdollista (Fraser 1992/2009; Mouffe 1999/2009).

Nancy Fraser (1992/2009, 17–18) on tuonut habermasilaisen deliberatiivisen julkisuuskäsityksen rinnalle *vastajulkisuuden* käsitteen. Fraser on kritisoinut Habermasin julkisuusteoriaa siitä, että tavoitteena on vain yhden, yhteisen julkisen mielipiteen muodostaminen. Tällöin ääneen pääsevät ne, joilla on jo valmiiksi valtaa. Fraserin mukaan monien kilpailevien ryhmien väittelyn salliminen tekisi yhteiskunnasta nykyistä tasa-arvoisemman ja saisi aikaan aidon julkisen keskustelun. Fraser tarkoittaa vastajulkisuuksilla keskusteluareenoita, joilla käydään valtajulkisuuden kanssa kilpailevia keskusteluja. Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajat tunnistivat vastajulkisuuksien olemassaolon, joten käsite nousee tutkielmassani olennaiseksi.

Tutkielmassani keskityn ihmisten keskinäisen viestinnän sijaan enemmän journalismin tuottamaan julkisuuteen. Kyse on *joukkoviestinnästä* eli sanomien välittämisestä suurelle joukolle ihmisiä, jotka eivät tunne toisiaan. Joukkoviestintä kokoaa näitä ihmisiä yhteen ja luo heidän välilleen ainakin kuvitteellisen yhteyden. Journalistisen joukkoviestinnästä tekee ajankohtaisuus ja faktapohjaisuus eli tiettyjen alan sisällä sovittujen käytäntöjen noudattaminen. (Kunelius 2010, 19–21). Katson tutkielmassani joukkoviestinnän toimivan sosiaalisen todellisuuden tuottajana, mutta samaan aikaan sen käytännöt ja muodot määrittävät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa aina uudelleen.

Julkisuusteorioissa journalismin rooli on nähty kahtalaisena: yhtäältä journalismia on pidetty julkisen keskustelun edellytyksenä (Blumer 1946/2010) ja aktiivisen kansalaisyhteiskunnan palvelijana (Carey 1987/2010), mutta toisaalta myös julkisen keskustelun lamaannuttajana (Habermas 1964/2010; Dewey 1927/2006). Itse lähdän siitä oletuksesta, että journalismi voi parhaimmillaan tarjota välineitä julkiseen keskusteluun. Molempia näistä näkökulmista kuitenkin yhdistää se, että journalismin tuottama julkisuus vaikuttaa tavalla tai toisella ihmisten käsityksiin ja toimintaan, eli se rakentaa sosiaalista todellisuutta.

Journalismin tuottaman julkisuuden näkökulmasta keskityn etenkin siihen, millaisia *toimijuuksia* Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajat pyrkivät tarjoamaan ihmisille julkisuudessa. Julkisuusteorioissa erilaisiksi toimijuuksiksi on tunnistettu esimerkiksi *yleisöys* ja *julkisous*. Yleisönä olemista pidetään joukkoviestinnän välittämän tiedon passiivisena vastaanottamisena, kun taas julkison edustajat ovat aktiivisia yhteiskunnan jäseniä, jotka pyrkivät löytämään julkisen keskustelun avulla ratkaisuja yhteisön yhdessä tunnistamiin ongelmiin. Klassisissa julkisuusteorioissa yleisö nähdään taantuneena kansalaisyhteiskuntana, ja julkiso olisi herätettävä ratkomaan yhteisön ongelmia, jotta virkeän kansalaisyhteiskunnan ihannetila saavutettaisiin. (Dewey 1927/2006; Blumer 1946/2010; Habermas 1964/2010.) Fraserin (1992/2009) mukaan julkisoja voi olla myös useita, ja ne voivat kilpailla keskenään.

Tutkielmani kiinnittyy journalismidiskurssin kautta myös journalistisen työn tutkimusperinteeseen. Journalismidiskurssiin sisältyviä ihanteita tai päämääräsääntöjä on eritelty tarkemmin *journalistien ammatti-identiteettiä* kartoittavassa tutkimuksessa. Toimittajien ammatti-identiteetin on todettu tutkimuksissa rakentuneen esimerkiksi objektiivisuuden, julkisen palvelun, itsenäisyyden, ajankohtaisuuden ja eettisyyden varaan. Nämä ammatti-identiteetin rakennuspalikat ohjaavat toimittajien työskentelyä. (Koljonen 2013, 65–67.) Tulkinnat näistä journalistisista ihanteista ja käytännöistä muuttuvat ajan myötä, kun niitä merkityksellistetään uudelleen (Kantola 2011). Tutkielmassani olen kiinnostunut siitä, miten Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajat määrittelevät toimittajina suhteensa yleisöön, eli millaiseksi heidän voi tulkita määrittelevän oman ammatti-identiteettinsä. Nämä käsitykset voivat ohjata muun muassa sitä, millaista julkista keskustelua he pyrkivät työssään tuottamaan. Käsittelen julkisuuden toimijoita, julkisuusteorioita ja journalistien yleisösuhdetta luvussa 3.

Tutkimusaineistoni koostuu ilmastonmuutoksesta kirjoittaneiden toimittajien haastatteluista. Niinpä tutkielmani kytkeytyy osaksi myös *ilmastojournalismin* tutkimusta. Tarkoitin ilmastojournalismilla journalismia, joka käsittelee ilmastonmuutosta tai sen vaikutuksia. En tarkoita vain ilmastonmuutoksen käsittelyä luonnontieteellisenä ilmiönä, vaan ilmastojournalismin aiheena voi olla esimerkiksi energia- tai turvallisuuspolitiikka. En näekään välttämättä ilmastojournalismia samalla tavalla genrenä kuin vaikkapa ulkomaan- tai talousjournalismia, sillä ilmastonmuutos aiheena ylittää nuo raja-aidat. Tästä syystä koko käsitteen käytön voi myös kyseenalaistaa, sillä ilmastonmuutosta voi ajatella vain yhtenä elementtinä, joka vaikuttaa jonkin talous- tai ulkomaanuutisen taustalla. Sama pätee myös aiheen tutkimukseen. Ilmastojournalismia on kuitenkin tutkittu omana journalismin lajina, ja siksi minusta on perusteltua puhua myös tämän tutkielman yhteydessä ilmastojournalismissa. Käyn tarkemmin läpi ilmastojournalismin tutkimusta ja tutkielmani sijoittumista sen viitekehykseen luvussa 2.

1.3 Tutkijan rooli työryhmän jäsenenä

Oman näkökulmansa pro gradu -tutkielmaani tuo se, että olen itse ollut kirjoittavana toimittajana mukana työryhmässä, jonka jäseniä haastattelen tutkielmassani. Kirjaprojektissa mukana oleminen on väistämättä vaikuttanut ajatuksiini ja käsityksiini esimerkiksi siitä, mitä ajattelen ilmastojournalismista tai kirjan yleisöstä. Tutkielman aihe ylipäättään on lähtöisin omista kirjaprojektin aikana heränneistä pohdiskeluistani, joten jo aiheen valinnassa tulee esiin subjektiivinen näkökulmani. Olen pyrkinyt tiedostamaan tämän tutkijapositioni tutkielmani kaikissa vaiheissa.

Ronkaisen ym. (2011, 71–73) mukaan tällaisessa tutkijapositionissa on riski, että tutkija pyrkii tutkimuksen avulla vain vahvistamaan omia ennako-oletuksiaan. Siksi omat kokemukset tutkimuksen kohteesta on tärkeää kyseenalaistaa. Ronkainen ym. korostavat myös, ettei tutkijan mieltymyksillä voi perustella tutkimuksessa tehtyjä valintoja. Tiedostan, että osallisuuteni tutkielmani kohteena olevaan kirjaprojektiin on voinut ohjata niin tutkimuskysymysteni valintaa, teemahaastattelujen kysymyksenasettelua kuin haastattelujen tulkintaa. On mahdollista, että minulta on jäänyt esimerkiksi huomaamatta jokin haastatteluissa esiintyvä diskurssi. Olen pyrkinyt välttämään näitä ongelmia peilaamalla omaa ajatteluani aiempaan tutkimukseen sekä tutkimushaastatteluissa esiin tulleisiin näkökulmiin. Vaikka tutkielmani aihe kumpuaa omasta kiinnostuksestani ilmastojournalismia kohtaan, voi aihevalintaani perustella

myös sen yhteiskunnallisella merkittävyydellä ja ilmastojournalismin aiemmalla tutkimuksella. Ronkaisen ym. (2011, 73) tällaiset keinot auttavat hallitsemaan tutkijan subjektiivisuutta.

Tutkijan osallisuutta tutkimuksen kohteena olevaan hankkeeseen tai prosessiin ovat käsitelleet myös Häikiö ja Niemenmaa (2007, 54–56), jotka muistuttavat, että omien oletuksien tiedostamisesta huolimatta tällainen tutkijapositio voi heijastua tutkimukseen ja ohjata esimerkiksi tiettyihin näkökulmiin samastumista. Häikiön ja Niemenmaan mukaan tärkeintä on tuoda omat käsityksensä mahdollisimman selvästi esiin tutkimusraportissa, jotta tutkimuksen lukija voi arvioida tutkimuksen luotettavuutta. Tällaisen tutkijaposition etu on Häikiö ja Niemenmaan mukaan se, että tutkimuksen kohteena olevaan prosessiin osallistuva tutkija voi tavoittaa projektista sellaista hiljaista tietoa, joka ei välttämättä välittyisi esimerkiksi ulkopuoliselle haastattelijalle. Toisaalta Ronkaisen ym. (2011, 71) mukaan on mahdollista, että tutkittavat jättävät esimerkiksi haastatteluissa kertomatta jotain, jos he olettavat tutkijan tietävän aiheesta jo paljon ja tulkitsevan aihetta samoista näkökulmista kuin he itse.

Työryhmän jäsenenä tunnen muut työryhmäläiset henkilökohtaisesti, mikä on voinut vaikuttaa esimerkiksi haastattelutilanteeseen. Tämä oli yksi syy, miksi toteutin teemahaastattelut pääasiassa ryhmähaastatteluina. Näin pyrin siihen, etteivät henkilökohtaiset suhteeni työryhmän jäseniin vaikuttaisi haastatteluihin. Pyrin myös muodostamaan haastatteluryhmät niin, etteivät esimerkiksi kaikki läheisimmin tuntemani ihmiset olisi samassa ryhmässä. Halusin myös käsitellä haastattelut tutkielmassani anonymisti työryhmän ohjaajaa lukuun ottamatta, jotta haastateltavat voisivat kokea haastattelutilanteen vapaammaksi kuin siinä tapauksessa, että olisin käsitellyt heidän haastattelujaan nimillä. En kokenut haastattelutilanteissa, että asemani työryhmän jäsenenä olisi vaikuttanut haastatteluihin kielteisesti. Pikemminkin tuntui, että pääsimme nopeammin keskustelemaan asiasta syvällisemmin, kun minulla ja haastateltavilla oli jo valmiiksi kirja-projektin ansiosta yhteisiä käsityksiä asioista. Silti on tietenkin mahdollista, että haastateltavien ajatukset minusta ovat vaikuttaneet heidän vastauksiinsa jollain tavalla.

Pro gradu -tutkielmansa on tehnyt vastaavanlaisesta asetelmasta esimerkiksi Vilma Ruokoski (2017), joka tutki Uusi Inari -verkkolehden taustatyöskentelyä. Uusi Inari oli toimittajaopiskelijoiden verkossa toteuttama paikallislehtiprojekti, jossa Ruokoski itse oli toimittajana mukana. Ruokoski (emt, 47) arvioi, että hänen tutkijapositionsa

projektin jäsenenä on voinut vaikuttaa hänen omiin tulkintoihinsa ja painotuksiinsa. Ruokoski muistuttaa, että jonkun toisen ryhmän jäsenen kuvaus samoista asioista olisi voinut olla toisenlainen. Pääasiassa Ruokoski kuitenkin näkee tutkijapositionsa etuna. Ruokoski tuo esiin, että työryhmän osana oleminen mahdollistaa projektin työskentelyn hahmottamisen paremmin kuin ulkopuolisen olisi mahdollista.

Itsekin näen osallisuuteni kirjaprojektiin enemmän etuna kuin haittana. Tunnen kirjaprojektin hyvin, joten olen voinut osata kysyä teemahaastatteluissa asioita, joita ulkopuolinen tutkimuksen tekijä ei olisi osannut ajatella. Omien kokemusteni kautta voin tuoda tutkielmaan yhden näkökulman lisää, kun voin peilata haastatteluja omiin ajatuksiini. Toki olen pyrkinyt tiedostamaan positioni läpi tutkielman, kuten Häikiö ja Niemenmaa (2007, 56) ohjeistavat, jotta olisin avoin myös sellaisille näkökulmille, joita en itse ole ajatellut.

Itse kirjaprojektiin tai omaan rooliini siinä tutkielman tekeminen ei mielestäni vaikuttanut. Ajatus pro gradu -tutkielmani aiheesta alkoi hahmottua loppukeväästä 2017, jolloin kirjaprojekti oli jo pitkällä ja kirjan artikkelit olivat viimeistelyvaiheessa. Kirjan artikkelien viimeiset versiot palautettiin toukokuun lopulla. Lopulliset tutkimuskysymykseni hahmottuivat vasta syksyn mittaan, kun kirja oli jo tullut painosta ja julkaistu. En siis pyrkinyt ohjaamaan omaa työskentelyäni tai vaikuttamaan muiden työskentelyyn projektissa suuntaan tai toiseen. Tutkielmani ei myöskään ollut tilaustyö työryhmältä tai sen ohjaajalta.

Sain opinnäytetyöni tekemistä varten Journalistisen kulttuurin edistämissäätiöltä 900 euron apurahan. Lisäksi Hyvän sään aikana -kirjaprojekti kustansi minulle osallistumisen, matkat ja majoituksen eurooppalaisten tiedetoimittajien ECSJ-konferenssiin Tanskan Kööpenhaminassa 28.6.2017, jolloin konferenssissa käsiteltiin ilmastonmuutosta journalismin ja tiedeviestinnän näkökulmasta.

2 Ilmastonmuutos ja journalismi

Ilmastonmuutos ylittää luonnontieteellisenä ilmiönä kaikki valtioiden ja yhteisöiden rajat. Aiheena se haastaa myös nykyisen journalismi-instituution (Eide ym. 2017, 287). Kunelius ja Eide (2017, 2–8) ovat kuvanneet tilanteen monimutkaisuutta hyvin: Ilmastonmuutoksen vaikutukset ulottuvat globaalilta tasolta aina paikallisyhteisöihin. Kasvihuonekaasupäästöjen vaikutukset eivät rajoitu yhteen paikkaan, joten ilmastonmuutos tekee eri paikoissa asuvista tai eri vuosikymmeninä elävistä ihmisistä toisistaan riippuvaisia. Nämä eri yhteisöt eivät kuitenkaan keskustele keskenään. Ilmastonmuutos ei myöskään rajoitu vain ilmaston tai luonnonilmiöiden muutokseen, vaan sen vaikutukset ulottuvat kaikkiin yhteiskunnan osa-alueisiin. Poliitiikan avulla ei ole onnistuttu ajoissa tai riittävässä määrin saavuttamaan ratkaisuja ilmastonmuutoksen torjumiseksi tai hillitsemiseksi, kun päättäjät vaihtuvat nopealla tahdilla. Silti ihmisyyhteisöjen olisi sitouduttava pitkäjänteisesti ilmastotoimiin. Tässä tilanteessa journalismin olisi kyettävä tuomaan yhteen erilaisia merkityksellistämisen tapoja, jotta ilmastonmuutoksesta voitaisiin keskustella eri yhteisöjen välillä, niin paikallisesti kuin maailmanlaajuisesti. Haasteen vaikeutta kuvaa se, että joillekin ilmastonmuutos tarkoittaa toisenlaisen auton valitsemista, mutta toiset se pakottaa lähtemään kodeistaan.

Journalismin ja median tutkimuksen piirissä on ajateltu, että sillä on merkitystä, miten journalismi esittää ilmastonmuutoksen ja millaiseen julkiseen keskusteluun se antaa välineitä. Hansenin (2011, 8) mukaan media on ollut ympäristöliikkeen alusta alkaen merkittävä julkinen tila ympäristökysymyksistä keskustelua varten, ja saman pitäisi päteä myös ilmastonmuutoskeskusteluun. Doylen (2011, 3) mukaan journalismin olisi kyettävä merkityksellistämään ilmastonmuutos ihmisten arkipäiväisen elämän näkökulmasta, jotta ihmiset heräisivät toimimaan ilmastonmuutoksen torjumiseksi tai hillitsemiseksi. Toisaalta on pidetty tärkeänä, että kansallisessa ilmastojournalismissa olisi nykyistä enemmän esillä kansainvälisiä ääniä, jotta ilmastonmuutoksen kaikkia vaikutuksia olisi helpompi ymmärtää (Eide ym. 2017, 288). Ilmastojournalismin tärkeäksi tehtäväksi on nähty myös ilmastonmuutoksen pitäminen maailmanlaajuisella poliittisella agendalla (Kunelius 2012, 32–33). Tutkimuksessa on selvitetty, olisiko ilmastokokouksissa joukkoviestinnän keinon mahdollista synnyttää globaali julkisuus, joka yhdistäisi kansalaiset sekä kansalliset ja kansainväliset poliittiset toimijat ratkaisemaan yhdessä ilmastokysymyksiä (Eide & Kunelius 2011, 12).

Aiemman tutkimuksen perusteella journalismi ei kuitenkaan näytä pystyneen toteuttamaan näitä sille asetettuja tavoitteita. Ilmastomuutosta käsittelevää journalismia on moitittu esimerkiksi liiallisesta kauhukuvien maalailusta (Painter 2013, 35) ja kansallisvaltioiden rajojen sisällä pysymisestä, vaikka ilmastomuutos on globaali ongelma (Eide & Kunelius 2011, 45). Journalismia on kritisoitu myös siitä, että ilmastomuutos on kehystetty pitkälti ympäristökysymykseksi, mikä on erottanut sen ihmisistä ja kulttuurista ja siten vaikeuttanut sen merkityksellistämistä tavallisten ihmisten arjessa (Doyle 2011, 2–3). Myös journalististen käytäntöjen ja ihanteiden, esimerkiksi tasapuolisuuden vaalimisen, on katsottu kääntyvän ilmastotietoisuuden edistämistä vastaan, jos tasapuolisuuden verukkeella toimittajat antavat saman verran tilaa vertaisarvioidulle tutkimukselle ja ei-tieteellisesti perustellulle ilmastoskeptisismille (Boykoff & Boykoff 2007, 1191).

Ilmastomuutos on siis monin tavoin tärkeä, mutta samalla vaikea aihe journalismille. Tässä luvussa käsitelen ensin ilmastojournalismin tutkimusta ja sen puutteita. Sen jälkeen teen katsauksen tutkimukseen, jossa on kartoitettu ilmastomuutoksen käsittelyä suomalaisessa mediassa. Lopuksi käyn läpi tutkimuksia, joissa on haastateltu ilmastomuutoksesta kirjoittavia toimittajia, kuten omassa tutkielmassani.

2.1 Ilmastojournalismin tutkimus

Ilmastojournalismilla tarkoitan tässä tutkielmassa journalismia, joka käsittelee ilmastomuutosta. En tarkoita pelkästään ilmastomuutosta luonnontieteellisenä ilmiönä, vaan ilmastomuutoksen vaikutuksia laajemmin yhteiskunnan eri alueilla. Tutkimuksessa ilmastojournalismi limittyy kuitenkin usein ympäristöjournalismin käsitteen alle. Esimerkiksi Hansen (2011, 8) pitää ympäristöjournalismia kattokäsitteenä laajalle kirjolle aiheita öljyonnettomuuksista maanviljelyyn ja metsähakkuihin. Ilmastomuutosta käsittelevä journalismi on Hansen (ema, 13) mukaan ympäristöjournalismin alakategoria. Ympäristö- ja ilmastokysymykset liittyvät tiiviisti toisiinsa. Ilmastomuutoksen vaikutukset näkyvät ensin ympäristössä ja sitä kautta yhteiskunnan muilla osa-alueilla, minkä takia ilmastomuutos näyttäytyy helposti ensisijaisesti yhtenä ympäristökysymyksenä (Doyle 2011, 2–3). Voi siis ajatella, että ilmastojournalismin juuret ovat ympäristöjournalismissa.

Hansen (2011) on luonut katsauksen neljällä eri vuosikymmenellä tehtyyn ympäristöviestinnän ja -journalismin tutkimukseen. Hansenin (ema, 9) mukaan ympäristöviestinnän tutkimus alkoi 1960-luvulla ympäristöliikkeen nousun myötä.

Keskeisimpiä tutkimusnäkökulmia ovat Hansenin (2011, 10) mukaan olleet ympäristöä käsittelevien mediatekstien kielen, sanavalintojen ja diskurssien tutkimus, mutta myös ympäristöaiheita käsitteleviä media-ammattilaisia on tutkittu suhteellisen paljon. Hansen ei täsmennä, tarkoittaako hän media-ammattilaisilla nimenomaan journalistejä, mutta hän viittaa artikkelissaan (ema, 13–15) journalististen käytäntöjen ja uutistekstien tutkimukseen. Hansenin (ema, 10) mukaan ympäristöjournalismin käytäntöjen ja tuotannon tutkimus on keskittynyt siihen, millaisia lähteitä mediasisällöissä käytetään, ketkä pääsevät ääneen julkisuudessa ja miten nämä lähteet pyrkivät vaikuttamaan siihen, miten tai mistä ympäristöaiheista julkisuudessa puhutaan.

Suurin osa ympäristöviestinnän ja -journalismin tutkimuksesta on ollut Hansenin (2011, 13–14) mukaan niin sanottua snapshot-tutkimusta, joka perustuu johonkin yksittäiseen tapahtumaan, onnettomuuteen tai ympäristökysymykseen. Oma tutkielmanikin kiinnittyy tähän perinteeseen, mutta olen Hansenin kanssa samaa mieltä siitä, että pitkittäistutkimukselle on tarvetta. Pitkittäistutkimus auttaisi Hansenin mukaan valaisemaan, ensinnäkin miten uutisagendat rakentuvat ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja toisekseen miten uutiskriteerit, journalistiset käytännöt ja mediaorganisaatioiden rutiinit vaikuttavat uutisoinnin kehyksiin pitkällä aikavälillä. Pitkittäistutkimusta on tehty seuraamalla uutisoinnin määrän kehitystä (esim. Lyytimäki 2011; Boykoff & Boykoff 2007). Hansenin (2011, 15) mukaan pelkkä uutisoinnin määrän mittaaminen kuitenkin harvoin kertoo, miksi uutisointi on lisääntynyt tai vähentynyt, joten muitakin tutkimusnäkökulmia tarvittaisiin.

Varsinaisen ilmastonmuutosjournalismin tutkimusta ovat kartoittaneet Oulasson ja Bergletz (2014, 256–257), jotka ovat jakaneet tutkimusperinteen synnyn kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa ilmastojournalismin tutkimus alkoi länsimaissa, kun ilmastonmuutoksen näkyvyys alkoi kasvaa mediassa etenkin tieteellisestä ja poliittisista näkökulmista. Taustalla oli ajatus siitä, että median tapa käsitellä ilmastonmuutosta vaikuttaa yleisöön, joten aiheita on syytä tutkia. Seuraavaksi ilmastojournalismia alettiin tutkia Aasiassa, Afrikassa ja Etelä-Amerikassa, mikä auttoi muodostamaan aiempaa laajemman kuvan ilmastonmuutoksen medioitumisesta. Ensimmäisessä vaiheessa muodostetut käsitykset, teoreettiset näkökulmat, lähestymistavat ja tutkimusmallit dominoivat myös tätä tutkimusta. Tästä ollaan siirrytty kolmanteen, parhaillaan meneillään olevaan vaiheeseen, jossa Oulassonin ja Bergletzin mukaan olisi tarkasteltava, tarvitaanko käytössä oleviin tutkimustapoihin, teorioihin ja käsityksiin uusia näkökulmia.

Nimenomaan ilmastojournalismin tutkimukseen on keskittynyt laaja-alaisesti kansainvälinen MediaClimate-verkosto. Se on julkaissut yhteensä kolme artikkelikokoelmaa (Eide, Kunelius & Kumpu 2011; Eide & Kunelius 2012; Kunelius ym. 2017), joissa ilmastouutisointia on tarkasteltu eri näkökulmia. Yhteistä tutkimuksille on, että niiden aineisto on kerätty ilmastokokousten aikana julkaistuista uutisista. Siksi aineistona olleet tekstit ovat keskittyneet paljolti ilmastoneuvotteluihin, mutta ne sivuavat jonkin verran ilmastonmuutosuutisointia ylipäättään. MediaClimate-verkostossa on tutkittu ilmastojournalismin kansallisvaltioiden rajat ylittäviä piirteitä ja mahdollisuutta maailmanlaajuisen julkisuuden luomiseen (Eide, Kunelius & Kumpu 2011), ilmastojournalismin piirteitä eri maissa (Eide & Kunelius 2012), sekä hallitustenvälisen ilmastonmuutospaneelin IPCC:n ja journalismin suhdetta (Kunelius ym. 2017). Tutkimukset ovat perustuneet sekä mediatekstien analyysihin että ilmastonmuutoksesta kirjoittavien toimittajien haastatteluihin. Ilmastokokousten aikaisen uutisoinnin tutkiminen tarjoaa vain hetkellisen katsauksen ilmastojournalismiin (vrt. Hansen 2011, 13–14). Toisaalta juuri noiden hetkien tutkiminen on perusteltua, sillä tyypillisesti ilmastonmuutoksesta on kirjoitettu mediassa tavallista enemmän juuri ilmastokokousten aikaan (ks. Boykoff & Boykoff 2007; Lyytimäki & Tapio 2009).

Tutkielmani kannalta kiinnostavimpia ovat MediaClimate-verkoston tutkimukset siitä, millaista julkisuutta media on rakentanut ilmastonmuutoksen ympärille, miten kansainvälisistä ilmastokokouksista on uutisoitu Suomessa ja millaisina ilmastonmuutoksesta kirjoittavat toimittajat näkevät ilmastojournalismin käytännöt ja ihanteet. Eide ja Kunelius (2011) tarkastelivat julkisuuskysymystä siitä näkökulmasta, voiko journalismi rakentaa ilmastoneuvottelujen aikaan ilmastonmuutoksen ympärille kansallisvaltioiden rajat ylittävää julkista keskustelua. Se vaatisi Eiden ja Kuneliuksen (ema, 12–15) mukaan paljon keskitetysti saatavilla olevaa tietoa, kilpailevia narratiiveja ja erilaisia kehystyksiä yhteiselle ongelmalle. Asiaa tutkittiin tarkastelemalla, millaisia ääniä pääsee esiin eri maiden lehdistössä Kööpenhaminan vuoden 2009 ilmastokokouksen aikoihin julkaistuissa lehtijutuissa. Maailmanlaajuinen julkinen keskustelu ei tuolloin toteutunut, sillä uutisointi oli kussakin maassa kansallisten poliitikkojen hallitsemaa ja kansallisvaltion sisäisiin intresseihin sidottua (ema, 41). Eide ym. (2017, 287) sivusivat samaa kysymystä muutamaa vuotta myöhemmin, mutta tutkijat näkevät edelleen tarvetta kansainvälisten äänten lisäämiselle kansallisessa ilmastonmuutosuutisoinnissa. Ei siis ole itsestään selvää, että journalismi kykenisi rakentamaan sellaista julkisuutta, joka olisi ilmastonmuutoksen ongelmien

kannalta paras vaihtoehto. Palaan muihin tutkielmani kannalta kiinnostaviin MediaClimate-verkoston tutkimustuloksiin luvuissa 2.2. ja 2.3.

Ilmastojournalismin tutkimuksessa on myös pohdittu, miten ilmastonmuutoksesta pitäisi viestiä ihmisille, kun ilmastotutkimukseen liittyy paljon riskiarvioita ja epävarmuuksia. Tätä kysymystä on käsitellyt esimerkiksi Painter (2013). Hän päätyy siihen tulokseen, että olisi tehokkaampaa puhua ilmastonmuutoksen aiheuttamista riskeistä kuin maalaila kauhukuvia ilmastonmuutoksen aiheuttamista tuhoista tai korostaa ilmastotutkimukseen liittyviä epävarmuuksia. Juuri ilmastokespiteikot ovat tarttuneet herkästi näihin epävarmuuksiin. Riskien korostamisella Painter (emt, 35) tarkoittaa uutisia, joissa kerrottaisiin, että on X prosentin riski, että ilmastonmuutos voimistuu esimerkiksi hirmumyrskyjä sen sijaan, että tuotaisiin esiin näihin arvioihin liittyviä epävarmuuksia.

Ilmastojournalismia on tutkittu siitäkin näkökulmasta, miten yleisö omaksuu ilmastonmuutosta käsittelevää tietoa mediasta. Esimerkiksi Butler ja Pidgeon (2009) ovat tutkineet aihetta Britanniassa ryhmähaastattelujen avulla. Haastatteluissa paljastui, että ihmiset omaksuvat helpommin niitä näkökulmia, jotka vastaavat heidän aiempia käsityksiään, kuin niitä, jotka olivat ristiriidassa heidän aiempien käsityksiensä kanssa. Haastateltavat myös odottivat, että media pureskelee tieteellisiä tutkimustuloksia yleisöä varten. Butlerin ja Pidgeonin (ema, 54) mukaan tutkimus vahvistaa sitä näkemystä, että media vaikuttaa ihmisten käsityksiin ilmastonmuutoksesta.

Monet ilmastojournalismin tutkimukset keskittyvät perinteiseen mediaan, mutta myös sosiaalisesta mediasta on tullut yksi julkisen keskustelun areena ilmastokysymyksissä. Twitterissä käytävää ilmastokeskustelua ovat tutkineet esimerkiksi Kirilenko, Molodtsova ja Stepchenkova (2015). Toisaalta Kunelius & Eide (2017, 17–18) perustelevat perinteisen median tutkimista sillä, että sen avulla voidaan osoittaa, miten valtaeliitin julkinen mielipide näyttäytyy. Myös oma tutkielmani keskittyy nimenomaan Hyvän sään aikana -kirjaan, vaikka kirja-projektin yhteydessä tuotimme sisältöä myös sosiaalisen median kanaviin. Tein näin, koska projekti keskittyi kirjaan ja koska työryhmäläiset toivat tutkimushaastatteluissa sosiaalisen median esiin vain ohimennen.

Oman tutkielmani kannalta kiinnostavia ovat tietenkin ilmastonmuutoksesta kirjoittaneiden toimittajien haastattelututkimukset. Niitä on tehty niin Suomessa kuin kansainvälisesti. Usein kohteena ovat olleet kokeneet, pitkään ilmastonmuutosta seuranneet toimittajat. Tässä mielessä oma tutkielmani poikkeaa näistä tutkimusasetelmista, sillä haastattelen journalistiikan opiskelijoita, jotka ovat

syventyneet ilmastonmuutokseen lähinnä yhden kirjaprojektin kautta. Käsittelen toimittajien haastattelututkimuksen tarkemmin luvussa 2.3.

Ilmastojournalismin tutkimuksessa on yhä aukkoja ja puutteita. Hansenin (2011, 8–9) mukaan tarvetta olisi tutkimukselle, joka yhdistää viestinnän tutkimuksen pääsuuntauksset, eli viestinnän tuottamisen, sisällön ja vaikuttavuuden tutkimuksen. Hansen (ema, 18) kritisoii ilmastojournalismin tutkimuksen perustuvan usein sille oletukselle, että medialla on rooli yleisön mielipiteen ja ymmärryksen sekä poliittisten mielipiteiden muovaamisessa. Tutkimuksessa on havaittu, että ympäristöuutisoinnin määrä ja yleinen huoli ympäristökysymyksistä korreloivat usein keskenään, mutta Hansenin mukaan niiden välisen todellisen yhteyden osoittaminen on vaikeaa. Myös Oulasson ja Berglez (2014, 250–251) kaipaavat tutkimusta, joka yhdistäisi diskursiivisen ilmastojournalismin tutkimuksen esimerkiksi vastaanottotutkimukseen ja loisi näin nykyistä paremman kokonaiskuvan ilmastojournalismin merkityksestä kansalaismielipiteiden kannalta.

Oulassonin ja Bergletzin (2014, 256–257) mukaan ilmastonmuutosta pitäisi tutkia myös nykyistä kansainvälisemmin. He huomauttavat, että on olemassa tutkimusta, jossa vertaillaan esimerkiksi journalismin laatua tai ilmastoneuvottelujen ja -politiikan esittämistä uutisissa eri maissa. Oulasson ja Bergletz kuitenkin kaipaavat yhä syvällisempää vertailua, jossa otettaisiin huomioon poliittiset, kulttuuriset, historialliset, sosiaaliset ja taloudelliset ehdot kussakin maassa ja maan suhteet muihin maihin. Näin voitaisiin esimerkiksi ymmärtää, mikä on otollinen hetki avata julkinen keskustelu tietyistä aiheista. Myös Eiden ym. (2017, 289) mukaan tarvetta olisi tutkimukselle, joka ei keskittyisi vain läntisten maiden mediaan. Lisäksi Eide ym. kaipaavat lisää kansainvälistä tutkimusta, jossa tarkasteltaisiin energian, teknologian, koulutuksen ja maankäytön kaltaisten kysymysten käsittelyä mediassa. Eide ym. (ema, 290) kannustavat media- ja yhteiskuntatieteilijöitä myös tiivistämään yhteistyötä ilmastotieteilijöiden kanssa, jolloin voitaisiin löytää nykyistä toimivampia keinoja ilmastotutkimuksesta viestimiseen. Tarvetta on nähty myös tutkimukselle, joka liittäisi ilmastojournalismin tutkimuksen laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin, kuten valta- ja tasa-arvokysymyksiin (Hansen 2011, 8–9; Oulasson & Bergletz 2014, 251–252). Oulassonin ja Bergletzin (ema) mukaan tällainen tutkimus olisi tärkeää, jotta ymmärtäisimme, miten journalismi tuottaa ja vahvistaa valtasuhteita ja miten journalismin tekijät voisivat tiedostaa nämä vaikuttimet, kun poliittisen aiheen ympärillä on paljon vaikutusyrityksiä.

Tutkimuksen kytkeä käytäntöön on tehty ilmastojournalisminkin saralla melko vähän Oulassonin ja Bergletzin (2014, 259) mukaan. Heidän mukaansa jako journalismin tutkimuksen ja käytännön journalistisen työn välillä johtuu siitä, että tutkijat eivät usko voivansa muuttaa median logiikkaa tutkimuksen avulla. Olen samaa mieltä Oulassonin ja Bergletzin kanssa siitä, että ilmastojournalismi tarjoaisi hyvän mahdollisuuden kehittää teoreettista, empiiristä ja soveltavaa tutkimusta.

2.2 Ilmastonmuutos suomalaisessa mediassa

Käsittelen ilmastonmuutosuutisointia tarkemmin suomalaisesta näkökulmasta, koska tutkielmani kohteena oleva kirjaoprosjektin sijoittuu suomalaiseen kontekstiin.

Kirjaoprosjektimme vaikuttivat käsitykset, joita projektin ohjaajalla Hanna Nikkasella sekä työryhmäläisillä oli ilmastonmuutoksen käsittelemisestä nimenomaan suomalaisessa journalismissa (Nesslingin Säätiö 2016). Näin ollen myös tutkielmani aineisto eli työryhmäläisten haastattelut kytkeytyvät nimenomaan suomalaiseen mediaympäristöön. Monet suomalaisen ilmastojournalismin piirteet ja ilmiöt ovat nousseet esiin myös muualla maailmalla, joten Suomen näkökulmasta tehty katsaus kytkeytyy myös laajempaan kontekstiin.

Suomessa ilmastonmuutos on tullut kuluneen muutaman vuosikymmenen aikana yhä yleisemmäksi aiheeksi mediassa, kun katsotaan ilmastonmuutoksesta kertovien uutisten määrän kehittymistä. Lyytimäki (2011) on erottanut neljä vaihetta suomalaisen median ilmastonmuutosuutisoinnista. Lyytimäki laski tutkimuksessaan, kuinka monessa Helsingin Sanomissa, Maaseudun Tulevaisuudessa, Aamulehdessä, Keski-suomalaisessa, Iltalehdessä ja Ilta-Sanomissa jutussa on mainittu sana ilmastonmuutos viimeisten vuosikymmenten aikana. Lehdestä riippuen Lyytimäki keräsi aineistoa alkaen 1990- tai 2000-luvulta vuoteen 2010 asti.

Tutkimuksen perusteella suomalaisen ilmastouutisoinnin ensimmäinen rajanjakaja oli Kioton ilmastokokous vuonna 1997, jolloin nähtiin ensimmäinen piikki ilmastonmuutosuutisoinnissa. Ennen sitä keskustelu ilmastonmuutoksesta oli ollut hajanaista. Kioton ilmastokokouksen jälkeen alkoi seuraavan vuosikymmenen kestänyt vaihe, jolloin ajatus ilmastonmuutoksesta tärkeänä yhteiskunnallisena kysymyksenä kypsyi. Tuona aikana vahvistui käsitys siitä, että ilmastonmuutos vaatii mittavia toimia. Ilmastonmuutoksen tutkimuksen lisääntymisestä huolimatta politiikassa tai julkisuudessa ilmastonmuutokseen reagoitiin vaisusti. Aluksi media kehysti ilmastonmuutoksen nimenomaan ympäristökysymyksenä eikä niinkään

yhteiskunnallisena tai taloudellisena kysymyksenä. Seuraava vaihe uutisoinnissa alkoi, kun keskustelu vilkastui vuoden 2006 lopulla. Tuolloin ilmastonmuutosta käsiteltiin suomalaisessa lehdistössä eri näkökulmista, ja alettiin ymmärtää, että ilmastonmuutos vaikuttaisi ympäristön lisäksi myös muihin yhteiskunnan osa-alueisiin. Vuoden 2008 jälkeen keskustelu kuitenkin laantui, mutta ilmastonmuutos oli silti säännöllisesti esillä mediassa. Iltaapäivälehdissä nämä vaiheet eivät olleet yhtä voimakkaita kuin neljässä muussa tutkimusaineistona olleessa sanomalehdessä. (Lyytimäki 2011, 657.)

Sama syklisyys tuli esiin, kun Lyytimäki ja Tapio (2009, 727) tutkivat ilmastonmuutoksen esiintymistä samalla aineistolla Helsingin Sanomien printtilehdessä vuoden 1990 alusta heinäkuuhun 2009 asti. Lyytimäen ja Tapion (2009, 728) mukaan ilmastokokousten ja -raporttien lisäksi ilmastonmuutoksen esiintyminen Helsingin Sanomien lehtijutuissa korreloi Etelä-Suomen talvien lumimäärän ja kylmyyden kanssa. Leutoina ja vähälumisina talvina uutisointi ilmastonmuutoksen on lisääntynyt. Näin kävi esimerkiksi talvina 2006 ja 2007. Vastaavasti talvi 2008 oli lumisempi ja kylmempi, minkä Lyytimäki ja Tapio päättelevät olleen yksi syy uutisoinnin vähentymiseen vuonna 2008. Lämpimien kesien aikana vastaavaa ilmiötä ei kuitenkaan kirjoittajien mukaan esiintynyt. Vastaava uutisoinnin intensiteetin vaihtelu ja piikit uutisoinnissa merkittävien ilmastokokousten aikaan on havaittu myös amerikkalaisessa lehdistössä (Boykoff & Boykoff 2007). Kaikkiaan ilmastonmuutosuutisointi lisääntyi kahdessakymmenessä vuodessa huomattavasti: kun 1990-luvulla ilmastonmuutos mainittiin keskimäärin 4,5 jutussa kuukaudessa, mainittiin se 2000-luvulla keskimäärin 38,7 jutussa kuukaudessa. Vaikka ilmastonmuutosuutisoinnissa on nähty suuntavaihteita piikkien välillä, uutisointi on jatkunut aina kiihkeämpien vaiheiden jälkeen intensiivisempänä kuin ennen piikkiä. (Lyytimäki & Tapio 2009, 728.)

Uutisoinnin syklisyyttä selittää Lyytimäen ja Tapion (2009, 728, 730–732) mukaan Anthony Downsin [1972] kehittämä issue-attention cycle -malli. Sen mukaan julkinen kiinnostus ympäristökysymyksiin vähenee intensiivisen uutisointijakson jälkeen, mikä näkyy myös aihetta käsittelevien juttujen määrän vähenemisenä. Yksi aihe ei siis ole pääuutinen pitkän aikaa. Mallin mukaan tästä huolimatta aiheesta kirjoitetaan intensiivisen jakson jälkeen enemmän kuin ennen sitä, ja näin aiheesta on tullut yhä laajemmin osa julkista keskustelua. Tätä kutsutaan läpäisemisvaikutukseksi (piercing effect), eli aihe valtavirtaistuu ja siirtyy esimerkiksi tiedesivuilta vahvemmin osaksi kaikkia muitakin lehden osioita.

Muun muassa Esa Väliverronen (1997, 187) on kuitenkin kritisoinut Downsian mallia liiasta keskittymisestä joukkoviestintään. Väliverronen (ema, 187–189) mukaan ympäristöaiheiden käsittelyyn vaikuttavat myös ympäristöasioita julkisuudessa esille nostavat henkilöt, ryhmät ja organisaatiot, institutionaalisten toimijoiden, kuten merkittävien poliitikkojen puheenvuorot, ja ongelmien kehystämisen tavat. Pelkkä uutisoinnin määrä ei siis selitä koko kehitystä.

Lyytimäen (2011, 656) mukaan ilmastonmuutos on kuitenkin kaikkiaan 1990- ja 2000-lukujen aikana valtavirtaistunut suomalaisessa mediassa. Tähän päätelmään Lyytimäki päätyi vertailemalla, kuinka usein ilmastonmuutos mainitaan aihetta käsittelevien juttujen otsikoissa kuudessa eri suomalaisessa sanomalehdessä. Jos mainintaa ei ollut, Lyytimäki katsoi, että juttu on osoitus ilmastonmuutoksen läpäisevyydestä Downsian mallin mukaisesti. Kolmanneksessa analyysin kohteena olleista jutuista ilmastonmuutos oli otsikossa. Alle viidenneksessä jutuista otsikko keskittyi ympäristökysymyksiin ja mainitsi ilmastonmuutoksen tekstissä. Lyytimäen mukaan varsinkin vuoteen 2010 päättyvän aineiston viimeisinä vuosina ilmastonmuutos esiintyi yhä enemmän myös uutisissa, joissa ei käsitelty suoranaisesti ilmastoa tai ympäristöä.

Lyytimäen löydöksiä tukee myös Lyytimäen ja Tapion (2009, 727) aiempi tutkimus, jonka mukaan ilmastonmuutosta on käsitelty laajasti eri palstoilla Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2009. Yksittäisistä palstoista eniten juttuja (16,6 prosenttia) oli julkaistu lehden mielipidesivuilla. Lähes yhtä paljon juttuja kuitenkin julkaistiin kotimaan uutisissa (15,6 prosenttia jutuista) ja ulkomaan uutisissa (15,1 prosenttia). Lyytimäen ja Tapion aineiston jutuista 5,6 prosenttia oli julkaistu Helsingin Sanomien tiedeosastolla. Lyytimäen (2011, 658) mukaan sellaiset lehtiartikkelit, jotka eivät keskity suoraan ilmastokysymyksiin, voivat olla tehokkaita aiheen tuomisessa valtavirtaan eli aiheuttamaan läpäisevyyttä. Tällaiset lehtijutut tavoittavat sellaista yleisöä, joka ei ole ensisijaisesti kiinnostuneita ilmastosta tai ympäristöstä. Lyytimäen (2011) sekä Lyytimäen ja Tapion (2009) tutkimukset ovat jo useamman vuoden takaa, mutta ne kuvaavat hyvin ilmastokysymyksen valtavirtaistumista Suomessa.

Kuten Lyytimäen ja Tapion (2009) tekemä tutkimus on osoittanut, ilmastonmuutosuutisointi on ollut Suomessa intensiivisintä kansainvälisten ilmastokokousten aikaan. Se tarkoittaa, että noina hetkinä ilmastokysymykset ovat olleet mediassa tavallista enemmän esillä, jolloin myös journalistiset ratkaisut noina hetkinä painottuvat. Ilmastokokousuutisointia on tutkittu Suomessa esimerkiksi siitä

näkökulmasta, kuka pääsee uutisissa ääneen. Suomalainen ilmastokokousuutisointi on Kummun ja Kuneliuksen (2011, 182–189) mukaan keskittynyt poliittiseen peliin enemmän kuin kokouksen sisältöihin ja antanut äänen suomalaisille poliitikoille. Tämä perustuu analyysille, jonka Kumpu ja Kunelius tekivät Helsingin Sanomissa ja Ilta-Sanomissa Balin vuoden 2007 ja Kööpenhaminan vuoden 2009 ilmastokokousten aikaan julkaistuista uutisista. Analyysin perusteella poliitikot hallitsivat uutisointia ja saivat tilaa sitä enemmän, mitä pidemmälle tai tarkemmin uutisoinnissa maalattiin kuvaa ilmastokokousten vaikutuksista tulevaisuuteen. Suomalaisten poliitikkojen tehtävä oli kääntää prosessia suomalaiselle yleisölle, eikä tutkimuksia tai tieteilijöiden puheenvuoroja juurikaan käytetty mediassa esimerkiksi kokousten ratkaisujen perustelemiseen. Sanomalehdet eivät myöskään haastaneet suomalaisten poliitikkojen roolia ilmastoneuvottelujen viestintuojina.

Kummun ja Kuneliuksen (2011, 183–184) mukaan kansalaisyhteiskunta on ollut jutuissa vähemmän esillä kuin poliittiset toimijat. Kansalaisyhteiskunnan edustajien kanssa ei rakennettu samanlaista tulevaisuuteen katsovaa aikaulottuvuutta eikä heitä viety samalle keskusteluareenalle poliittisten toimijoiden kanssa. Tämä poikkeaa kirjoittajien mukaan suomalaisen journalismin tavallisista käytännöistä, joissa usein asettaudutaan ruohonjuuritason toimijoiden puolelle. Tämän voi ajatella kertovan siitä, että poliitikot ovat päässeet määrittämään melko vapaasti, miten ilmastomuutoksesta tai ilmastoneuvottelujen lopputuloksista on puhuttu suomalaisessa mediassa.

Ilmastoskeptikot eivät ole päässeet aiemman tutkimuksen mukaan suomalaisessa journalismissa paljoakaan esiin. Lyytimäen (2011, 656) mukaan ilmastotieteilijöiden kritiikki koveni kansainvälisesti vuonna 2009, mutta se ei näkynyt esimerkiksi Helsingin Sanomien uutisoinnissa juurikaan, vaan lähinnä mielipideteksteissä. Itse lehden linja pysyi tieteilijöiden kannalla. Tämä on Lyytimäen (2011, 658) mukaan hyvä pohja käydä ilmastomuutoksesta keskustelua useista näkökulmista. Myöskään Balin ja Kööpenhaminan ilmastokokouksista kertovan uutisoinnin yhteydessä ihmisten vaikutusta ilmastomuutokseen ei kyseenalaistettu eikä skeptikoille annettu ääntä (Kumpu & Kunelius 2011, 189–190).

Kuneliuksen ja Yagodinin (2017, 58) mukaan sillä on merkitystä, kuka ilmastouutisoinnissa pääsee ääneen, sillä mediassa huomiota saavat tahot vaikuttavat siihen, millaista julkista keskustelua tai millaisia julkisoja ilmastokysymysten ympärille muodostuu. Tietynlaisten lähteiden näkyvyys mediassa voi myös määrittää näiden

toimijoiden valta-asemaa. Samalla tavalla merkittävää on, keitä mediassa ei nähdä tai kuulla. Siksi voi ajatella, että sillä on merkitystä, puhuuko ilmastonmuutoksesta politiikko, ilmastonmuutoksen kieltäjä vai kansalaisyhteiskunnan edustaja.

Ilmastonmuutoksen uutisoinnin kehyksiä suomalaisessa mediassa on tutkinut ainakin Jonna Käpylä (2015) pro gradu -tutkielmassaan, jonka aineistona olivat Helsingin Sanomien vuoden 2014 ilmastonmuutosta käsittelevät jutut. Käpylän (emt, 110–112) mukaan ilmastonmuutoksen torjuntaa perustellaan Helsingin Sanomien uutisissa ihmiskunnan pelastamisella, ilmastonmuutoksen aiheuttamilla tappioilla ja kansainvälisillä poliittisilla konflikteilla. Käpylän mukaan aihetta käsitellään kansainvälisten kehysten kautta ja puuttumaan jää sellainen kehys, jossa ilmastonmuutoksen torjuminen olisi esitetty suomalaisten tehtävänä ja suomalaista yhteiskuntaa tukevana. Käpylä arvioi, että tällaiset kehykset voivat vähentää tavallisten lukijoiden aktivoitumista ilmastotoimiin.

Tiivistettynä voidaan sanoa, että Suomessa ilmastonmuutoksen käsittely journalismissa on lisääntynyt sykleissä 1990-luvulta alkaen. Ainakin Helsingin Sanomissa aihetta on käsitelty monipuolisesti eri palstoilla. Silti etenkin ilmastokokousuutisoinnissa ääneen ovat päässeet lähinnä poliitikot, ja kansalaisyhteiskunta on saanut heitä vähemmän palstatilaa. Ilmastonmuutos on myös kehystetty kansainväliseksi poliittiseksi peliksi, eikä niinkään tavallisia suomalaisia koskettavaksi ilmiöksi. Moni tässä esittelemäni tutkimus on lähes kymmenen vuoden takaa, mutta 2010-luvulla suomalaista ilmastojournalismia on nähtävästi tutkittu verrattain vähän. Se voi kertoa siitä, että kiinnostus aiheen tutkimukseen on hiipunut tai että tutkimus on siirtynyt toisiin näkökulmiin, kun esimerkiksi ilmastojournalismin historia on kartoitettu. Näkisin silti tilausta aiheen lisätutkimukselle Suomessakin.

2.3 Ilmastotoimittajat

Haastattelen tutkielmassani ilmastonmuutoksesta kirjoittaneita journalistiikan opiskelijoita. Teen seuraavaksi katsauksen aiempaan tutkimukseen, joiden kohteena ovat olleet toimittajat. Tällaisissa tutkimuksissa on pyritty esimerkiksi selvittämään, millaisia ovat ilmastonmuutoksesta kirjoittavat toimittajat, niin sanotut ilmastojournalistit (Brüggemann & Engesser 2014), missä määrin ilmastojournalismi seuraa perinteisiä journalistisia käytäntöjä, kuten objektiivisuuden tai tasapuolisuuden periaatteita (Kunelius, Nossek & Eide 2017; Hiles & Hinnant 2014; Rhaman 2012) ja miten journalistiset käytännöt vaikuttavat toimittajien työskentelyyn (Junttila 2016;

Mattila 2014). Toimittajien suhdetta yleisöön on tutkittu muun muassa siitä näkökulmasta, millaisen roolin suhteessa yleisöön toimittajat omaksuvat (Kunelius, Nossek & Eide 2017) ja miten toimittajat pyrkivät puhuttelemaan yleisöä (Bergletzt, Höijer & Olausson 2009).

Ilmastonmuutoksesta kirjoittavien toimittajien joukko on kansainvälisesti kirjava: osa toimittajista on profiloitunut ilmastojournalisteiksi, osa taas kirjoittaa aiheesta vain silloin tällöin (Brüggemann & Engesser 2014, 402). Brüggemann ja Engesser (2014, 412–414) haastattelivat tutkimuksessaan saksalaisia, italialaisia, sveitsiläisiä, brittiläisiä ja yhdysvaltalaisia ilmastonmuutoksesta kirjoittaneita toimittajia siitä, kuinka usein he kirjoittavat ilmastonmuutoksesta ja miten he suhtautuvat ilmastotutkimusta yhteen kokoavan IPCC:n raportteihin. Näiden muuttujien perusteella tutkijat jakoivat ilmastotoimittajat kolmeen eri ryhmään. Ylivertaisesti eniten palstatilaa mediassa käyttävät ilmastonmuutokseen erikoistuneet toimittajat. Heitä oli neljännes kaikista kyselyyn vastaajista, mutta he tuottivat 67 prosenttia Brüggemannin ja Engesserin aineistona olleista jutuista. Nämä usein ilmastonmuutoksesta kirjoittavat toimittajat hyväksyvät IPCC:n konsensuksen ilmastonmuutoksen etenemisestä ja vaikutuksista. Toinen toimittajaryhmä ovat myönteiset satunnaiset kirjoittajat (58 prosenttia vastaajista), jotka kirjoittavat ilmastonmuutoksesta harvakseltaan, mutta luottavat IPCC:n konsensukseen. Tämä ryhmä on myös suurin. Loput toimittajista suhtautuvat skeptisesti IPCC:n tutkijoiden konsensusnäkemykseen ilmastonmuutoksesta ja kirjoittavat aiheesta vain satunnaisesti. Suurin osa ilmastonmuutoksesta kirjoittavista toimittajista siis hyväksyy ilmastotieteilijöiden konsensuksen ilmastonmuutoksesta.

Kuten journalismia ylipäänsä, myös ilmastonmuutoksesta kertovaa journalismia ohjaavat osaltaan journalistien käsitykset hyvästä ammattitaidosta ja toimittajakunnan yhteisistä arvoista, jotka erottavat ammattimaisen journalismin muusta mediasisällöstä (Kunelius, Nossek & Eide 2017, 258–260). Pohdinta näiden käytäntöjen muuttumisesta nousi esiin, kun Kunelius ym. (2014, 273–275) haastattelivat ilmastonmuutokseen erikoistuneita erimaalaisia toimittajia, jotka ovat kirjoittaneet muun muassa ilmastokokouksista vähintään yli kymmenen vuoden ajan. Nämä toimittajat painottivat ensin, ettei ilmastonmuutos ole journalismille aiheena mitenkään erityinen. Sen jälkeen he kuitenkin alkoivat listata piirteitä, jotka tekevät ilmastonmuutoksesta jollain tavalla erityisen. Haastateltujen toimittajien mielestä ilmastonmuutosta käsittelevissä jutuissa arvottavista määritelmistä on oltava erityisen tarkka, jotta ilmastoskeptikot tai ilmastotoimia vastaan lobbaavat tahot eivät voi kääntää tekstejä aseekseen. He kokivat

myös tärkeäksi, että jutuissa annetaan ääni esimerkiksi pienille yhteisöille, jotka eivät pääse ilmastokokousten neuvottelupöytiin.

Kunelius ym. (2017, 276–277) tulkitsevat, että toimittajat ovat hyvin sitoutuneita perinteisiin journalistisiin käytäntöihin, mutta samaan aikaan he näyttävät ottavan jonkinlaisen kouluttajan tai aktivoijan roolin suhteessa suureen yleisöön tai päätöksentekijöihin. Aktivointi pidetään kuitenkin journalististen käytäntöjen rajoissa. Haastatellut toimittajat kokevat kouluttajan tai aktivoijan roolin eri tavoin: osa pyrkii pitämään kiinni riippumattomuudestaan suojelemalla journalismin rajoja, mutta osa on valmis tekemään yhteistyötä esimerkiksi kansalaisjärjestöjen kanssa nimenomaan korostaakseen journalismin mahdollisuutta valita itsenäisenä toimijana oman puolensa, kun tuo näkökulma on riittävän perusteltu. Tämä osoittaa, että journalisteilla on myös hyvin erilaisia rooleja suhteessa yleisöönsä.

Sama tasapainoilu perinteisen journalistisen objektiivisuuden ja ilmastonmuutoksen erityisyyden välillä tulee esiin Hilesin ja Hinnantin (2014) tutkimuksessa, johon he haastattelivat kokeneita amerikkalaisia ilmastotoimittajia. Hilesin ja Hinnantin (ema, 446–448) mukaan toimittajat pitävät esimerkiksi journalismin objektiivisuutta tärkeänä, mutta osa heistä on luonut omia määritelmiään siitä, mitä objektiivisuus merkitsee ilmastonmuutosta käsittelevien juttujen kohdalla. Toimittajat eivät olleet esimerkiksi halukkaita antamaan ilmastonmuutoksen kieltäjille palstatilaa tasapainoisen tiedonvälityksen takaamiseksi, vaan he pitävät uutisoinnin kohteena olevan tutkimuksen painoarvoa parempana mittarina sille, kuinka tasapainoista uutisointi on. Tätä toimittajat perustelevat sillä, ettei ilmastonmuutos ole poliittinen kysymys, jossa kaikille on annettava puheenvuoro. Toimittajat eivät kuitenkaan olleet itse halukkaita ottamaan kantaa suuntaan tai toiseen, vaan he haluavat kaikesta huolimatta pysytellä nimenomaan tiedonvälittäjänä, eivät aktiivisina toimijoina.

Halu puhutella ihmisiä on tullut esiin myös journalistisissa valinnoissa, joita toimittajat tekevät ilmastonmuutosta käsittelevissä jutuissa. Bergletzin, Höijerin ja Olaussonin (2009) ruotsalaisten toimittajien haastattelututkimuksesta käy ilmi, että toimittajat pyrkivät tekemään ilmastonmuutoksesta laajalle yleisölle helpommin ymmärrettävän käsittelemällä aihetta kansallisesta tai yksilökeskeisestä näkökulmasta.

Yksilökeskeisyyttä toimittajat perustelevat sillä, että niin he pyrkivät kannustamaan ihmisiä toimimaan ilmastonmuutoksen suhteen. Samaa aikaan toimittajat kuitenkin tiedostavat, että ilmastonmuutoksen torjumiseksi tai hillitsemiseksi vaadittaisiin myös

suurempia muutoksia yhteiskunnassa kuin pelkällä yksilötasolla. (Bergletz ym. 2009, 217–218.) Kansallistamisen toimittajat taas näkevät ainoana vaihtoehtona puhutella yleisöä, joka samastuu kansallisvaltioonsa (ema 220–221). Nämä keinot eivät sinänsä poikkea journalismin perinteisistä arvoista, mutta niissä näkyy tietty halu saada laaja yleisö perehtymään ilmastonmuutokseen.

Bangladeshilaiset toimittajat sen sijaan olivat Rhamanin (2012) toteuttamassa haastattelututkimuksessa valmiimpia ottamaan kantaa ilmastokysymyksissä kuin länsimaiset kollegansa (ks. esim. Hiles & Hinnant 2014). Rhamanin (ema, 152) mukaan toimittajat näkevät velvollisuutenaan ilmastokysymysten esillä pitämisen, jotta esimerkiksi kehittyneet maat olisivat valmiita kompensoimaan Bangladeshille ilmastonmuutoksen aiheuttamia tuhoja. Rhamanin (2012, 157–159) mukaan tätä selittää osaltaan se, että myös bangladeshilaiset poliitikot ovat puhuneet ilmastotoimien puolesta, koska ilmastonmuutos uhkaa maata suuremmin kuin länsimaita. Tämä tutkimus osoittaa, että myös kansallinen konteksti vaikuttaa toimittajien näkemyksiin perinteisten journalismin arvojen noudattamisesta.

Samaan aikaan kun journalistit itse muokkaavat tulkintojaan journalistisista käytännöistä, myös journalismin käytäntöjen muutokset vaikuttavat toimittajien työskentelyyn. Aihetta ovat tutkineet pro gradu -tutkielmissaan Mattila (2014) ja Junttila (2016). Junttila (emt) haastatteli tutkielmassaan tiedetoimittajia siitä, miten journalismin murros on vaikuttanut heidän työskentelyynsä tiedetoimittajana. Junttilan (emt, 80–81) tutkimuksessa korostui toimittajien kokemus siitä, että yleisö on tullut yhä lähemmäs tiedetoimittajia palautteiden kautta ja että yleisön kanssa on oltava yhä enemmän valmis dialogiin. Osa tiedetoimittajista kertoi kokevansa, että toimittajan on seurattava jatkuvasti julkista keskustelua tieteestä ja toimittava eräänlaisena portinvartijana ohjaamassa tätä keskustelua. Kaikki ilmastonmuutoksesta kirjoittavat toimittajat eivät toki ole tiedetoimittajia, mutta sama kokemus yleisösuhteen korostumisesta tuli esiin myös Mattilan (2014) tutkielmassa, johon hän haastatteli pitkän linjan ympäristötoimittajia. Mattila selvitti, miten ympäristötoimittajat kokevat ympäristöjournalismin tekemisen mahdollisuuksien muuttuneen ja miten ympäristökysymysten asema on muuttunut journalismin kentällä. Mattilan (emt, 87–94) mukaan ympäristötoimittajat kokevat ympäristökysymysten valtavirtaistuneen etenkin sen ansiosta, että kuluttajavalintojen käsittely mediassa on lisääntynyt. Toisaalta nämä viihteelliset jutut vievät tilaa asiakysymysten käsittelyltä.

2.4 Tutkielma ilmastojournalismin tutkimuksen viitekehyksessä

Millaisen aukon oma tutkielmani sitten täyttää ilmastojournalismin tutkimuksessa?

Tutkielmallani pyrin tuottamaan lisää tietoa ilmastonmuutoksesta kirjoittavien toimittajien yleisösuhteesta haastattelututkimuksen avulla. Tutkimusasetelmaltaan se sijoittuu melko perinteiseen ilmastojournalismin tuotannon tutkimuksen kenttään, sillä haastattelen ilmastonmuutoksesta kirjoittaneita toimittajia ja tutkin diskursseja, joita heidän haastatteluistaan nousee esiin. Esimerkiksi Hansen (2011) sekä Oulasson ja Bergletz (2014) ovat kaivanneet aiempaa kokonaisvaltaisempaa tutkimusta, joka yhdistäisi journalismin tuotantoprosessien, mediatekstien ja vastaanoton tutkimuksen. Pro gradu -tutkielmani ei yllä näin kokonaisvaltaiseen otteeseen, mutta pyrin laajentamaan tutkielmani näkökulmaa pelkkien ilmastotoimittajien haastatteluista siihen, miten heidän suhteensa yleisöön ja toimittajien ammatti-identiteettiin voivat vaikuttaa esimerkiksi tavallisten kansalaisten mahdollisuuksiin saada äänensä kuuluviin ilmastokysymyksissä.

Lisäksi tutkielmani luo linkin tutkimuksen ja käytännön journalistisen työn välille siinä mielessä, että tutkimuksen kohteena on selkeä käytännön esimerkki ilmastonmuutosjournalismin tuottamisesta. Läheisempää suhdetta käytännön ja tutkimuksen välillä ovat peräänkuuluttaneet ainakin Oulasson ja Bergletz (2014). Tutkielmani voi auttaa toimittajia refleктоimaan omaa yleisösuhdettaan ja sen vaikutuksia heidän työskentelyynsä.

Suomalaisia ilmastotoimittajia on tähän mennessä haastateltu pitkälti kansainvälisiin tutkimuksiin, eli tutkielmani tarjoaa uuden näkökulman suomalaisen ilmastojournalismin tutkimukseen. Suomalaista ilmastojournalismia ei myöskään ole tutkittu viime vuosina yhtä intensiivisesti kuin esimerkiksi vuoden 2010 tietämillä, joten tutkielmani tuo päivitystä tälle tutkimuskentälle.

3 Julkisuus

Tutkin tässä tutkielmassa ilmastonmuutosta käsittelevän journalistisen tietokirjan kirjoittajien käsityksiä kirjan yleisöstä. Voidaan ajatella, että toimittajat kuvittelevat tarjoavansa juttujensa yleisölle tietynlaisia rakennuspalikoita ajattelun välineiksi, yhteisöjen muodostamiseen, julkiseen keskusteluun tai yhteiskunnalliseen toimintaan. Sitä kautta heidän käsityksen yleisöstä voivat ohjata heidän työskentelyään. Siksi toimittajien yleisösuhteella on merkitystä.

Käyn tässä luvussa läpi julkisuuden, julkisen keskustelun ja julkisuuden tarjoamien toimijuuksien käsitteitä läpi. Nämä käsitteet kietoutuvat yhteen, mutta luon ensin katsauksen erilaisiin toimijuuksiin, eli joukon, massan, yleisön ja julkison käsitteisiin klassisten julkisuusteorioiden sekä tuoreempien teoretisointien pohjalta. Keskityn ennen kaikkea siihen, millainen rooli tavallisille kansalaisille annetaan julkisuusteorioissa. Joukon, massan, yleisön ja julkison käsitteet toimivat myös pohjustuksena julkisuuden ja julkisen keskustelun käsitteiden avaamiseen. Esittelen ensin Jürgen Habermasin deliberatiivisen julkisuusteorian ja sen jälkeen Habermasin tunnetuimpien kriitikkojen Nancy Fraserin ja Chantal Mouffen näkökulmat.

Tuon tässä luvussa esiin myös journalismin roolin julkisuuden tuottamisessa. Lähden siitä olettamuksesta, että journalismi osallistuu julkisuuden tuottamiseen. Käsittelen journalismin roolia ensin klassisten julkisuusteorioiden kautta. Tämän jälkeen käänän katseen tarkemmin toimittajiin. Käyn läpi aiempaa tutkimusta toimittajien ammatti-identiteetistä ja sen vaikutuksista julkisuuden tuottamiseen. Sen jälkeen tuon esiin aiempaa tutkimusta, jossa on kartoitettu suomalaisten toimittajien suhdetta yleisöön.

3.1 Julkisuuden toimijat

Joukkoviestinnän tutkimuksessa tavat käsittää joukkoviestinnän vastaanottajien rooli vaihtelevat koulukunnittain. Heidät voivaan nähdä yhtäältä passiivisina vastaanottajina, toisaalta osana viestinnän kautta rakentuvaa sosiaalista todellisuutta. Koska tutkielmani lähtökohta on sosiaalis-konstruktivistinen, lähtee myös tutkielmani yleisökäsitys liikkeelle siitä, että yleisöt ovat sosiaalisesti rakentuneita yhteisöjä ja että joukkoviestintä osallistuu näiden yhteisöjen rakentamiseen. (Ks. esim. Kunelius 2010, 19–21.) On myös eri asia puhua todellisuudessa olemassa olevasta yleisöstä ja diskursiivisesta yleisöstä. Diskursiivinen yleisö ei ole todellisuudessa olemassa, vaan sen syntyy tutkimuksessa. (Ridell 2006, 237.) Tutkielmassani en tarkastele siis Hyvän

sään aikana -kirjan todellista yleisöä, vaan kirjan kirjoittajien käsityksiä yleisöstä. Osa noista käsityksistä on voinut olla kirjan kirjoittajilla jo kirjoitusvaiheessa, mutta osittain nuo käsitykset ovat saattaneet muodostua vasta tutkimushaastattelujen aikana. Toinen tutkimukseni lähtökohta on se, että käsitän yleisöyden toiminnallisuutena. Yleisönä oleminen on siis toimintaa suhteessa mediaan. Heikkilä ym. (2012, 58) kuvaavat sitä diskursiiviseksi toiminnaksi, ”johon ihmiset ottavat osaa monin eri tavoin käyttäessään mediaa”. Ridellin (2006, 245) mukaan toiminnallisuusnäkökulman kautta voidaan tarkastella, millaisia toimijarooleja tai -asemia media tarjoaa ihmisille.

1900-luvun klassisia julkisuusteorioita kirjoittaneet Gabriel Tarde, Robert E. Park ja Herbert Blumer jakavat ihmisten toimijuudet julkisuudessa kolmeen eri ryhmään: joukkoon, yleisöön ja julkisoon. Jaottelu perustuu siihen, miten nämä ryhmät muodostuvat sosiaalisessa kanssakäymisessä, miten ne toimivat ja mikä on niiden suhde joukkoviestintään. Nämä ovat juuri diskursiivisesti muodostuneita ryhmiä (Ridell 2006, 237; Ridell 2010, 14). Kansallisyhteisöön verrattuna joukko, yleisö ja julkiso eivät ole yhtä pysyviä ryhmiä, vaan ne rakentuvat usein jonkin yksittäisen kysymyksen ympärille (Blumer 1946/2010, 127).

Gabriel Tarde (1901/2010, 35–37) kuvailee joukkoa eläinlaumaksi, jonka kohtaamiset ovat aina fyysisiä. Joukon on oltava siis samassa tilassa muodostuakseen. Näihin kohtaamisiin liittyy tietty kiihkeys ja mukaan tempautuminen. Blumer (1946/2010, 113–115) tarkensi joukon kuvausta määrittelemällä, että joukko syntyy jonkinlaisesta kiihdyttävästä hetkestä, joka saa yksilön antautumaan tuon kiihdyttävän kohteen valtaan. Kiihkon kohteesta voi väkijoukon keskustelun ja fyysisen liikeyhdistyksen seurauksena muodostua joukolle yhteinen suuntautumispuoli ja siten yhteinen tavoite. Tuota tavoitetta kohti voidaan näin pyrkiä yhtenä toimivana joukkona. Samalla joukon jäsenet kuitenkin menettävät kriittisen ajattelukykynsä ja tempautuvat mukaan toimintaan. Välttämättä joukolla ei kuitenkaan ole selkeää tavoitetta, jolloin tempautuminen ilmenee vain levottomana, päämäärättömänä liikeyhdistyksenä (ibid., 118).

Olennaista joukon synnyssä on nimenomaan fyysinen yhteys ja kasvokkain keskustelu väkijoukossa. Kirjapainotaidon ja kaupungistumisen seurauksena hallitsemattomasti käyttäytyvien joukkojen rinnalle syntyi sanomalehtien lukijoista Tarden (1901/2010, 38–40) mukaan yleisö. Yleisön jäsenet eivät kohtaa useinkaan fyysisesti, mutta pelkkä toisten ihmisten tiedostaminen riittää yleisön syntymiseen. Samaan aikaan yleisöön liittyminen on kuitenkin tiedostamaton ja jopa hallitsematon reaktio, jonka

joukkoviestintä on saanut aikaan. Yleisön syntymiseen vaaditaankin Tarden (1901/2010, 38) mukaan aiempaa kehittyneempiä yhteiskunnallisia rakenteita. Tarden (ema, 43, 52) mukaan yleisöltä puuttuu sellainen joukolle ominainen kiihkeä toiminta, johon joukon jäsenet tempautuvat mukaan, ja lehdistö osaltaan hillitsee tätä kiihkeyttä. Tarden (ema, 66) mukaan on kuitenkin mahdollista, että yleisötkin voivat olla toiminnallisia lehdistön välityksellä, vaikka yleisön jäsenet olisivat erillään toisistaan. Tuolloinkin tämä yhteinen toiminta on olemassa silti vain hetkellisesti ja hajoaa sitten. Ihminen voi myös kuulua useaan yleisöön, mutta kerralla vain yhteen joukkoon (ema, 42). Tarden yleisökäsitystä vastaa Blumerin (1946/2010, 121–125) määritelmä massasta. Blumerin mukaan massa koostuu eri taustoista tulevista yksilöistä, jotka yhdistää jokin julkinen, esimerkiksi lehdistössä esillä ollut tapaus. Massa on nimetön joukko ihmisiä ja nämä ihmiset eivät ole juurikaan vuorovaikutuksessa keskenään. Massassa ihmisten toiminta on yksilöllistä eikä se suuntaudu tiettyyn tavoitteeseen, toisin kuin joukoilla. Massojen toiminnalla voi silti olla vaikutuksia, jos toiminta suuntautuu samaan suuntaan.

Robert E. Park (1904/2010) toi Tarden jaottelun rinnalle ryhmän, joka on myöhemmin suomennettu julkisoksi. Parkin (ema, 93) mukaan julkiso eroaa joukosta kriittisen ajattelun ja yksilöllisten mielipiteiden ansiosta. Parkin mukaan joukko on taipuvainen ajautumaan yhteisen vietin valtaan, jossa yksilölliset halut katoavat. Julkison jäsenet kykenevät sen sijaan muodostamaan yhdessä järkeilemällä julkisen mielipiteen jostakin ajankohtaisesta asiasta. Myös Blumer (1946/2010, 125) erottaa julkison joukosta ja massasta. Blumer määrittelee julkison ihmisryhmäksi, joka on kasvokkain jonkin kysymyksen kanssa ja on antautunut keskustelemaan asiasta. Blumerin mukaan julkiso syntyy reaktiona esimerkiksi johonkin yhteiskunnalliseen kysymykseen eikä julkisoa ole olemassa vakiintuneena ryhmänä. Siksi julkisolta puuttuvat yhteisön tai yhteiskunnan vaatimat rakenteet. Julkiso voi hälvetä, kun ongelma on ratkaistu, ja se muodostuu taas uudenaikaisena uuden kysymyksen ympärille. Blumerin (ema, 127–129) mukaan julkiso pyrkii ratkaisemaan kysymyksen keskustelemalla aiheesta ja muodostamalla siitä kollektiivisen mielipiteen. Tämän keskustelun edellytyksenä ovat avoimet joukkoviestintävälineet. Blumerin mukaan keskustelu menettää tehonsa, jos sitä rajoitetaan tai estetään.

Tässä kohtaa voi olla hyvä avata julkisokäsitteen taustaa suomen kielessä. Edellä kuvatusa julkisosta on puhuttu englanniksi käsitteellä *public*. Käsite käännettiin pitkään suomeksi yleisöksi, mutta Veikko Pietilä ja Seija Ridell (1998/2010) halusivat tehdä

eron englannin kielen *audience*-sanaan, joka tarkoittaa suomeksi myös yleisöä. Pietilä ja Ridell (1998/2010) ovatkin ehdottaneet, että public suomennettaisiin julkisoksi. Pietilä (1999/2010, 201–202) määrittelee, että audience eli yleisö viittaa yksityiseen joukkoviestintävälineiden kulutukseen. Public eli julkiso on taas keskusteleva ihmisjoukko, joka voi syntyä suhteessa joukkoviestimiin, mutta myös muissa yhteyksissä. Olennaista on jonkin ongelman ympärille syntyvä julkinen keskustelu. Pietilän (ema, 2009) mukaan blumerilaisesta näkökulmasta eron yleisön ja julkison välillä voi tehdä katsomalla ryhmien suhdetta joukkoviestintään: yleisö määrittyy suhteessa joukkoviestintään, kun taas julkiso suhteessa sen synnyttämiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin.

Tutkielmani kannalta mielenkiintoisin näistä julkisuuden toimijaryhmistä on julkiso, koska ilmastonmuutos on sellainen asiakysymys, joka olisi omiaan synnyttämään erilaisia mielipiteitä ja niiden ympärille julkista keskustelua ongelman ratkaisemiseksi. Toisaalta ilmastonmuutoksen kaltainen kysymys on hyvin suuri ja laaja, mutta Tarden, Parkin ja Blumerin teoretisoinnissa julkiso syntyy vain hetkellisesti tietyn asiakysymyksen ympärille. Esimerkiksi julkison toiminta voi ohjata julkisen mielipiteen muodostumista vain sillä hetkellä esillä olevan asiakysymyksen ympärillä. Tällainen lyhytjänteisyys ei välttämättä sovellu ilmastonmuutoksen kaltaisen moniulotteisen ongelman ratkaisemiseen.

Tarde, Park ja Blumer lähestyvät julkisoa, yleisöä ja joukkoa käsitteellisestä näkökulmasta, kun taas John Dewey ja Jürgen Habermas kytkevät julkison ja sen puutteen kiinteämmäksi osaksi yhteiskunnallista elämää, julkisuutta ja julkista keskustelua yhteiskuntapoliittisesta näkökulmasta (Ridell 2010, 18). Dewey (1927/2006, 46–47) tarkoittaa julkisolla ihmisjoukkoa, joka on herännyt huomaamaan julkisen toiminnan vaikutukset omassa elämässään ja pyrkii säätelemään toivottuja ja ei-toivottuja toimintoja. Ihanteellisessa tilanteessa julkiso on aktiivinen ja pitää huolta oman elinpiirinsä asioista. Siinä missä Blumer (1946/2010) näkee julkison yhden asiakysymyksen ympärille syntyvänä ja sitten taas hajoavana ryhmänä, Deweyn mukaan (1927/2006, 65) julkiso voi muodostaa poliittisen valtion ja valvoa oikeuksiensa toteutumista. Deweyn (ema, 139–140) mukaan 1920-luvun Yhdysvalloissa julkison toimintakyky oli kuitenkin heikentynyt, koska uusi viestintäteknologia ja alati kiihtyvä uutisoinnin nopeus ovat tehneet uutisista juurettomia. Siksi syy-seuraussuhteita oli Deweyn mukaan vaikea hahmottaa yhteiskunnassa. Sama kritiikki on tunnistettavissa myös meidän ajassamme ja ilmastonmuutoskeskustelussa.

Julkison lamaannuksesta puhuu myös Habermas (1964/2010) muutama vuosikymmen myöhemmin kirjoittamassaan tekstissä. Habermasille julkisot ovat ihmisryhmä, jotka muodostavat pohtivan keskustelun ja kompromissien kautta yhteisen julkisen mielipiteen. Alkuperäisessä teoriassaan Habermas ei kuitenkaan esittänyt Deweyn tavoin, että julkisot olisivat yhtä kiinteä osa julkista valtaa, vaan hän näki julkisoiden toimivan nimenomaan yksityisessä piirissä, erillään julkisesta päätöksenteosta. Siinä missä Park, Dewey ja Blumer puntaroivat julkisoa vuorovaikutuksen näkökulmasta, Habermas on keskittynyt enemmän julkisuuden rakenteisiin (Ridell 2010, 18). Palaan niihin luvussa 3.2.

Deweyn ja Habermasin mukaan julkinen keskustelu voi olla rapautunutta, mutta he kuitenkin uskovat julkison muodostumisen mahdollisuuteen. Kaikki eivät ole yhtä optimistisia. Yksi Deweyn julkisuusteorian kritikoista on ollut Walter Lippmann. Lippmann (1925/2010, 111–112) ajattelee kaikkien ihmisten toteuttavan vain omia tavoitteitaan, eikä hän siksi usko, että ihmisjoukon olisi mahdollista saada aikaan yhteisiä kompromissiratkaisuja. Yhteiskunta koostuu Lippmanin mukaan individualististen tavoitteiden sovittelusta. Lippmanin mukaan julkiso voikin syntyä vain kriiseissä, joita tämä tavoitteiden yhteen sovittaminen aiheuttaa. Julkiso kuitenkin hajoaa heti kriisin ratkettua, eikä se näin ollen kykene olemaan esimerkiksi demokraattisen valtion perusta.

Olen käsitellyt tässä luvussa joukon, yleisön ja julkison käsitteitä. Käsitteiden määrittelyt vaihtelevat hieman teorioittain, mutta Heikkilä ym. (2012, 131–132, 190) ovat tiivistäneet niiden erot osuvasti niiden toiminnallisuuden kautta: Massa tai joukko ottaa vain tietoa vastaan (vaikkakin on toki kyseenalaista, onko tällaista ihmisryhmää olemassakaan). Yleisö sen sijaan tekee vastaanottamastaan tiedosta pidemmälle vietyjä tulkintoja ja muodostaa niiden avulla merkityksiä. Yleisön muodostavat merkitykset maailmasta eivät kuitenkaan tule julkilausutuiksi samalla tavalla kuin julkison piirissä. Julkisena oleminen ei olekaan enää passiivista tiedon vastaanottoa, vaan julkison muodostuminen kanavoituu aktiiviseksi toiminnaksi ja vuorovaikutukseksi suhteessa johonkin asiakysmykseen. Vaikka käsitykset julkison toiminta- ja vaikutuskyvystä eroavat eri teoreetikkojen käsittelyssä (vrt. Dewey 1927/2006 ja Lippmann 1925/2010), on jonkinlainen keskusteleva julkiso kuitenkin kaikkien julkisuusteorioiden ihannemalli jossain määrin. Seuraavaksi käyn tarkemmin läpi julkisuuden käsitettä Jürgen Habermasin deliberatiivisen julkisuusteorian ja hänen kritikkojensa Nancy Fraser ja Chantal Mouffen kautta.

3.2 Habermasin julkisuusteoria ja sen kritiikki

Julkisuusteorioiden ehkä tunnetuin ja myös kiistellyin versio on peräisin saksalaiselta Jürgen Habermasilta (Heikkilä & Kunelius 2009, 2). Habermas (1964/2010, 163) määrittelee julkisuuden yhteiskunnallisen elämän alueeksi, jolla jotakin julkisen mielipiteen kaltaista voi muodostua. Habermasin mukaan julkisuutta muodostuu jokaisessa keskustelussa, jossa yksityiset kansalaiset kerääntyvät yhteen. Kaikilla kansalaisilla on periaatteessa mahdollisuus ottaa osaa tällaiseen julkiseen keskusteluun, ja heillä kaikilla on Habermasin mukaan oltava mahdollisuus kokoontua yhteen ja ilmaista mielipiteensä.

Pintapuolisesti määriteltynä habermasilainen julkisuuden ihanne vaikuttaa sellaiselta kuin demokraattisen valtion julkisen keskustelun ihannetta on totuttu ehkä arkikielessä kuvailemaan. Tarkemman kuvan luomiseksi on avattava hieman Habermasin julkisuusteorian taustaa. Habermasin (1964/2010, 164) mukaan julkisuuden ja julkisen mielipiteen käsitteet syntyivät 1700-luvulla porvarillisen yhteiskuntaluokan nousun seurauksena. Ennen sitä julkisuus oli kansalaisten näkökulmasta vain edustavaa julkisuutta. Kun porvaristo nousi yhä merkittävämpään asemaan yhteiskunnassa, syntyi yksityinen elämänalue vastapainoksi julkiselle valtiolle ja sen valtainstituutioille. Kun yksityisellä alueella toimiva porvaristo aloitti pyrkimykset julkiseen vallankäyttöön vaikuttamiseen, yksityinen ja julkinen alue sekoittuivat. Habermas (ema, 165–166) kuvaa tätä uutta yhteiskunnallisen elämän aluetta porvarilliseksi julkisuudeksi, jossa yksityiset ihmiset, siis aikanaan porvarit, kokoontuvat yhteen esittämään kritiikkiä ja keskustelemaan julkisesta vallankäytöstä ja ajankohtaisista kysymyksistä. Tämä kritiikki ja keskustelu voivat tapahtua esimerkiksi lehdistön välityksellä, ja Habermasin (ema, 167–168) lehdistö olikin julkisen keskustelun välittäjä ja voimistaja. Keskustelun kautta kansalaiset muodostavat julkisen mielipiteen. Habermasin (ema, 164) mukaan julkinen mielipide eroaa tavallisesta mielipiteestä siinä, että julkisen mielipiteen takana on porvariston yhteinen järkeily, kun taas mielipide kumpuaa kulttuurisista normeista.

Habermasin (1964/2010, 168–169) mukaan porvarillinen julkisuus kuitenkin mureni, kun lehdistö ja propaganda laajensivat julkisen keskustelun porvariston ulkopuolelle. Habermasin kritiikki kohdistuu eturyhmiin, joihin nämä porvariston ulkopuoliset kansalaiset ovat järjestäytyneet. Habermasin mukaan julkinen keskustelu ja mielipiteen muodostus ovat saaneet väistyä eturyhmien tieltä. Kansalaiset tukeutuvat Habermasin mukaan eturyhmiin, koska he eivät ole riittävän kärsivällisiä odottamaan, että poliittisiin

päätöksiin päästäisiin samanlaisten keskustelujen kautta kuin 1700-luvun porvarillisessa julkisuudessa. Habermas pitää julkisuuden porvarillista ja liberaaliksikin kutsuttua mallia ihanteena, johon hän yhä 1960-luvulla kirjoittamassaan tekstissä haluaa pyrkiä.

Jonkinlainen julkisen keskustelun renessanssi ja vallan palauttaminen kansalle julkisen keskustelun kautta oli keskeistä myös Hyvän sään aikana -kirjan lähtökohdissa. Silti Habermasin porvarillinen julkisuus ei istu ihannemalliksi julkisesta keskustelusta, jota näkisin työryhmämme tavoitelleen. Pohjimmiltaan Habermas ei ihannekuvallaan nimittäin vaikuta ajavan puhdasta kansanvaltaa, vaan voi tulkita, että hän haluaisi palata aikaan, jolloin vain tietty osa kansasta vaikutti päätöksiin järkipäisen keskustelun kautta. Silloin julkisessa keskustelussa ei olisi välttämättä paikkaa muille yhteiskunnan jäsenille. Tällaisen tulkinnan Habermasin julkisuusteoriasta on tehnyt Nancy Fraser (1992/2009), joka on yksi Habermasin tunnetuimmista kriitikoista.

Fraser (1992/2009) on arvostellut Habermasin porvarillisen julkisuusteoriaa kiinnittymisestä porvarillis-maskuliiniseen historiaan. Heikkilä ja Kunelius (2009, 3) tulkitsevat, että Fraserin mukaan on ongelmallista, jos porvarillis-maskuliinisista lähtökohdista rakennettu teoria oikeuttaa vallitsevien demokratioiden valtarakenteet nykyisellään, koska tuo teoria kantaa mukanaan tietyn historiantulkinnan tuomia sääntöjä ja rajoitteita. Fraser (1992/2009, 11–13) kritisoi Habermasia siitä, että hänen julkisuusteoriaansa on sisäankirjoitettu tietynlainen erottelevuus ja epätasa-arvoisuus. Fraserin mukaan habermasilainen julkisuusteoria pyrkii pohjimmiltaan takaamaan hegemonisen aseman yhdelle yhteiskuntaryhmälle, koska teoria ei huomioi porvarillis-liberaalin julkisuuden kanssa kilpailevia julkisuuksia. Lisäksi Fraser näkee Habermasin jaottelun julkisuuden piiristä rajoittavana. Vaikka Habermasin teoria perustuu yksityisen elämänalueen vahvistumiseen porvariston nousun myötä (Habermas 1964/2010, 165–166), Fraserin mukaan habermasilaisen julkisuuden piiriin kuuluvat vain yhteiskunnalliset kysymykset ja esimerkiksi työssä tai politiikassa tapahtuva toiminta. Kotona tapahtuva yksityinen elämä ei kuulu tämän julkisen elämä piiriin. Fraserin (1992/2009, 13) mukaan tämä raja voi sulkea esimerkiksi kotiäidit julkisen keskustelun ulkopuolelle. Työttömät voisi olla toinen tämän päivän esimerkki ryhmästä, joka voi jäädä julkisen keskustelun ulkopuolelle tällaisessa erottelussa.

Fraserin (1992/2009, 13) mukaan Habermasin teoriaan sisältyy myös ajatus siitä, että julkisuuden moninaisuus veisi yhteiskunnan kauemmas demokratiasta. Fraser (1992/2009, 15–16) tulkitsee, että Habermasin ihannoima julkisuus toteutuisi, vaikka kaikki eivät

saaisikaan ääntään kuuluville. Fraser kyseenalaistaa, onko habermasilaisen julkisuuden piirissä ylipäättään mahdollista harjoittaa tasavertaista julkista keskustelua. Siinä missä Habermas kannustaa yhden julkisen mielipiteen muodostamiseen kustakin aiheesta, uskoo Fraser (1992/2009, 18) monien kilpailevien julkisoiden väittelyn vievän yhteiskuntaa lähemmäs tasa-arvoisuutta. Fraser (ema, 17) käyttää näistä rinnakkaisista keskusteluareenoista käsitettä vallattomat vastajulkisuudet. Niillä hän tarkoittaa nimenomaan kilpailevia keskusteluja valtajulkisuudelle. Vastajulkisuuksien puitteissa alistetut yhteiskunnan jäsenet kehittävät Fraserin mukaan ”hallitseville puhetavoille vastakkaisia tulkintoja eduistaan, tarpeistaan ja käsityksistään siitä, keitä he ovat”. Perinteisesti valtajulkisuuden ulkopuolelle jääviä ryhmät ovat esimerkiksi naiset tai värilliset henkilöt, mutta ne voivat Fraserin mukaan olla myös epädemokraattisiin tavoitteisiin pyrkiviä ryhmiä. Tästä huolimatta niiden avulla voidaan Fraserin mukaan laajentaa julkista keskustelua.

Fraserin (1992/2009, 23) mukaan julkisen keskustelun piiriin kuuluvista asioista on tehtävä jatkuvaa rajanvetoa, jotta kaikkien osallistuminen julkisuuteen on mahdollista ja jotta myös kilpailevien julkisuuksien kysymykset päätyvät julkiseen keskusteluun. Tällainen kysymys voisi olla esimerkiksi naisten asema tai ilmastonmuutoksen globaalissa kontekstissa saarivaltion asukkaiden kohtalo merenpinnan noustessa. Fraser ei kuitenkaan ota kantaa siihen, miten tasa-arvoista julkisuutta voitaisiin tuottaa nykyistä paremmin ja missä julkista keskustelua julkisuuden rajoista voitaisiin käydä. Fraserin (1992/2009, 24) mukaan askel kohti parempaa ovat parlamentit eli päätöksentekoinstituutiot, jotka koostuvat kansalaisten valitsemista edustajista. Fraser kutsuu parlamentteja vahvoiksi julkisiksi, koska niiden muodostama julkinen mielipide on sitova päätös jostakin yhteiskunnallisesta kysymyksestä. Heikot julkisot ovat taas erillään valtiovallasta, jolloin niiden muodostamaan julkiseen mielipiteeseen ei sisälly päätöksentekoa. Fraserin mukaan porvarillisessa julkisuusteoriassa esiintyy nimenomaan heikkoja julkisoidja.

Toinen Habermasin tunnettu kriitikko on Chantal Mouffe. Fraserin tavoin myös Mouffe (1999/2009, 46–47) kritisoi Habermasin ihannetta yhden julkisuuden saavuttamisesta. Mouffe (ema, 49) korostaa, että poliittisesta keskustelusta ”valtaa ja vastakkainasettelua ei voida pyyhkiä pois”. Tällä Mouffe tarkoittaa, että ristiriidoilla on olennainen rooli politiikassa, eikä siksi Habermasin deliberatiivinen malli kykene kuvailemaan demokraattista politiikkaa oikein. Mouffe (ema, 45) esittää vaihtoehdoksi Habermasille pohtivalle keskustelevalle demokratialle agonistista demokratiaa, jonka pohjana on

kiistelevä moniarvoisuus. Mouffen (1999/2009, 50) teorian pohjalla on ajatus siitä, että vallankäyttö on osa kaikkia sosiaalisia suhteita. Mouffen mukaan Habermasin ajatus näiden valtasuhteiden katoamisesta demokraattisissa yhteiskunnissa on siksi virheellinen. Mouffen (ema, 51–52) mukaan valtasuhteisiin kytkeytyviä erimielisyyksiä ei pitäisi sysätä yksityisten keskustelujen piiriin, kun pyritään kohti yhtä julkista mielipidettä, vaan sallimalla eriävien mielipiteiden kilpailua pitäisi pyrkiä edistämään demokratian toteutumista. Mouffen mukaan tällaisen neuvottelun avulla voidaan saada aikaan sellaisia politiikan rakenteita, jotka tukevat demokraattisia arvoja.

Vuonna 1999 julkaistussa tekstissään Mouffe ei ota kantaa median asemaan demokraattisissa yhteiskunnissa. Myöhemmin Mouffe on todennut, että medialla on iso rooli valtarakenteiden tuottamisessa ja uudelleen tuottamisessa. Mouffen mukaan nuo valtarakenteet ovat kuitenkin horjutettavissa ja muutettavissa. Tästä näkökulmasta Mouffen omat lähtökohdat ovatkin nimenomaan poliittisia. Mouffen mukaan media ja journalismi voivat myös mahdollistaa agonistiseen julkisuuteen kuuluvan väittelyn sekä altistaa ihmisiä sille. Mouffe näkeekin internetin tuomat uudet mediamuodot uhkana, joka johtaa ihmisten kuplaantumiseen, kun erilaisia mielipiteitä ei ole pakko lukea. (Carpentier & Cammaerts 2006, 968–969; 974–975.)

Fraserin tavoin myös Mouffen voi tulkita kannattavan julkisuuden piirin jatkuvaa uudelleen määrittelyä. Sekä Fraser että Mouffe ajavat sitä, että kaikenlaisilla mielipiteillä olisi myös pääsy julkisuuden piiriin, ei vain tietyn ryhmän edustajien. Habermas on jatkanut tämän kritiikin jälkeen teoriansa kehittämistä. Hän on edelleen pitänyt kiinni teoriansa ytimeä, joka kytkeytyy keskustelun kautta muodostuvaan demokratiaan (Habermas 2006/2009). Lisäksi hän on jatkanut pohdintaa median roolista julkisuuden luomisessa etenkin teoksessaan *Between Facts and Norms* [Habermas 2004]. (Heikkilä & Kunelius 2009, 3–4.)

Vastauksena Fraserin kritiikkiin Habermas (2006/2009) on myöhemmin pyrkinyt sisällyttämään julkisuusteoriaansa myös muita ryhmiä kuin porvariston. Habermas (ema, 35–37) listaa poliittisen julkisuuden toimijoita, ja mukaan julkisuuden piiriin mahtuvat erityiset ryhmien edustajat, yleisten eturyhmien edustajat, jonkin alan ammattilaiset asiantuntijoina, laiminlyötyihin asioihin huomion kiinnittävät moraaliyrittäjät sekä yleistä etua ajavat älyköt. Yleisten eturyhmien edustajat voivat edustaa myös sellaisia ryhmiä, jotka eivät saisi muuten ääntään kuuluville. Habermasin (ema, 36) mukaan pohtiva keskustelu näissä kaikissa ryhmissä on edellytys toimivalle

julkisuudelle. Habermas ottaa tässä huomioon muutkin ryhmät kuin porvariston, mutta hän piirtää julkisuudessa toimiville ryhmille edelleen selvät rajat. Fraserin (1992/2009) kritiikin mukaan julkisuuden rajojen olisi oltava jatkuvasti neuvoteltavassa, jotta kaikki ryhmät pääsisivät keskusteluun mukaan. Tätä kritiikkiä Habermas (2006/2009, 37) pyrkii ilmeisesti kuitenkin torjumaan toteamalla, että sekä hallitusvalta että äänestäjät voivat muodostaa mielipiteensä keskusteluissa saavutetusta ”julkisesta mielipiteestä” ja jatkaa neuvottelua siitä. Siihen hän ei kuitenkaan ota kantaa, millaiset asiat voivat ylipäättään päätyä julkiseksi mielipiteeksi ja tällaisen pohdinnan kohteeksi.

Habermas (2006/2009, 38) vastaa myös Mouffen (1999/2009) kritiikkiin vallankäytöstä käsittelemällä erilaisia valtarakenteita, joita julkisuudessa vallitsee. Niitä ovat poliittinen valta, sosiaalinen valta, taloudellinen valta ja mediavalta. Huomionsa Habermas keskittää mediavaltaan, koska se määrittää, millaisilla mielipiteillä on pääsy julkisuuteen. Poliittisen tai taloudellisen vallan edustajat voivat ohjailla julkisuutta tiettyyn pisteeseen asti, mutteivat kuitenkaan täysin. Habermas (2006/2009, 39) on kuitenkin huolestunein median kaupallistumisen vaikutuksiin; onko julkinen keskustelu tasapainoista, jos taloudelliset intressit ohjailevat sitä? Näin hän jättää myös osittain vastaamatta Mouffen kritiikkiin.

Hyvän sään aikana -kirjan ajatuksena oli tuoda julkisuuteen myös sellaisia ääniä, joita ei yleensä kuulla julkisessa keskustelussa ilmastonmuutoksesta ja näin määritellä uudelleen julkisuuden rajoja. Tästä lähtökohdasta Fraserin ja Mouffen esittämät moniäänisyyttä vaalivat mallit vaikuttavat osuvammilta kuin Habermasin julkisuusteoria, jossa haetaan yhtä julkista mielipidettä pohtivan keskustelun avulla. Palaan tästä aiheesta tutkimushaastatteluissani esiin nousseisiin näkökulmiin tutkielmani analyysivaiheessa.

3.3 Journalismin rooli julkisuuden ja sen toimijoiden tuottamisessa

Edellä olen jo muutaman kerran sivunnut sitä, miten julkisuusteorioissa nähdään journalismin rooli julkisuuden ja julkisen keskustelun tuottamisessa. Yhtäältä sanomalehdistön on ajateltu hillitsevän kiihkeää ja hallitsematonta joukkoa (Tarde 1901/2010), ja vapaa lehdistö on nähty julkisen keskustelun edellytyksenä (Blumer 1946/2010). Toisaalta journalismia on moitittu juurettomaksi (Dewey 1927/2006) ja porvarillisen keskustelukulttuurin hajottajaksi (Habermas 1964/2010), mikä on ajanut julkison lamaannuksen tilaan.

Habermasille (1964/2010, 165–169) lehdistö on yhtäältä julkisen keskustelun rakentaja ja toisaalta sen rapauttaja. Lehdistö toimi aluksi julkisen keskustelun välittäjänä ja voimistajana, mutta kun liian monet eturyhmät otettiin julkisen keskustelun piiriin, mureni Habermasin ihannoima porvarillinen julkisuus. Myöhemmässä kirjoituksessaan Habermas (2006/2009, 35) kuvaa mediajärjestelmän olevan poliittisen julkisuuden toiminnan edellytys poliitikkojen lisäksi. Habermasin mukaan mediaa ja toimittajia siis tarvitaan ylipäätään julkisen keskustelun luomiseen. Habermas ei ota niinkään kantaa siihen, kuinka hyvin media onnistuu tämän poliittisen julkisuuden luomisessa. Sen sijaan Habermas (ema, 38) korostaa median valta-asemaa. Habermasin mukaan mediavalta on yksi neljästä vallankäyttäjistä poliittisesti julkisuudessa, koska median edustajat valitsevat, mitä sisältöjä julkisuudessa käsitellään, miten aihetta käsitellään ja kenellä on valta päästä julkisuuteen. Habermasin mukaan esimerkiksi politiikan ja talouden eliitin edustajilla voi olla enemmän mahdollisuuksia päästä julkisuuteen kuin muille ryhmillä, mutta loppupeleissä media kuitenkin määrää, mikä on päivän agendalla. On siis median määriteltävissä, miten se valtaansa käyttää.

Toisaalta myös median kyky ylipäätään herättää julkista keskustelua ja julkisoja on kyseenalaistettu. C. Wright Millsin (1956/2010) mukaan mediamarkkinat luovat pikemminkin massaa kuin julkisoja. Millsin (ema, 145) mukaan massan erottaa julkisosta muun muassa se, että massalla ei ole mahdollisuuksia muodostaa julkison tapaan mielipiteitä. Massat eivät keskustele, eivätkä massaviestimet kykene Millsin (ema, 147) mukaan lisäämään keskustelua. Sen sijaan Mills (ema, 147–151) näkee massaviestimien muuttaneen ihmisten kokemusmaailmaa. Kokemukset saadaan viestintävälineistä eikä omasta elämästä, minkä seurauksena keskusteluun ei ole edes kannusteita. Viestimet kertovat kyllä massojen ympäröivästä maailmasta, mutta eivät anna mahdollisuutta ihmisille kytkeä näitä tapahtumia omaan kokemukseensa.

Kritiikkiä on jatkanut James W. Carey (1987/2010, 177–178), jonka mukaan journalismin perusta on julkison palveleminen, mutta journalismi on unohtanut julkison. Lippmannin (1925/2010) ajatuksia seuraillen Carey (ema, 182) toteaa, että lehdistö on täynnä vain asiantuntija-arvioita, muttei tarjoa aineksia asioiden syvempään ymmärtämiseen. Careyn mukaan tämä lamauttaa julkison ja muuttaa sen enemmän asiantuntijamielipiteiden vastaanottajakunnaksi. Carey huomauttaa, että samalla myös journalismin synnyinsyy eli julkiso on kadonnut.

Journalismille annetaan julkisuusteorioissa olennainen rooli julkisuuden ja julkisen keskustelun rakentajana, mutta journalismi ei käytännön tasolla kykene täyttämään sille asetettuja ihanteita. Konkreettisen esimerkin journalismin ongelmista tänä päivänä antaa Heikki Heikkilän ym. (2012, 225–226) tutkimus, jossa tutkittiin viestintää ihmisen sosiaalisissa verkostoissa. Tutkijat pitivät mahdollisena aiemman teoretisoinnin pohjalta, että esimerkiksi harrastus- tai yhdistysverkostoissa keskustelu synnyttäisi julkisoja, jotka ottaisivat osaa myös julkiseen keskusteluun. Tutkimuksessa keskustelut jäivät kuitenkin lähinnä keskinäisviestinnäksi. Vaikka johonkin ongelmaan löydettiin keskusteluissa ratkaisu, se ei kanavoitunut julkisuuteen. Heikkilä ym. (2012, 227) uskovat, että syynä on se, ettei journalismi tarjoa väyliä julkisoiden toimintaan. Myös Veikko Pietilä (2010, 373) epäilee, että journalismin rooli korostuu julkisen keskustelun luomisessa lähinnä siitä syystä, että sillä halutaan perustella joukkoviestinnän merkitystä demokraattisille yhteiskunnille.

3.4 Journalistiset käytännöt yleisösuhteen taustalla

Julkisuusteorioiden esittelyn jälkeen on aika kääntää katse käytännön journalismin tasolle. Julkisuusteorioiden maalaamat ihanteet voivat olla toimituksellisen työn taustalla, mutta käytännössä niitä sovelletaan eri tavoin. Heikkilä ym. (2012, 14) määrittelevät, että journalistien työskentelyä ohjaavat kahdenlaiset säännöt: päämäärä- ja toimintasäännöt. Päämääräsäännöillä he tarkoittavat juuri sellaisia journalismin käytäntöjä, jotka ”ylittävät yksittäiset työtehtävät ja antavat journalismin toiminnalle yleisemmän merkityksen tai oikeutuksen”. Päämääräsääntöjen voikin ajatella olevan journalismidiskursseja, jotka ohjaavat journalistien toimintaa (ks. Seppänen & Väliaverron 2012, 105).

Heikkilän ym. (2012) tarkoittamat päämääräsäännöt ovat ideaalityyppisessä tarkastelussa toimitusten toimintasääntöjen yläpuolella. Journalismin päämääräsääntöjä voivat olla esimerkiksi yhteiskunnallisesti merkittävän informaation välittäminen tai julkinen palvelu. Ne myös muuttuvat ajan mittaan ja heijastelevat yhteiskunnan kehitystä siten, että niiden avulla voidaan aina oikeuttaa ja perustella journalismin paikka yhteiskunnassa. Toimintasäännöt taas liikkuvat journalistisen työn arkipäivän tasolla. Jos päämääräsääntö on esimerkiksi lisäarvon tuottaminen lukijalle, voidaan siihen pyrkiä toimituksessa vaikkapa kirjoittamalla juttuja, joita yleisön ajatellaan pitävän kiinnostavana. Aina päämäärä- ja toimintasäännöt eivät kuitenkaan ole samassa

linjassa. Päämääräsäännöissä ei oteta välttämättä huomioon esimerkiksi toimituksen ajallisia ja taloudellisia realiteetteja. (Heikkilä ym. 2012, 14, 23–24.)

Julkisuuden ihanteet eivät siis ehkä suoraan näy toimittajien käytännön työssä, mutta ne vaikuttavat taustalla. Tarkemmin niin sanottuja päämääräsääntöjä on eritelty journalistien ammatti-identiteettiä kartoittavissa tutkimuksissa. Kari Koljonen (2013, 65–67) hahmottelee väitöskirjassaan journalistisen työn rakennuspalikoita vertailemalla kolmen eri tutkijan, Carpentierin [2005], Deuzen [2005a] ja Hanitzschin [2007] käsityksiä journalismin ydinkysymyksistä. Kolmesta teoriasta Koljonen on löytänyt viisi yhteistä toimittajan ammatti-identiteetin peruskiveä. Niitä ovat objektiivisuus, julkinen palvelu, itsenäisyys, ajankohtaisuus ja eettisyys. Näistä julkinen palvelu kytkeytyy toimittajien yleisösuhteeseen. Avaan tätä ammatti-identiteetin rakennuspalikkaa seuraavaksi lisää.

Koljonen (2013, 73–75) jaottelee journalismin suhteen yleisöön kahteen ulottuvuuteen. Ensimmäisen ulottuvuuden ääripäissä ovat kansalaisen ja kuluttajan palvelu. Kansalaisen palvelun Koljonen määrittelee journalismiksi, joka puhuttelee yleisöä yhtenäisenä joukkona tai kansana. Waisbordia (2013, 76) mukaillen Koljonen toteaa, että tällöin journalismin tarkoitus on taata demokraattisen yhteiskunnan toimivuus aktivoimalla kansalaisyhteiskunnan jäseniä. Kuluttajan palvelussa yleisö taas nähdään markkinoinnin tavoin asiakkaina, joihin pyritään sopivilla palveluilla vetoamaan. Tämä ulottuvuus siis määrittää, millaisista lähtökohdista journalistista sisältöä tuotetaan oletetulle yleisölle.

Koljosen (2013, 74–75) mukaan toinen yleisösuhteen ulottuvuus taas määrittää sitä, miten journalistit käsittävät yleisön kyvyn toimia julkisuudessa, eli näkevätkö toimittajat yleisön enemmän passiivisena vai aktiivisena toimijana. Passiivisessa yleisökäsityksessä yleisö pelkistyy vastaanottajaksi, jonka halut journalisti tuntee parhaiten. Aktiivisena osallistujana yleisöä tulkitsevat toimittajat taas ottavat yleisön mukaan journalistisiin prosesseihin haastateltavana tai tekijänä. Journalismi ei vain selitä maailmaa, vaan astuu yleisön joukkoon (ks. myös Waisbord 2013, 207). Koljonen (2013, 75) kytkee tämän jaottelun teoriaan korkeasta, notkistuvasta ja notkeasta modernista journalismista, joita Anu Kantola (2011, 118) on hahmotellut. Tyypillisesti korkeaa modernia edustavat suuriin ikäluokkiin kuuluvat journalistit ja notkeaa modernia 1970-luvun jälkeen syntyneet journalistit. Koljosen (2013, 76) mukaan korkeassa modernissa journalismissa yleisö nähdään passiivisina kansalaisina, kun taas

notkea journalismi näkee yleisön aktiivisena kuluttajana. Jako ei kuitenkaan ole näin jyrkkä. Koljonen (2013, 66, Taulukko 3.1.) esittää toimittajien yleisösuhteet janoina, samoin kuin Kantola (2011, 118) korkean modernin siirtymän notkeaksi moderniksi.

Tästä jaottelusta minulle herää kysymys, voisiko tämän päivän journalismi tuottaa myös aktiivisia kansalaisyleisöjä vai onko matka kohti aktiivista kuluttajayleisöä vääjäämätöntä. Passiivinen kansalainen vaikuttaa tyypilliseltä yleisön kuvaukselta, mutta aktiivinen kansalainen sopisi kuvaamaan juurikin julkisoa eli aktiivisesti julkiseen keskusteluun osaa ottavaa kansalaista. Kantola tai Koljonen eivät tuo tätä vaihtoehtoa esiin. Aktiivinen kansalainen istuisi hyvin myös ilmastojournalismin kontekstiin, jos tavoitteena on lisätä keskustelua ilmastokysymyksistä.

3.5 Journalistien käsitykset yleisösuhteesta

Tutkielmani ytimessä on se, miten toimittajat itse käsittävät yleisösuhteensa. Journalistien yleisökäsityksiä ja -suhdetta on tutkittu toimittajien haastattelututkimuksilla, joissa on kartoitettu esimerkiksi toimittajien ammatti-identiteettiä tai journalistisen työn muutoksia. Suomessa tästä näkökulmasta tutkimusta ovat tehneet muun muassa Heikkilä ym. (2012), Pöyhtäri, Väliaverron ja Ahva (2014), Ahva (2010), Heinonen (2008) ja Hujanen (2006). Journalismin suhteesta yleisöönsä olisi toki luettavassa vihjeitä varmasti monesta muustakin tutkimuksesta, joissa toimittajia on haastateltu heidän työstään. Tuntuu kuitenkin mielekkäältä kohdistaa tässä kohtaa huomio tutkimuksiin, joissa aihetta on käsitelty samaan tapaan kuin omassa tutkielmassani, eli haastateltavilta on kysytty suoraan heidän ajatuksiaan yleisöstä.

Heikkilän ym. (2012, 31) mukaan journalismin ja yleisön suhde on ollut perinteisesti etäinen. 1970-luvulla Britanniassa ja Yhdysvalloissa uutistoimitusten työtä havainnoineet tutkijat totesivat, että uutisia tuotettiin ilman suoraa kontaktia vastaanottajaan [ks. esim. Schlesinger 1979/1992]. Heikkilän ym. (2012, 31) mukaan tässä ei välttämättä nähty ongelmaa, sillä ajateltiin, että toimittajilla on kaikki tarvittava tieto yleisöstä ja heidän tarpeistaan. Heikkilä ym. (2012, 41) kuvailevat tätä Philip Napolin [2011] pelkistämisen käsitteellä. Yleisö pelkistetään toimituksissa abstrakteiksi mielikuviksi ja mallilukijoiksi, joita käytetään lähinnä journalistisen työn organisointiin. Myös mediatalojen tekemä yleisötutkimus on perustunut taloudellisiin lähtökohtiin. Yleisöä on haluttu ymmärtää median kuluttamisen näkökulmasta, ja tutkimusta onkin alun perin tehty myynnin ja markkinoinnin tarkoituksiin. Myöhemmin lehtitalojen

yleisötutkimuksen avulla on pyritty löytämään omia lukijasegmenttejä, kun kilpailuetua on haluttu hakea esimerkiksi erottuvuustekijöiden avulla. (Heikkilä ym. 2012, 41–48.)

Heikkilä ym. (2012, 35–39) summaavat aiemman tutkimuksen perusteella, että suomalainen media joutui avaamaan silmänsä yleisölle 1990-luvun laman aikaan, kun journalismin tilauksiin ja ilmoitustuloihin perustunut taloudellinen perusta alkoi murentua. Sen jälkeen journalismia on leimannut jatkuva uudistumisen tarve taloudellisten toimintaedellytysten turvaamiseksi. Uudistukset ovat olleet esimerkiksi organisaatioiden uudistuksia toimitusten yhteistoimintaneuvottelujen – siis esimerkiksi irtisanomisten – kautta. Tämän seurauksena toimittajat ovat Heikkilän ym. mukaan joutuneet astumaan jalustalta alas ja muuttamaan toimintaansa suhteessa yleisöön, kuitenkin mediatalojen taloudelliset lähtökohdat edellä. Myös tässä toistuu ajatus siirtymästä korkeasta modernista notkeaan moderniin (vrt. Kantola 2011).

Heikkilän ym. (2012) tutkimus keskittyi yleisön käsitykseen journalismin kiinnostavuudessa, mutta tutkijat järjestivät osana hanketta myös toimittajien ja yleisön edustajien kohtaamisia. Toimittajien yleisösuhteesta kertoo heidän suhtautumisensa yleisöltä tutkimustapaamisissa saatuun palautteeseen. Heikkilän ym. (emt, 170–175) mukaan siitä kävi ilmi, että tietty eronteko yleisöön nähden näkyy edelleen toimitusten toimintamalleissa. Toimittajat esimerkiksi hyväksyivät journalismin normeihin liittyvän kritiikin, mutta eivät suhtautuneet palautteeseen yhtä vakavasti kuin yleisö. Osan kritiikistä toimittajat myös ohittivat, jos yleisön esittämä mielipide tulkittiin liian esimerkiksi poliittisesti kytkeytyneeksi (emt, 188). Tämä kielii melko etäisestä ja perinteisestä toimittajien ja yleisön välisestä suhteesta.

Samanlainen perinteisen etäinen suhtautuminen yleisöön käy ilmi Heinosen (2008) päällikkötoimittajille tekemästä haastattelututkimuksesta. Heinosen (ema, 21) mukaan toimittajat tunnistavat itsekkin, että yleisö pidettiin aiemmin nykyistä etäämmällä toimitustyöstä ja että sanomalehtien sivuilla ääneen pääsivät eliitin edustajat. Tämä perintö näkyy myös kymmenen vuotta sitten tehdyssä tutkimuksessa. Heinosen (2008, 26–28) haastatteluissa tuli esiin, että toimittajat ajattelevat yhä tietävänsä yleisön tarpeet paremmin kuin yleisö itse, eikä toimittajilla ole intoa alkaa moderoida esimerkiksi verkkokeskusteluja. Asenteet ovat kuitenkin muuttumaan päin: esimerkiksi palautteeseen suhtaudutaan aiempaa paremmin. Silti yleisön huomioiminen torikiertueilla ja mielipidepalstojen kasvattamisella nähdään yhä osittain imagon rakentamisena eikä toimitustyötä konkreettisesti hyödyttävänä asiana (ema, 30–31).

Myös kansainvälinen Worlds of Journalism -vertailututkimus osoitti, että suomalaisten toimittajien arvot ovat edelleen melko perinteisiä (Pöyhtäri, Väliverronen & Ahva 2014). Worlds of Journalism -vertailututkimuksessa selvitettiin toimittajahaastattelujen avulla, miten toimittajat kokevat työnsä ja millaisena he näkevät journalismin nykytilan. Suomalaisille toimittajille tehty osatutkimus osoitti, että toimittajien arvot kiinnittyivät nimenomaan korkean modernin journalismin kehykseen. Toimittajat kokevat tärkeimmiksi tehtävikseen riippumattomuuden ja objektiivisuuden vaalimisen sekä poliittisen johdon ja liike-elämän edustajien valvomisen. Niiden jälkeen tärkeyslistalla oli tiedon tarjoaminen ihmisille poliittista päätöksentekoa varten, mielipiteen ilmaisemisen mahdollistaminen ja yleisön valistaminen. Toimittajat nimesivät myös eettiset normit, kuten riippumattomuuden ja objektiivisuuden, tärkeimmäksi työhönsä vaikuttavaksi tekijäksi, ja he arvioivat eettisten normien muuttuneen vain vähän edellisten viiden vuoden aikana. (Pöyhtäri ym. 2014, 9–10, 25–30.)

Pöyhtäri ym. (2014, 13) mukaan suomalaisten journalistien ammatti-identiteetti on valtaosin yhtenäinen. Suurimmat erot näkyvät toimittajaikäpolvien välillä. Nuoret toimittajat eivät kokeneet yhtä tärkeiksi kuin vanhemmat toimittajat esimerkiksi yleiseen mielipiteeseen vaikuttamista. Pöyhtäri ym. arvioivat, että kyse voi olla osaltaan kohdeyleisöajattelun yleistymisestä tai vaikuttajaidentiteetin omaksumisesta vasta myöhemmällä iällä. Tähän vaikutti myös toimittajien iän lisäksi se, kuinka pitkään he olivat olleet alalla. Tämä on mielenkiintoinen huomio tutkielmani kannalta, sillä haastateltavani ovat kaikki uransa alkutaipaleella olevia toimittajia (ks. luku 4.1.).

Yleisesti suomalaistoimittajien mielipiteitä jakoi se, pitäisikö journalismin pyrkiä vaikuttamaan yleisöön tai yhteiskuntaan tai pitäisikö journalismin palvella yleisöä. Vaikuttamisyhtymykset eivät välttämättä istukaan esimerkiksi riippumattoman tarkkailijan rooliin, johon valtaosa suomalaistoimittajista näyttää samastuvan. Suomalaiselle journalismille näyttää kuitenkin olevan luontevaa kannustaa ihmisiä varovaisesti yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen, kuten äänestämiseen tai ympäristöarvojen puolustamiseen. Yleisön palvelu taas on joillekin toimituksille ominaista, muttei kaikille. (Pöyhtäri ym. 2014, 11–12.)

Yleisösuhteeseen vaikuttaa myös journalistien ammatillinen asema. Hujasen (2006, 34) toimittajien haastattelututkimuksessa tuli ilmi, että etenkin toimitusten johdossa yleisön palvelu nähtiin markkinaehtoisena. Käytännössä toimituksen johto haluaa tehdä journalismia, joka käy lukijoille kaupaksi. Myös World of Journalism -kyselyssä

toimitusten keskiportaassa eli päivittäisen toimitustyön johdossa yhteiskunnallista vaikuttavuutta tärkeämpänä nähtiin yleisön palvelu esimerkiksi kytkemällä journalistiset sisällöt yleisön arkielämään (Pöyhtäri ym. 2014, 16). Rivitoimittajat taas käsittävät yleisön palvelun esimiehiään enemmän yhteiskunnallisista lähtökohdista. Toimittajat näkevät itsensä yleisöä auttavana lähimmäisenä, joka välittää yleisön jäsenille tietoa, kokemuksia ja tunteita sekä saattaa yleisön jäsenten kysymykset ja kokemukset julkisuuteen. Tämä kertoo tietynlaisesta journalistien päämäärätavoitteiden uudelleen neuvottelusta, jonka esimerkiksi kansalaisjournalismin nousu on saanut aikaan. (Hujanen 2006, 37–38.)

Mutkan kautta esimiesten asenteet voivat vaikuttaa rivitoimittajiin. World of Journalism -kyselyssä toimittajat arvioivat yleisön vaikuttavan aiempaa enemmän toimittajien työhön. Tämä kehityskulku voi olla lähtöisin toimitusten johdon kaupallisista tavoitteista, sillä toimittajat näkevät esimiesten ja toimitusten johdon olevan yksi merkittävimmistä vaikuttajista toimitukselliseen työhön. Kuluneen viiden vuoden aikana toimittajat arvioivat myös vuorovaikutuksen yleisön kanssa lisääntyneen käyttäjälähtöisen sisällön, sosiaalisen median ja yleisöpalautteen ja -tutkimuksen kautta. (Pöyhtäri ym. 2014, 26–32.)

Toimittajien suhdetta yleisöön on tutkittu Suomessa myös kansalaisjournalismin näkökulmasta. Ahva (2010) haastatteli väitöstutkimuksessaan suomalaisia toimittajia siitä, miten he määrittävät kansalaisten roolin kansalaisjournalismissa.

Kansalaisjournalismin käsitteellä Ahva (emt, 277) tarkoittaa tutkimuksessaan journalismia, jonka aiheet tai sisältö ovat peräisin yleisöltä tai jossa yleisö on edustettuna esimerkiksi haastateltavan roolissa. Kansalaiset eivät siis ole välttämättä tuottaneet kaikkea niin sanottua kansalaisjournalismia itse, vaan riittää, että he ovat osa journalistista tuotosta esimerkiksi haastateltavana.

Ahvan (2010, 227–228) mukaan toimittajien puhetapojen perusteella voidaan muodostaa kaksi kehystä, joiden kautta toimittajat määrittävät kansalaisten roolia: yleisökehys ja julkisökehys. Yleisökehyksessä lehtitoimittajat näkivät lehden lukijat tekstien vastaanottajina, joille journalismi on erityisesti suunnattu. Tällainen lukijoiden palveleminen vastaanottajina näkyy toimittajien työskentelyssä esimerkiksi niin, että ilmaisu pyrittiin pitämään selkeänä ja ymmärrettävänä tai haastateltaviksi otettiin kansalaisia eliitin edustajien sijaan. Myös kiinnostavuudella haluttiin herättää lukijoiden huomio, eli pelkän informaation jakamisen ei ajateltu riittävän kilpailuvaltiksi.

Julkisokehyksessä lukijoita ei sen sijaan nähty suhteessa journalismiin, kuten yleisökehyksessä, vaan toimittajat ajattelivat julkison jäseniä julkisina toimijoina, jotka ovat vuorovaikutuksessa heitä ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Toimittajat näkivät julkison jäsenet esimerkiksi äänestäjinä tai paikallisina asukkaina. Heitä puhutellaan esimerkiksi vaalien aikana tarjoamalla tietoa esimerkiksi äänestyspäätöksen tueksi. (Ahva 2010, 233–235.)

Kansalaisjournalismi eroaa jo käsitteenä notkean journalismin aktiivisen kuluttajan palvelemisesta. Kansalaisuus kytkeytyy vahvemmin osana yhteiskunnallista toimintaa. Ahvan tutkimuksessa tulee myös kaikista vahvimmin esiin ajatus myös julkison olemassaolosta ja toimittajien mahdollisesta suhteesta siihen. Ahvan (2010, 235–236) mukaan toimittajat pitävät lehdistön roolia tärkeänä kansalaisten aktivoinnissa. Silti toimittajat pyrkivät tarjoamaan lukijoille tietoa nimenomaan jokaisen oman päätöksenteon tueksi eivätkä niinkään välineitä kansalaisten aktiiviseen toimintaan yhdessä. Näin ollen ajatus jonkinlaisen deliberatiivisen julkisuuden luomisesta ei lopulta toteudu, vaikka periaatteessa siihen olisikin aineksia. (Ahva 2010, 282.)

Osa tässä käsittelemistäni journalistien yleisösuhdetta kartoittavista tutkimuksista on tehty jo yli kymmenen vuotta sitten, mutta kehityssuunta tutkimuksissa on sama: toimittajat pitävät yhä hajurakoa yleisöön korkean modernin perinteen mukaisesti, mutta yleisöstä on tulossa yhä merkityksellisempi osa toimittajan työtä ainakin kaupallisesta näkökulmasta. Se taas viittaa siirtymään kohti notkeaa modernia. Sama trendi on noussut esiin myös ilmastotoimittajien haastattelututkimuksista (ks. esim. Kunelius ym. 2017, 276–277; Bergletz ym. 2009, 217–218). Edellä esitellyissä tutkimuksissa uudenlaisessa yleisösuhteessa yleisö tunnutaan näkevän nimenomaan kuluttajana, mutta esimerkiksi Ahvan (2010) tutkimuksessa on viitteitä aktiivisen kansalaisuuden esiin noususta. Jakolinja passiivinen kansalainen – aktiivinen kuluttaja ei siis välttämättä ole näin yksiselitteinen.

Hyvän sään aikana -kirjan lähtökohdat ovat hieman erilaiset kuin tavallisen toimituksen arkipäiväisissä rutiineissa. Toki halusimme tehdä kirjan, joka käy kaupaksi, mutta itse en kokenut missään vaiheessa kirjoitusprosessia painetta tulostavoitteista. Rahoitus kirjaprojektiin saatiin yksityiseltä säätiöltä ja kirja tehtiin osana yliopisto-opintoja. Tunnistan kuitenkin omaksuneeni yleisölähtöisen ajattelumallin työskenneltyäni useita kesiä kaupallisissa sanomalehdissä. Tuossa työssä olen tottunut miettimään, miten päivittäisistä aiheista voidaan saada kiinnostavia lukijalle. Tässä mielessä en myöskään

tunnista itseäni Pöyhjärin ym. (2014, 13) kuvailemista nuorista toimittajista, joille yleisölähtöisyys ei ole yhtä merkittävää kuin vanhemmille toimittajille. On mahdollista, että myös muilla työryhmän jäsenillä vastaava kaupallisesta mediasta tuttu yleisön palvelu on siirtynyt osaksi kirjoitusprosessia. Minun on kuitenkin todettava, että itse en ajattele yleisölähtöisyyttä työnantajani taloudellisen menestyksen näkökulmasta. Sekä tässä kirjaprojektissa että muussa työssäni toimittajana yleisölähtöisyys merkitsee minulle tiedon ja ajattelun välineiden tarjoamista lukijoille. Tässä mielessäni käsitykseni istuu yhteen Ahvan (2010) tutkimuksessa esiin tulleiden kehysten kanssa. En siis tutki toimittajien yleisösuhdetta kaupallisesta näkökulmasta, vaan siitä lähtökohdasta, että se vaikuttaa heidän tapoihinsa tarjota yhteiskunnallisen toiminnan välineitä lukijoille.

Toinen ero aiempaan tutkimukseen Hyvän sään aikana -kirjassa on se, että kyse oli nimenomaan tietokirjasta ja yksittäisestä projektista. Edellä esittelemäni tutkimukset taas perustuvat eri toimituksissa työskentelevien toimittajien haastatteluihin. Kertaluontoinen kirjaprojekti ja päivittäinen työ uutistoimituksessa poikkeavat toisistaan, ja tunnistan itsekin molempia työtapoja kokeilleena, että suhde yleisöön on erilainen. Uutistoimituksessa palautetta on helpompi ja nopeampi antaa ja palautteen kohdetta voi kehittää jo seuraavan päivän tuotokseen, kun taas kirjassa teksti on ja pysyy julkaisun jälkeen. Uskon kuitenkin, että edellä esiteltyä tutkimusta voi soveltaa myös haastattelujeni tulkinnessa, koska haastattelemillani toimittajaopiskelijoilla oli kokemusta myös toimitustyöstä (ks. luku 4.1.). Siten voi ajatella, että he ovat altistuneet toimitusten journalismidiskursseille ja että nuo ajatus- ja toimintamallit ovat vaikuttaneet heidän työskentelyynsä myös tässä kirjaprojektissa. Niinpä kirjaprojektikin kytkeytyy osaksi suomalaisen journalismin viitekehystä.

4 Aineisto ja tutkimusmenetelmä

Tutkielmani empiirinen aineisto koostuu Hyvän sään aikana -kirjan tekijöille tehdyistä teemahaastatteluista. Tutkielmaa varten olen haastatellut 17:ä henkilöä 21 opiskelijan työryhmästä sekä työryhmän ohjaajaa, vierailijaprofessori Hanna Nikkasta. Rajasin tietoisesti työryhmässä mukana olleet kaksi kuvajournalismin opiskelijaa tutkimusaineistoni ulkopuolelle, koska tutkielmani käsitteli nimenomaan kirjan journalistisia tekstejä eikä teoksen kuvastoa. Lisäksi yksi ryhmässä mukana ollut henkilö halusi jättäytyä tutkielman ulkopuolelle. Neljäs haastattelujen ulkopuolelle jäänyt työryhmäläinen olen minä itse.

Kerron seuraavaksi lisää haastattelemieni työryhmäläisten taustoista, jotta tutkielman lukijan voisi hahmottaa, millaista työkokemusta ja millainen tausta haastatelluilla on. Tämän jälkeen esittelen tarkemmin aineistonkeruumenetelmäni. Käytin menetelmänä teemahaastatteluja, jotka toteutettiin pääasiassa ryhmäkeskusteluina. Pohdin tämän menetelmän hyviä puolia ja mahdollisia kompastuskiviä. Luvun lopuksi ennen analyysilukuun siirtymistä avaan aineiston analyysissä käyttämäni diskurssianalyysia ja tapaa, jolla olen toteuttanut sen.

4.1 Haastateltavien taustat

Kaikkia tutkimushaastateltaviani yhdistää se, että he olivat mukana kirjoittamassa Hyvän sään aikana -tietokirjan journalistisia artikkeleita ilmastonmuutoksesta ja opiskelivat lukuvuotena 2016–2017 Tampereen yliopistossa journalistiikan ja viestinnän tutkinto-ohjelmassa. Se oli edellytys työryhmään osallistumiselle. Kurssi oli suunnattu maisterivaiheen opiskelijoille, mutta joukossa oli myös henkilö, joilla oli vielä kandidaatin tutkinto suorittamatta.

Näiden tietojen lisäksi halusin kerätä teemahaastattelujen yhteydessä tietoa siitä, kuinka pitkään haastateltavat ovat tehneet journalistista työtä ja minkälaista työtä he ovat tehneet toimittajina. Haastateltaville esitin nämä kysymykset kyselylomakkeella avoimina kysymyksinä (Liite 3). Näin pyrin siihen, että haastateltavat pääsevät kertomaan taustastaan omin sanoin. Taustatietojen avulla haluan antaa tämän tutkielman lukijalle tiiviin katsauksen siihen, millaiset haastateltavien lähtökohdat ovat.

Vastausten perusteella Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittaneilla toimittajaopiskelijoilla on työkokemusta kolmesta kuukaudesta noin seitsemään vuoteen. Voi siis sanoa, että Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajilla oli hyvin erilaiset lähtökohdat niin työn

tekemiseen kuin journalististen kysymysten pohtimiseen ammatillisesta näkökulmasta toteuttamissani teemahaastatteluissa. Keskimäärin haastateltavilla oli työkokemusta noin kolme vuotta siinä vaiheessa, kun haastattelut tehtiin syksyllä 2017. Ylivoimaisesti suurin osa, 11 henkilöä haastateltavista oli työskennellyt toimittajan urallaan uutistoimituksessa, kuten Taulukko 4.1. osoittaa. Taulukkoon on koottu kyselylomakkeen avoimista vastauksista yhteenveto siitä, millaista työtä haastateltavat ovat tehneet toimittajina. Yksi vastaaja saattoi nimetä useita erilaisia töitä, joita hän oli tehnyt, tai useita eri toimituksia, joissa hän oli työskennellyt.

Taulukko 4.1. Missä haastateltavat ovat työskennelleet toimittajina?

Työpaikat	Työskennellyt työpaikassa
Uutistoimitus	11
Kulttuurimedia tai -toimitus	4
Muu	4
Paikallismedia	3
Tiedemedia tai -toimitus	2
Kolumnisti	2
Taloustoimitus	1
Ulkomaantoimitus	1
Viestintä	1

Uutistyon lisäksi haastateltavilla oli kokemusta kulttuuriaiheiden (neljä vastaajaa) ja paikallisiaihteiden (kolme vastaajaa) parissa työskentelystä. Ilmastomuutosta käsittelevän kirjan kannalta mielenkiintoista on, että vain kaksi haastateltavista oli työskennellyt tiedeaiheita käsittelevässä mediassa tai toimituksessa. Ilmastomuutosta käsittelevien juttujen on ajateltu vaativan paljon perehtymistä aiheeseen ja nimenomaan ilmastonmuutoksen tieteellisiin lähtökohtiin (Cox 2013, 159). Toisaalta toisilta journalismin alueilta ilmastonmuutoksen pariin siirtyminen saattoi monipuolistaa kirjan näkökulmia. Työryhmäläisten vähäinen kokemus tiedejournalismista johtunee siitä, että he ovat toimittajan uransa alkutaipaleella eivätkä siksi ole ehtineet vielä erikoistua. Kuitenkin yhteensä kahdeksalla haastateltavalla oli kokemusta lehtien erikoistoimituksista, kuten kulttuuri- tiede-, ulkomaan- tai taloustoimituksista, mikä toi

toivottavasti monipuolisuutta haastatteluvastauksiin. Neljällä haastateltavalla oli sellaista kokemusta, joka ei istunut tällaiseen jaotteluun. Haastateltavat kuvasivat esimerkiksi tekevänsä freelancetyötä, kirjoittavansa ylioppilaslehtiin tai tekevänsä enää vähän toimittajan työtä erittelemättä tarkemmin esimerkiksi aihealueita, joihin he ovat erikoistuneet. Nämä vastaukset olen sijoittanut kategoriaan 'muu'.

Työryhmän jäsenten lisäksi haastattelin työryhmän ohjaajaa toimittaja Hanna Nikkasta. Nikkanen oli Tampereen yliopiston journalistiikan vierailijaprofessori lukuvuotena 2016–2017. Nikkanen on työskennellyt urallaan toimittajana Suomen tietotoimiston ulkomaantoimituksessa ja verkkojulkaisu Fifi.voiman päätoimittajana ja on ollut mukana perustamassa featurejournalismiin painottunutta Long Play -verkkojulkaisua. Lisäksi Nikkanen on palkittu Bonnierin Suurella journalistipalkinnolla ja valtion tiedonjulkistamispalkinnolla, ja hän on ollut ehdolla tietokirjallisuuden Finlandia-palkinnon saajaksi. (Tampereen yliopisto 2016.) Haastatteluhetkellä Nikkanen työskenteli Long Playn päätoimittajana (Long Play 2017).

4.2 Teemahaastattelut aineistonkeruumenetelmänä

Keräsin tutkielmani empiirisen aineiston teemahaastattelujen avulla. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 43–48) sijoittavat teemahaastattelun strukturoidun ja strukturoimattoman haastattelun välimaastoon. Strukturoitu haastattelu tarkoittaisi, että haastattelukysymyksiin tarjottaisiin haastateltavalle valmiit vastausvaihtoehdot. Tällainen voisi olla esimerkiksi lomakkeella tehty haastattelu. Strukturoimaton haastattelu taas on hyvin vapaamuotoinen ja vain haastattelun pääotsikko on määritelty. Näiden kahden ääripään välillä liikutaan, kun puhutaan teemahaastattelusta. Käytännössä teemahaastattelu etenee ennalta määritettyjen teemoja varassa. Nämä teemat ovat kaikille samat, mutta kysymykset tai kysymysten muoto voivat hieman vaihdella haastattelun etenemisen mukaan.

Haastattelu tuntui luontevalta menetelmältä tutkielmalleni, koska haastattelun ajatellaan tuovan esiin sellaisia käsityksiä ja merkityksiä, jotka ovat muodostuneet sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja joiden avulla käsitämme maailmaa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 16–18, 41). Tämä istuu hyvin tutkielmani sosiaalis-konstruktivistiseen lähtökohtaan, jonka mukaan todellisuus rakentuu sosiaalisessa kanssakäymisessä. Valitsin teemahaastattelut aineistonkeruumenetelmäksi, koska Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 48) mukaan teemahaastattelu lähtee liikkeelle siitä, että yksilön kokemuksia, ajatuksia ja uskomuksia on mahdollista tutkia haastatteleamalla yksilöä ja että näin saadaan esiin

sosiaalisessa vuorovaikutuksessa syntyneitä tulkintoja ja asioille annettuja merkityksiä. Yhdenkin ihmisen haastattelu voi siis kertoa laajemmasta viiteryhmästä, jonka osana haastateltava on muodostanut omat käsityksensä maailmasta tai tietystä ilmiöstä. Minun tutkielmani kohdalla tämä voi tarkoittaa, että kirjatyöryhmän haastattelut voivat kertoa laajemmin toimittajien yleisösuhteesta, vaikka tutkimustulokset eivät olisikaan yhdistettävissä kaikkiin suomalaisiin toimittajiin.

Toteutin teemahaastattelut pääasiassa ryhmähaastatteluina. Tutkielmani aineisto koostuu yhteensä viidestä ryhmäkeskustelusta, joissa oli kussakin kahdesta neljään osallistujaa. Lisäksi tein kaksi haastattelua aikataulu- ja sijaintisyistä yksilöhaastatteluina. Myös työryhmän ohjaajan Hanna Nikkasen haastattelun toteutin yksilöhaastatteluna. Hänelle laadittu kyselyrunko oli myös hieman erilainen (Liite 2). Haastattelut toteutettiin loka–marraskuussa 2017, paitsi Hanna Nikkasen haastattelu, jonka tein alkuvuodesta 2018. Tein haastattelut melko alkuvaiheessa tutkimusprosessia, koska halusin tehdä haastattelut niin, että haastateltavilla on vielä mahdollisimman hyvin muistissa kirjan kirjoittamiseen liittyvät ajatukset. Silti haastateltavien ajatukset kirjoitusprosessista olivat saattaneet jo hieman hämärtyä ja muuttua ajan kanssa, sillä kirja kirjoitettiin keväällä 2017. Sain kuitenkin ajoitettua haastattelut kahteen jaksoon niin, että ne toteutettiin joko kirjan julkaisuviikolla lokakuun alussa tai marraskuun loppupuolella ennen työryhmän järjestämää tapahtumaa tiedekeskus Heurekassa. Näinä ajankohtina kirjaan liittyvät ajatukset olivat toivon mukaan aktivoituneet ja helpommin palautettavissa mieliin. Haastatteluajankohtien välillä oli havaittavissa pieni ero haastateltavien vastauksissa. Marraskuun puolella oli jo selvinnyt, että kirja oli voittanut Kanava-tietokirjapalkinnon ja onnistunut herättämään keskustelua, joten haastatteluissa kirjasta puhuttiin varmempaa sävyyn kuin julkaisuviikolla tehdyissä haastatteluissa.

Päädyin käyttämään ryhmissä tehtäviä teemahaastatteluja pääasiallisena aineistonkeruumenetelmänä, koska se tuntui luontevimmalta keinolta hankkia tietoa työryhmän muodostamista käsityksistä. Kirjaprojektin suunnittelu eteni pitkälti yhteisten keskustelujen avulla, ja monet kirjoittivat tekstejä parin tai ryhmän kanssa. Ryhmäkeskusteluja on käytetty tutkimusmenetelmänä etenkin markkinatutkimuksessa ja yhteiskuntatieteissä etnografisessa tutkimuksessa, mutta menetelmää käytetään yhä enemmän muunkinlaisissa tutkimusasetelmissa yhteiskuntatieteiden tutkimuksessa (Valtonen 2005, 186–187). Hirsjärvi ja Hurme (2008, 61) kuvaavat ryhmähaastattelun sopivan tilanteisiin, joissa päämääränä on juuri jonkin ihmisryhmän kollektiivisen näkemyksen tavoittaminen. Sellaisen saavuttamiseksi kannustin haastateltavia paitsi

vastaamaan kysymyksiin, myös rohkeasti kommentoimaan muiden ryhmäläisten puheenvuoroja ja keskustelemaan keskenään.

Ryhmähaastattelun vaarana on, että muutama ihminen päätyy hallitsemaan keskustelua (Hirsjärvi & Hurme 2008, 63; Valtonen 2005, 196). Pysin tiedostamaan tämän uhan ja osallistin hiljaisempia ryhmien jäseniä kysymällä heiltä kysymyksiä suoraan. Suurta ongelmaa tämä ei kuitenkaan aiheuttanut, sillä haastatteluryhmien jäsenet tunsivat toisensa verrattain hyvin kirjaprojektin ansiosta ja tasapainoista keskustelua syntyi melko vähäisellä ohjauksella. On myös mahdollista, että ryhmäkeskusteluissa joitakin ajatuksia ja ääniä jää kuulematta, kun ryhmä alkaa muodostaa käsityksiä keskustellen. Valtosen (2005, 194) mukaan ryhmäkeskusteluissa on tyypillistä, että haastateltavien kertomukset täydentävät toinen toisiaan eikä mennä välttämättä kovin syvälle omiin kokemuksiin. Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 49) mukaan on taas tavallista, että haastattelutilanteessa haastateltavat luovat uusia ja yhteisiä merkityksiä. Nämä käsitykset voivat heijastella haastattelijan antamia merkityksiä.

Tiedostan, että tutkimusaiheesta itse muodostamani käsitykset näkyvät väistämättä tavalla tai toisella jo tutkielmani kysymyksenasettelussa, haastattelutilanteessa ja haastattelujen tulokinnassa. On mahdollista, että jonkun toisen työryhmän jäsenen tekemänä vastaavalla tutkimusasetelmalla päädyttäisiin erilaisiin tuloksiin kuin tässä tutkielmassa. Toisaalta senkin takia ryhmähaastattelu vaikutti hyvältä valinnalta: kun en ollut yhtä hallitsevassa asemassa haastattelijana kuin yksilöhaastatteluissa, oli eroavia näkökulmia toivottavasti helpompi tuoda esiin. Haastateltavat kyseenalaistivatkin ajatuksiani esimerkiksi sen suhteen, kuinka merkittävässä roolissa yleisö oli kirjaprojektissa. Itse pidin yleisöä tai tietynlaista mallilukijaa hyvin vahvasti osana kirjoitusprosessiani, mutta kaikki eivät olleet tästä samaa mieltä.

Yksilöhaastatteluissa ei syntynyt luonnollisesti yhtä vilkasta keskustelua ja yhteisten merkitysten muodostamista kuin ryhmähaastatteluissa. Yksilöhaastatteluissakin olleet henkilöt innostuivat kiitettävästi pohtimaan asioita usealta kulmalta.

Yksilöhaastatteluissa haastattelijan käsitykset ja mielipiteet asiasta voivat silti ohjata haastattelua enemmän kuin ryhmähaastatteluissa (Pietilä 2010). Pysin tiedostamaan tämän analyysivaiheessa. Pietilän (ema) mukaan ryhmä- ja yksilöhaastatteluja ei pitäisi verrata suoraan toisiinsa, vaan niitä kannattaa käyttää toistensa peilipintoina. Näin voidaan ymmärtää uusia piirteitä kummastakin aineistosta, ja ne ohjaavat pohtimaan, miksi tietyt elementit tulevat ryhmäkeskusteluissa esiin mutteivat yksilöhaastatteluissa.

Sekä ryhmä- että yksilöhaastatteluissa käytin samaa haastattelurunkoa (Liite 1), lukuun ottamatta ohjaaja Hanna Nikkasen haastattelua, jossa käytin hieman muunneltua versiota (Liite 2). Teemahaastattelut koostuivat viidestä eri teemasta. Niistä ensimmäinen oli aiheeseen johdatteleva ja kartoitti haastateltavien ajatuksia kirjaprojektiin mukaan lähtemisen syistä ja projektissa asetetuissa tavoitteissa. Haastatteluni kannalta olennaisimpia olivat kolme seuraavaa teemaa: yleisökäsitys, tavoitellut reaktiot ja journalistiset valinnat yleisökäsityksen ja tavoiteltujen reaktioiden suhteen. Lopuksi kartoitin vielä haastateltavien ajatuksia siitä, mikä on journalismin rooli ilmastokeskustelussa laajemmassa kuvassa ja miten nämä käsitykset heijastuivat kirjaprojektiin tai kehittyivät sen aikana. Teemojen alle listasinkin haastattelurunkoon joitakin kysymyksiä. Käytin niitä apukysymyksinä niin, että jokainen teema tuli käsiteltyä kaikissa haastatteluissa yhtä laajasti kuin olin ajatellut. Kaikkia apukysymyksiä ei kuitenkaan esitetty kaikissa haastatteluissa ja kysymysten muoto mukautui haastattelujen etenemisen mukaan.

Käsittelen työryhmäläisten haastatteluja tutkielmassani ilman nimiä lukuun ottamatta työryhmän ohjaajaa Hanna Nikkasta. Päätin tehdä näin, jotta työryhmäläiset pystyivät puhumaan haastatteluissa ilman pelkoa, että heidät tunnistettaisiin suoraan haastatteluvastauksista. En myöskään yhdistänyt litterointi- tai analyysivaiheessa haastateltavien nimiä heidän vastauksiinsa, vaan annoin haastateltaville tunnistenumerot. Haastateltavien joukko on silti selvästi rajattu Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajiin, joten haastateltaville ei voida taata täyttä anonymiteettiä. Toin tämän esiin ennen haastattelujen alkua.

4.3 Diskurssianalyysi analyysimenetelmänä

Etsin Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajien muodostamia käsityksiä kirjan yleisöstä diskurssianalyysin avulla. Tutkimusmenetelmänä diskurssianalyysi sijoittuu sosiaalisen konstruktionismin teoreettis-metodologisen viitekehyksen alle. Keskeinen ajatus viitekehyksen sisällä on, että yhteiskunnallinen todellisuus on sosiaalisesti tuotettua ja asioiden, esineiden ja instituutioiden merkityksiä määritellään jatkuvasti. (Fairclough 1995/1997, 39.)

Diskurssi voidaan käsittää joko sosiaalisena toimintana ja vuorovaikutuksena tai todellisuuden sosiaalisena konstruktiona (Fairclough 1997, 31; Seppänen & Väliaverron 2012, 105). Kytken diskurssikäsitykseni näistä jälkimmäiseen, joka pohjautuu Michel Foucault'n diskurssiteoriaan. Foucault'lle diskurssit ovat

yhteiskunnallisia käytäntöjä, jotka tuottavat ja muokkaavat sosiaalista todellisuutta ja muodostavat instituutioita (Seppänen & Väliaverronen 2012, 105; Väliaverronen 1993, 24). Foucault (1969/2005, 46–53) hahmottelee teoksessaan *Tiedon arkeologia* diskurssin määritelmää lääketieteellisen termistön ja kieliopin rakentumisen kautta. Foucault’n mukaan ne kummatkin ovat näennäisesti rajallisia järjestelmiä, mutta silti niiden on oltava jatkuvassa liikkeessä. Esimerkiksi kielioppisäännöt ovat tietyllä tavalla rajattu järjestelmä, mutta sääntöjä muovataan jatkuvasti uudelleen. Jos kielioppisäännöille annettaisiin ehdottomat rajat, olisi sääntöjä kuitenkin muutettava, jos kielenkäyttö ajan kanssa muuttuisi. Foucault’n voi tulkita ehdottavan, että diskurssin pitäisi ajatella sijaitsevan siinä prosessissa, jossa diskurssin rajoja määritellään aina uudelleen, ”käsitteiden ilmaantumisen ja hajaantumisen leikissä”, kuten Foucault (1969/2005, 51) asian itse ilmaisee. Diskurssit eivät siis ole pysyviä ja yleispäteviä, vaan ne ovat jatkuvassa muutoksessa ja ne ohjaavat toimimaan tilanteen mukaan eri sosiaalisissa konteksteissa (ks. myös Seppänen & Väliaverronen 2012, 104).

En siis keskity esimerkiksi tapaan, jolla journalismissa käytetään kieltä tai jolla se esittää asioita tai ilmiöitä, kuten kielenkäyttöön keskittyvä diskurssianalyysin koulukunta tekee (ks. esim. Suoninen 1999; Jokila 1999). Sen sijaan olen kiinnostunut journalistisista diskursseista, joista voidaan Seppäsen ja Väliaverronen (2012, 105) mukaan puhua Foucault’n tarkoittamina instituutiona, jotka tuottavat ja muokkaavat sosiaalista todellisuutta. Journalistisia diskursseja voivat olla esimerkiksi journalistiset käytännöt. Ne määrittävät rajat, joiden puitteissa journalismi tuottaa todellisuutta, mutta toisaalta noista rajoista käydään jatkuvaa neuvottelua ja kamppailua journalismi-instituution sisällä. Tähän rajankäyntiin liittyy kamppailua vallankäytöstä, koska valtasuhteet vaikuttavat journalistisiin käytäntöihin ja siihen, kuka pääsee esiin journalismin tuottamassa julkisuudessa. Näin ollen voidaan puhua nimenomaan foucault’laisesta diskurssista. (Ahonen 1984, 18–19.)

Käytännön journalistisessa työssä journalismidiskurssin voidaan ajatella muodostavan päämääräsääntöjä, jotka ohjaavat ja määrittävät journalistien arkipäiväisessä työssään tekemiä ratkaisuja (vrt. Heikkilä ym. 2012). Näin kaikkien journalististen ratkaisujen taustalla on jonkinlaisia valtasuhteita, jotka ovat muodostuneet jatkuvassa valtakamppailussa journalismidiskurssin sisällä. Myös journalismin tuottama julkisuus on yksi paikka, jossa yhteiskunnan valtasuhteita ylipäättään tuotetaan ja uusinnetaan (Väliaverronen 1993, 25). Tutkielmassani olen kuitenkin kiinnostunut nimenomaan journalistisista käytännöistä ja journalistien ajatuksista, jotka tuottavat tuota julkisuutta.

Näitä kahta näkökulmaa ei voi silti täysin erottaa toisistaan, koska journalististen käytäntöjen pohjalta rakentuvan julkisuuden piirteitä määrää se, millaisia käytäntöjä journalismidiskurssi suosii. Journalismidiskurssi voi esimerkiksi ratkaista, kenellä on mahdollisuus päästä ääneen julkisuudessa. Toisaalta muut yhteiskunnalliset valtasuhteet voivat vaikuttaa käytäntöihin, joilla journalismi tuottaa julkisuutta.

Tutkielmassani olen kiinnostunut siitä, miten Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajat määrittelevät kirjan yleisön ja oman roolinsa suhteessa siihen. Kyse on siis siitä, millaisiin journalistisiin diskursseihin työryhmäläiset kytkeytyivät. Perustan tutkimusongelmani siihen ajatukseen, että toimittajien käsitykset yleisöstä vaikuttavat heidän työskentelyynsä ja siihen, millaisia toimijuuksia he pyrkivät tuottamaan yleisön jäsenille esimerkiksi julkiseen keskusteluun osallistamisen näkökulmasta. Näin toimittajien yleisösuhde on yksi osa journalistista prosessia, joka tuottaa ja muokkaa sosiaalista todellisuutta. Prosessiin sisältyy myös vallankäyttöä siinä mielessä, millaisia valtasuhteita on niiden diskurssien taustalla, joihin työryhmäläiset kytkeytyvät. Toisaalta myös toimittajat käyttävät valtaa suhteessa yleisöön tuottaessaan journalismin kautta raamit yhdelle julkisen keskustelun areenalle.

Aloitin empiirisen aineistoni analyysin litteroimalla haastattelut nauhalta. Jo tuossa vaiheessa aineistosta alkoi hahmottua sellaisia aiheita ja puhetapoja, jotka nousivat haastatteluissa toistuvasti esiin. Litteroin haastattelut lähes sanasta sanaan, mutta jätin tavalliset täytesanat ja -äännähdykset (esimerkiksi ”tavallaan”, ”niinku” ja ”öö”) litteroimatta, elleivät ne erityisesti painottuneet haastateltavan puheessa. Yhteensä litteroitua materiaalia kertyi kahdeksasta haastattelusta 87 liuskaa. Litteroinnin jälkeen jatkoin analyysia lukemalla aineistoa siitä näkökulmasta, mitä se voisi kertoa kirjan tekijöiden yleisösuhteesta ja -käsityksistä. Aloin etsiä diskursseja teemoittelemalla aineistoa eli etsimällä haastattelujen litteroinneista samankaltaisia diskurssiivisia piirteitä. Tähän ohjeistavat esimerkiksi Hirsjärvi & Hurme (2008, 156).

Samanlaista etenemistapaa on käyttänyt Ilmonen (2010) tutkiessaan kokkolalaisen Chydenius-instituutin vaikuttavuudesta käytettyjä diskursseja. Ilmonen (ema, 135) huomauttaa, että tässä vaiheessa teoreettiset mallit ja tutkijan omat ajatukset aiheesta ohjaavat tulkintoja, ja tutkimuksentekijän tulkinnat sulautuvat osaksi haastateltavien puheessa ilmi tulleita piirteitä. Ilmonen mukaan myös tulkinta on todellisuutta tuottavaa toimintaa. Ilmonen (ema, 127–128) kuvaa, että analyysissä tutkija sulauttaa yksittäisten haastateltavien puheet ja niiden kantamat merkitykset osaksi laajempaa diskurssia.

Teemoittelussa aloin hahmottaa haastateltavien puheista sellaisia diskursseja, jotka vastasivat julkisuusteorioissa kuvattuja piirteitä joukkoviestinnän yleisön toimijuuksista, kuten yleisöydestä ja julkisuudesta. Liittäessäni yksittäisten haastateltavien puheet osaksi laajempaa kokonaisuutta aineistostani erottui seitsemän teemaa. Tiivistin niiden pääpiirteet seitsemäksi virkkeeksi. Tarkemmin tarkasteltuna virkkeet ovat kuin teesit siitä, mitä ilmastonmuutoksesta kirjoittavan journalistin on otettava huomioon:

1. Yleisö hyväksyy ilmastonmuutoksen, mutta on passiivinen yhteiskunnassa vallitsevan kulttuurin vaikutuksesta.
2. On tulevaisuuden kannalta tärkeää, että laaja yleisö suhtautuu ilmastonmuutokseen vakavasti.
3. Passiivisuudesta huolimatta yleisö voi olla herätettävissä tai jopa aktivoitavissa tiedon avulla.
4. Yleisö kaipaa suostuttelua ja johdatusta ilmastonmuutoksen pariin.
5. Journalismi voisi ottaa ohjaajan tai sovittelijan roolin suhteessa yleisöön.
6. Toimittajan on pidettävä kiinni roolistaan objektiivisena tiedonvälittäjänä.
7. Ilmastonmuutoksen kieltäjät eivät kaipaa journalismissa myönnytyksiä, mutta heidän mielipiteensä muuttaminen olisi tavoiteltava asia.

Näistä teeseistä alkaa hahmottua, että yleisön määrittelemisen rinnalla Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajat kuvailivat, millaista ilmastonmuutosta käsittelevän journalismin pitäisi olla, jotta se toteuttaisi ihanteellista julkisuutta. Yleisön määrittelyn lisäksi haastateltavat alkoivat siis pohtia journalismia ja journalismin käytäntöjä yleisön kautta. Osittain kysymyksenasettelukin on voinut ohjata puhetta tähän suuntaan. Työryhmäläisten ”teesit” linkittyvät silti toimittajien ammatti-identiteetin määrittelyyn ja siten journalismidiskurssiin. Se antoi vihiä, että näiden teemojen kautta aineistosta olisi löydettävissä institutionaalisia diskursseja, joista Foucault (1969/2005) puhuu.

Palasin lukemaan aineistoa näiden teesien kautta ja lähdin etsimään mahdollisia diskursseja. Alasuutarin (2011, 31–33) mukaan tällaisessa havaintojen pelkistämisen vaiheessa on mahdollista, että joitakin havaintoja jää tekemättä, kun aineistoa tarkastellaan vain tietystä näkökulmasta. En kuitenkaan etsinyt haastatteluista varsinaisia tyyppitapauksia tai keskivertodiskursseja, vaan pyrin pitämään silmät auki kaikenlaisille diskursseille tutkielmani viitekehyksen puitteissa. Näin aineistosta alkoi hahmottua kahdenlaisia diskursseja: diskursseja suhteessa yleisöön ja diskursseja suhteessa toimittajana toimimiseen. Esittelen diskurssit seuraavaksi.

5 Analyysi

Olen löytänyt Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajien teemahaastatteluista diskurssianalyysin avulla kahdenlaisia diskursseja: diskursseja kirjan kirjoittajien yleisökäsityksistä ja diskursseja kirjoittajien käsityksistä journalismista ja journalistin ammatti-identiteeteistä. Kutsun näitä diskursseja lukijadiskursseiksi ja toimittajadiskursseiksi. Niiden kummankin alle olen ryhmitellyt rajatumpia diskursseja, jotka kuvaavat tarkemmin erilaisia käsityksiä, joita haastateltavilla on kirjan lukijoista ja toimittajan roolista ilmastonmuutoskysymysten suhteen.

Lukijadiskurssin sisällä on tulkintani mukaan kolme erilaista kirjoittajien yleisökäsityksistä kertovaa diskurssia: yleisödiskurssi, julkisodiskurssi ja vastayleisödiskurssi. Vaikka puhunkin *lukijadiskursseista*, eivät työryhmäläisten yleisökäsitykset rajoitu vain kirjan todella lukeneisiin ihmisiin, vaan diskurssit perustuvat kuvitelmiin mahdollisista lukijoista ja ihmisistä, jotka haluttaisiin saada lukemaan kirja. Selvyyn vuoksi puhun silti lukijadiskurssista, jotta tämä yläkäsite ei menisi sekaisin rajatun yleisödiskurssin kanssa. Yleisökäsite taas kuvaa parhaiten yleisödiskurssiksi nimeämäni puhetapaa. Toimittajadiskurssin sisältä olen löytänyt kaksi diskurssia: objektiivinen valistaja -diskurssin ja opastava osallistaja -diskurssin. Kaikki diskurssit olivat löydettävissä kaikista haastatteluista, mutta lukijadiskursseista vahvin oli yleisödiskurssi. Toimittajadiskursseista kumpikaan ei korostunut kokonaisuudessaan yli toisen, vaan rajankäynti diskurssien välillä oli jatkuvaa.

Esittelen seuraavaksi löytämäni diskurssit yksitellen työryhmäläisten haastatteluvastausten pohjalta. Sen jälkeen käyn vielä läpi työryhmän ohjaajan Hanna Nikkasen haastattelusta löytyneitä diskursseja ja vertaan niitä työryhmäläisten haastatteluihin, sillä Nikkasen diskurssit poikkeavat hieman työryhmäläisten diskursseista. Kuljetan analyysini rinnalla aiempaa tutkimusta julkisuuden toimijoista sekä toimittajien ammatti-identiteetistä ja yleisösuhteesta.

Käsittelen työryhmäläisten haastatteluja nimettömästi lukuun ottamatta työryhmän ohjaajaa Hanna Nikkasta. Muille haastateltaville antamani anonyymit koodinumerot on yksilöity silloin, kun esitän analyysissä esimerkiksi otteen haastattelutilanteesta käydystä keskustelusta. Olen myös muuttanut haastattelupoiminnot yleiskielelle ilmaisun selkiyttämiseksi ja haastateltavien puheen tunnistettavien piirteiden häivyttämiseksi.

5.1 Lukijadiskurssit

Lukijadiskurssit kertovat siitä, miten Hyvän sään aikana -tietokirjan kirjoittajat näkevät yleisön toimijuuden suhteessa siihen julkiseen keskusteluun, jota kirjalla pyrittiin luomaan. Kirjatyöryhmän jäsenet puhuivat kirjan todellisista ja kuvitteellisista lukijoista kolmella eri tavalla: passiivisena yleisönä, orastavana julkisena ja vastayleisönä. Näistä vahvimmin esiin tuli yleisödiskurssi, varsinkin kun pyysin haastateltavia määrittelemään, kenelle he kirjoittivat Hyvän sään aikana -kirjaa. Julkisödiskurssi ja vastayleisödiskurssi nousivat esiin, kun haastateltavat pääsivät kertomaan toiveistaan. Tähän pohdintaan sisältyi siis tämän lukijakunnan epärealistisuuden tunnistaminen. Silti toimittajat kertoivat pyrkineensä puhuttelevaan myös näitä epärealistisia pitämiään lukijoita teksteissään. Käyn seuraavaksi eri lukijadiskurssit yksitellen läpi.

5.1.1 Yleisödiskurssi

Kun kysyin Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajilta, millaisiksi he kuvittelivat kirjan lukijat kirjoittaessaan tekstejä, moni viittasi muistikuvaansa yhteisestä mallilukijan määritelmästä. Aiheesta oli keskusteltu työryhmässä hieman kirjaprojektin alkupuolella. Silloin kirjan mallilukijaksi oli määritelty ilmastonmuutoksesta jo kiinnostunut suomalainen, joka ei tiedä välttämättä paljon ilmastonmuutoksesta eikä erityisesti toimi sen eteen, mutta joka on kiinnostunut aiheesta ja jolla on edellytykset hankkia tietoa siitä. Määritelmä muotoiltiin haastatteluissa esimerkiksi näin:

”Minä ajattelen, että tavallinen ihminen tai sitten joku tuota, voisiko sanoa, että nuori henkilö, jolla ehkä on jonkinlaisia aistimuksia siitä, että jotain on meneillään ja tästä voi oikeasti hakea tietoa ja kiinnostua oikeasti asiasta.”

”Siis ihan tavalliset ihmiset, jotka tunnustavat kyllä sen, että ilmastonmuutos on oikea asia, mutta se ei näy muualla, ja jotka tavallaan välittävät asioista, mutta eivät sitten tee mitään sen eteen. Just sanovat, että Suomi on kuitenkin vain näin pieni ja että ei meidän tarvitse koska Kiina, ja se, että Suomessa asiat tehdään jo niin hyvin ja on puhdasta.”

”Joo, no siis minä ajattelin sitä, mitä me sovimme. Että on ihminen, joka on kiinnostunut ja hyväksyy ilmastonmuutoksen luonnontieteellisen faktapuolen, muttei ole ihan valmis siitä, miten pitää toimia.”

Kirjoittajat tähdensivät haastatteluissa myös, että he eivät pyrkineet tavoittamaan asiantuntijayleisöä, joka olisi jo valmiiksi hyvin kiinnostunut ilmastonmuutoksessa. Kirjoittajat halusivat saavuttaa nimenomaan laajan yleisön huomion.

Näistä määritelmistä piirtyy kuva, että Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajat eivät pidä kirjansa lukijoita erityisen aktiivisina yhteiskunnan jäseninä vaan pikemminkin yhteiskunnallisen keskustelun sivustaseuraajina. Tämä vastaa melko hyvin Tarden (1901/2010, 43, 52) ja Blumerin (1946/2010, 121–125) yleisön ja massan määritelmiä. Tardelle ja Blumerille yleisö ja massa ovat ihmisjoukko, joka rakentuu joukkoviestinnän välityksellä. Se on joukkoviestinnän välittämien viestien passiivinen vastaanottaja ja jonka jäsenet eivät juuri ole vuorovaikutuksessa keskenään. Siksi olenkin nimennyt tämän diskurssin yleisödiskurssiksi.

Käsitys lukijoista passiivisena yleisönä toistuu muidenkin haastattelukysymysten vastauksissa. Kirjoittajien puheessa nousee toistavasti esiin ajatus siitä, että ilmastonmuutos on yleisölle hankala ja etäännyttävä aihe, joten lukijat on johdateltava sen pariin esimerkiksi käyttämällä poikkeavia kerronnan keinoja ja tuomalla esiin samastuttavia henkilöitä tai tilanteita. Tässä korostuu ajatus yleisön passiivisuudesta: yleisö ei itse lähde etsimään tietoa, vaan se on huijattava mukaan. Se tuli esiin haastatteluissa esimerkiksi seuraavasti:

”Minulla oli ehkä [tavoitteena] pysyä hyvin sellaisella helposti lähestyttävällä konkreettisella arjen tasolla ja yrittää sitoa sitä laajempaan kontekstiin sillä tavalla, että edelleen se ihminen, joka on siellä arjen tasolla, niin pystyy sen käsittämään ja ymmärtämään.”

”No ehkä juuri se, että lukija voisi löytää joitain samaistumiskohtia tästä artikkelista. Heiteltäisiin sellaisia esimerkkejä, joita lukija olisi ehkä toivottavasti omassa elämässään miettinyt, että kyllä tämä lentokone lähtisi, vaikka minä en täällä istuisi. — jolla me saadaan se huijattua perehtymään tähän.”

”— oli se selkeä allegoria, että käytettiin Myrkytyksen oireita, ihan sitä biisiä. ’Mulle lapset antoivat saatanan, demokratian’. Että sitten lukija alkaa katsoa, että mistä tämä on. Että se biisin kerronta toimii siinä struktuurina ja ajatuksena myös sille, että ihmiset ovat pilanneet planeetan ja me kärsimme myrkytyksen oireista. Sillä yritettiin ruokkia

kiinnostumaan siitä, ja sitten näkee sen, että tässä ei ole kaikki mennyt niin kuin Strömsössä.”

Kun haastateltavat puhuvat jopa lukijoiden huijaamisesta mukaan, puheesta on tulkittavissa, että muuten yleisön pelättiin kyllästyvän ja karkaavan journalistisen tietokirjan äärestä. Samastuttavuutta ja kiinnostavuutta tavoiteltiin yhtäältä konkreetilla ja toisaalta epätavallisilla koukuilla. Vastaavia keinoja tuli esiin ruotsalaistoimittajien haastattelututkimuksessa, jossa toimittajat kertoivat pyrkivänsä tekemään ilmastonmuutoksesta laajalle yleisölle helpommin ymmärrettävää käsittelemällä aihetta nimenomaan Ruotsin näkökulmasta tai yksilön vaikutusmahdollisuuksien kautta (Bergletz ym. 2009). Esimerkiksi ilmastonmuutoksen tuomista kotimaiseen kontekstiin toimittajat perustelivat sillä, että se nähtiin ainoana keinona, jolla kotimainen yleisö voitaisiin saada kiinnostumaan aiheesta (ema, 220–221). Aiheen paikallistaminen tai sen yhdistäminen johonkin tuttuun kulttuuriteokseen voi helpottaa ilmastonmuutoksen kaltaisen monimutkaisen ilmiön ymmärtämistä, mutta mielestäni tällainen ajattelutapa kertoo myös siitä, että toimittajat pitivät yleisöä passiivisena.

Haastatteluissa käsitys yleisöstä passiivisena vastaanottajana näkyy myös siinä, että kirjoittajat eivät ajattele, että esimerkiksi toimimattomuus ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi olisi ihmisten oma vika. Passiivisena yleisönä toimiminen nähdään enemmänkin yhteiskunnallisena roolina ja kollektiivisena ominaisuutena, joka yleisön jäsenille tavataan antaa julkisessa keskustelussa. Tuo rooli annetaan yleisölle, koska ilmastonmuutosta on pidetty hankalana aiheena ja median on ollut vaikea tarttua siihen. Yleisönä oleminen on siis sosiaalisen todellisuuden tuottama rooli. Haastatteluissa tämä tuli ilmi esimerkiksi puheena epätiedostavista suomalaisista tai ihmisistä, jotka haluavat tehdä hyvää, mutteivat tiedä miten:

”Ja vaikka Suomessakin, ei perinteinen suomalainen, ei ole tyhmä, mutta ei ole välttämättä niin valpastunut, että mihin kaikkiin asiakokonaisuuksiin ilmastonmuutos liittyy.”

”Mutta ehkä siinä on vähän semmoinen, mikä nykypäivänä kaikessa sisällön tekemisessä ja varsinkin toimittajan hommassa on, on se, että maailma on monimutkainen ja suurin osa ihmisistä haluaisi olla hyviä ihmisiä, jotka tekevät oikein, mutta niillä ei ole työkaluja siihen. Ja se pätee minun mielestäni todella moneen ilmiöön. Se pätee niin tasa-arvoon kuin vaikka ilmastonmuutokseen. Ihmiset kokevat sen tarpeen, et ne

haluavat toimia oikein, mutta he eivät ole niin itseohjautuvia, että he alkaisivat etsiä kaikilta niitten elämän osa-alueilta tapoja toimia oikein, mutta he tekisivät sen, jos heillä olisi siihen jotain kättä pidempää.”

Jälkimmäisestä sitaatista on luettavissa myös ajatus siitä, että journalismi voi haastatellun mielestä vaikuttaa yleisöön ja sen aktiivisuuteen ilmastokysymysten edessä, niin hyvässä kuin pahassa. Tästä herää kysymys, pyrkivätkö Hyvän sään aikana -kirjan tekijät itse luomaan sellaista julkisuutta, joka antaisi suomalaisille mahdollisuuksia toimintaan ja keskusteluun osallistumiseen. Palaan tähän pohdintaan myöhemmin analyysissani.

Myös tiettyä lukijoiden huiputtamista perusteltiin sillä, että julkisen keskustelun piirteet nykyisellään vaativat sitä:

”Mutta se saattaa olla, että tämä on myös nykyisen julkisen keskustelun ongelma. Toisentyyppisessä ilmapiirissä, ja sehän saattaa olla nyt muuttumassa – –. Että ihannetilannehan olisi se, että – – ihmisten mielet olisivat sellaisessa tilassa, et sellainen lyhytkin pieni tutkimusuutinen, että se kontekstoituu jotenkin automaattisesti. – – Ja sen ilmastojournalismin tehtävä olisi varmaan se, että ihmisten mielet ja julkinen keskustelu olisivat siinä moodissa, että tällaisia väärintulkintoja, että jouluna satokin lunta, niin se sitten muuttaa sen homman tai näin.”

”Kyllä minä olen itsessäni huomannut sen, että minullekin ilmastouutiset ovat olleet vaikeita, tai että minunkin tekee mieli ohittaa ne. Koska se on semmoinen tunnistettava mekanismi, että miten tämän voisi tehdä sillä tavalla paremmin, että minuakin kiinnostaisi. Ja aina ajattelee, että minä olen kuitenkin toimittaja!”

Kaikkiaan yleisödiskurssissa Hyvän sään aikana -kirjan tekijät rakentavat kirjan yleisöstä kuvaa passiivisena vastaanottajana, joka on houkuteltava tiedon äärelle. Tällainen käsitys yleisöstä vastaa korkean modernin journalismin perinnettä (Koljonen 2013, 76), johon myös suuri osa suomalaisista toimittajista edelleen kytkeytyy (ks. esim. Pöyhtäri ym. 2014). Toisaalta työryhmäläisten suhde yleisöön ei vaikuta puhtaasti objektiiviselta niin, että tietoa välitettäisiin vain tiedon välittämisen takia, vaan taustalla on motiivi yleisön palvelemisesta ja jonkinlaisesta havahduttamisesta jakamalla tietoa ymmärrettävässä muodossa. Tässä tullaan lähelle Ahvan (2010, 227–228)

väitöskirjatutkimuksessa esiin tullutta yleisökehystä. Sen puitteissa toimittajat näkivät lukijat vastaanottajina, joille tekstit on erityisesti suunnattu ja joiden mukaan tehdään journalistisia valintoja esimerkiksi aiheen kontekstoinnista tai tekstissä olevista puhujista. Ahva liittää tällaisen yleisösuhteen kansalaisjournalismin piiriin.

Yleisödiskurssin kautta Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajien yleisösuhteesta on siis luettavissa kiinnittymistä perinteiseen journalismidiskurssiin, jossa journalismi on suhteellisen etäällä yleisöstä, vaikka yleisöä pyritäänkin puhuttelemaan jonkin verran. Näiden puhuttelupyrkimysten voi ajatella olevan merkki siirtymisestä kohti notkean modernin perinnettä. Erona notkean modernin määritelmään (ks. Kantola 2011, 118) on kuitenkin se, ettei yleisödiskurssissa tule ilmi halua palvella yleisöä kaupallisista syistä, vaan motiivina näyttää olevan enemmänkin yhteiskunnallisen tiedon välittäminen.

Voi myös kyseenalaistaa, millainen vaikutus tällaisella vallitsevalla yleisökäsityksellä on ollut siihen, millaista julkisuutta Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajat pyrkivät rakentamaan. Yhtäältä käsitys tahattomasti passiivisesta yleisöstä on voinut ohjata tarjoamaan kirjan lukijoille mahdollisuuksia osallistua julkiseen keskusteluun tai ottamaan toiminnallisen roolin. Toisaalta tämä käsitys on voinut kahlita kirjoittajien ajatus- ja toimintamalleja ja on saattanut johtaa siihen, että kirjan jutut tuottivat sellaista julkista keskustelua, jossa lukija on jälleen kerran hiljainen kuuntelija.

5.1.2 Julkisodiskurssi

Vaikka Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajien haastatteluista välittyy kuva passiivisesta yleisöstä, kirjoittajat näyttävät uskovan, että yleisö voi myös aktivoitua. Työryhmän lukijakäsityksistä hahmottuukin julkisodiskurssi. Diskurssille ominaista on, että ilmastojournalismin ja nimenomaan Hyvän sään aikana -kirjan ajatellaan voivan saada aikaan muutoksia ihmisten toimintatavoissa ja saada heidät ottamaan osaan yhteiskunnalliseen toimintaan esimerkiksi ilmastomuutoksen torjumiseksi. Nimesin diskurssin julkisodiskurssiksi, koska tässä puhettavassa tulee esiin piirteitä, jotka voisivat vastata esimerkiksi Blumerin (1946/2010) tai Habermasin (1964/2010) julkison määritelmää. Blumerille ja Habermasille julkisot ovat ihmisryhmiä, jotka muodostuvat jonkin yhteisen, yhteiskunnallisen kysymyksen ympärille ja pyrkivät ratkaisemaan ongelman keskustelemalla ja muodostamalla julkisen mielipiteen siitä, miten kysymyksen suhteen olisi toimittava.

Julkisodiskurssi näkyy esimerkiksi seuraavissa keskusteluissa, kun haastateltavilta kysyttiin ajatuksista tai reaktioista, joita he *toivoivat* kirjan aiheuttavan:

”Ehkä se päällimmäinen reaktio, mitä minä toivon lukijalta, olisi se, että herran pieksut, tälle asialle on tehtävä jotakin. Että tulisi sellainen reaktio, ei sellainen työnnän pääni pensaaseen, vaan minäkin voin ottaa osaa tähän asiaan ja minullakin voi olla oma korteni kannettavana tähän asiaan.”

Kiinnostavaa on, että julkisodiskurssi tulee vahvimmin esiin keskusteluissa, joissa työryhmäläiset määrittelevät yhdessä toiveita kirjan herättämisestä reaktioista. Kun yksi työryhmäläisistä kertoi toiveensa yleisön aktivoimisesta ja toiminnan aikaan saamisesta ääneen, lähtivät muut tukemaan sitä:

Haastattelija: ”Miten te toivoisitte, että kun joku lukee tuon kirjan, niin millaisia reaktioita se aiheuttaisi näissä ihmisissä, ja nimenomaan mitä toivoisitte, että se aiheuttaisi?”

H13: ”Joo, kyllä sitä haluaisi, että ihminen kiinnostuisi. Ja en minä tiedä, tietysti se nyt on vähän paljon pyydetty, että alkaisi muuttamaan omia tapojaan, mutta jos niin käy, niin se olisi vain aika ihana.”

H14: ”Se voi viedä aika paljon aikaa.”

H13: ”Nii että se on ehkä semmoisen sulattelun, että alkaa sitten pikkuhiljaa.”

H14: ”Aloittaa sellaisen ajatuksellisen prosessin edes.”

H13: ”Alkaa kulkea kohti sellaista muutosta elämässään.”

H12: ”Joo, kyllä totta kai se varmaan olisi se päällimmäinen, että oikeasti ihmiset alkaisivat miettiä kaikkea kulutustaan, käyttäytymistään, elämistään noista näkökulmista.”

Tässä vielä toinen esimerkki julkison määrittelystä keskustelun kautta:

Haastattelija: ”Miten te ajattelette, onko journalismilla tai tällä kirjalla mahdollista aktivoida lukijoita toimimaan esimerkiksi näissä ilmastokysymyksissä?”

H16: ”On.”

H15: ”Kyllä. Ainakin haluaisin uskoa, että on. Tietenkin jos kirjasta tulee huoli ja tietoisuus, niin sitten tietenkin on tuhat semmoista defenssiä, tunnetta ja käytännön asiaa, jotka kamppailevat sitä vastaan, mutta varmaan täytyy tämäkin vastavoima olla.”

Haastattelija: ”Eli luotatte siihen, että jonkinlaisia reaktioita kirja voi saada aikaan ihan käytännönkin tasolla?”

H15: ”Varmaan ainakin yksilötasolla. En minä nyt tiedä, tuoko tämä Suomen politiikkaan muutosta, mutta jos edes ihmisten ajatuksiin ja tietoisuuteen vaikutetaan, niin se on jo iso askel, näkisin.”

H16: ”Joo, että sillä on ihan hyvää potentiaalia olla sellainen semimerkittävä osa muutosta ainakin julkisessa keskustelussa ja sitä kautta ehkä myöskin toiminnassa.”

Keskusteluista näkee, että toiveet julkison muodostumisesta ovat varovaisia, eivätkä kirjoittajat oleta ilmastonmuutosta käsittelevän tietokirjan saavan ihmisiä ryntäämään kadulle vaikkapa Tarden (1901/2010) kuvaileman kiihkeän joukon lailla.

Työryhmäläiset uskovat kirjan pikemminkin, että jakamalla tietoa ilmastonmuutosta käsittelevä journalismi voi antaa alkusysäyksen matkalle kohti nykyistä aktiivisempaa kansalaisuutta. Toisaalta viimeisessä esimerkissä on syytä huomata, että haastelijana olen voinut johdatella keskustelua tähän suuntaan, vaikka kommenttini tarkoituksena oli summata haastateltavien ajatuksia ja varmistaa tulkinneeni heitä oikein.

Työryhmäläiset perustelevat julkison heräämisen mahdollisuutta sillä, että tiedon saaminen ilmastonmuutoksesta oli herättänyt myös kirjoittajat itse ajattelemaan siihen liittyviä kysymyksiä aiempaa enemmän:

”Mutta jotenkin, minä olen aina ollut hirveän kiinnostunut ilmastonmuutoksesta, mutta en ole ehkä itse osannut tehdä... Minä en ole siis kasvissyöjä, mutta olen itse huomannut tässä puolen vuoden aikana, kun on jo ihan hyvin vähän loppujen lopuksi perehtynyt ilmastonmuutokseen, niin jo se on saanut minut muuttamaan, mitä tekee, omia valintoja. En lähtenyt Barcelonaan lomalle, kun loppui kesätyöt, ja en osta muovipussia.”

”Itsessäni tämä kirja herätti reaktioita, niin ehkä sitten itseni kaltaiset ihmiset, jotka ovat kiinnostuneita ja valmiita tekemään jotain, mutta eivät tiedä, mitä, [voisivat aktivoitua].”

Muita keinoja erityisiä keinoja julkison muodostamiseksi työryhmäläiset eivät tuo haastatteluissa esiin, vaan tiedon tuominen saataville vaikuttaa olevan tärkein väline siihen. Toisaalta myös passiivisen yleisön puhuttelemiseksi käytetyt keinot (ks. luku 5.1.1.) ovat yhtä lailla keinoja tehdä tuosta tiedosta helpommin omaksuttavaa.

Löytämäni julkisodiskurssi vastaa jossain määrin Ahvan (2010, 233–235) haastattelututkimuksessa löytynyttä julkisokehystä, jossa lehtitoimittajat näkivät lehden lukijan jossain määrin esimerkiksi äänestäjinä, jotka toimivat vuorovaikutuksessa heitä ympäröivän yhteiskunnan kanssa ja jotka saattavat käyttää tietoa esimerkiksi äänestyspäätöksensä tukena. Ahva (emt, 282) kuitenkin totesi, etteivät toimittajat pyri rakentamaan täysin deliberatiivisen julkisuusteorian mukaista julkisoa, koska toimittajat eivät erityisemmin pyri luomaan kansalaisten välille yhteistä yhteiskunnallista toimintaa. Aktivointi nähdään Avan mukaan pitkälti yksilökohtaisena. Sama näkyy Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajien vastauksissa, kun kirjoittajat uskovat lukijoiden voivan ehkä aktivoitua ”yksilötasolla” tai ”kantamaan oman kortensa kekoon”. Aktivointi yksilötasolla tuli esiin Bergletzin ym. (2009) tutkimuksessa. Aiemmasta ilmastojournalismin tutkimuksesta ei välity kaikkiaan kovin vahvaa pyrkimystä keskustelemaan julkison luomiseen. Haastattelututkimuksissa on tullut esiin enemmän pohdintaa journalistisista käytännöistä, kuten objektiivisuuden määritelmästä (ks. Kunelius ym. 2017; Hiles & Hinnant 2014; Rhaman 2012), mutta ei niinkään keskustelua juttujen lukijoiden yhteiskunnallisesta aktivoimisesta. Tämä voi kertoa osaltaan siitä, etteivät ilmastotoimittajat ole nähneet juttujensa lukijoita kovinkaan vahvasti nimenomaan julkisena, vaan pikemminkin passiivisena yleisönä.

Julkisodiskurssin yhdistyminen toiveajatteluun vahvistaa toisaalta sitä, että pääasiallisesti Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajat näkivät lukijakuntansa passiivisena yleisönä, jonka yhteiskunnallinen aktivoituminen vaatii aikaa. Se voi olla myös merkki siitä, että kirjoittajat ajattelevat julkisen keskustelun synnyttämisen olevan yksi journalismin ihanne tai päämääräsääntö, ja tuon ihanteen tavoittelu ohjaa heidän työskentelyään ja ajatteluaan (ks. Heikkilä ym. 2012). Sen seurauksena syntyy julkisodiskurssi. Mutta koska julkison nähdään voivan aktivoitua vain yksilötasolla, esimerkiksi Habermasin kuvaama julkinen keskustelu voi lopulta jäädä toteutumatta.

Huomioitavaa on, että haastateltavat puhuivat enemmänkin toiminnan kuin yhteiskunnallisen keskustelun herättämisestä. Voi siis kysyä, onko tämä diskurssi lopulta julkisodiskurssi lainkaan. Olen kuitenkin sitä mieltä, että luvussa 3.1. esittelemistäni julkisuuden toimijuuksista julkiso kuvaa parhaiten tätä diskurssia. Vaikka työryhmäläiset puhuvat toiminnan aikaan saamisesta, voivat he viitata toiminnalla myös julkiseen keskusteluun osallistumiseen. Myös yksilöllinen ajattelu korostuu vastauksissa, joten käsitys mahdollisesta aktivoitumisesta ei vastaa joukonomaista kiihkeää tempautumista massan mukaan.

Julkisodiskurssi tulee siis esiin haastatteluissa, mutta työryhmäläiset puhuvat julkisosta melko varovaisesti. Tämäkin viittaa siihen, että pyrkimys ihmisten yhteiskunnalliseen osallistamiseen ja siten julkisen keskustelun uudistamiseen ei ollut välttämättä kovinkaan vahva (vrt. luku 5.1.1.). Haastatteluissa heräsi keskustelua myös siitä, pitääkö journalismin ylipäättään pyrkiä aktivoimaan ihmisiä. Sama on tullut esiin myös aiemmassa tutkimuksessa (ks. esim. Pöyhtäri ym. 2014). Palaan tähän käsitellessäni toimittajadiskursseja luvussa 5.2., sillä keskustelu kääntyi näissä kysymyksissä nimenomaan toimittajan rooliin.

5.1.3 Vastayleisödiskurssi

Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajat olivat selkeästi sitä mieltä, ettei esimerkiksi ilmastonmuutoksen kieltäjille ole tarvetta antaa ääntä kirjassa, joka perustuu tutkitulle tiedolle ilmastonmuutoksesta. Kiinnostavaa on, että kirjan kirjoittajat kuitenkin toivovat kirjan voivan tavoittaa myös sellaiset ihmiset, jotka epäilevät ilmastonmuutosta tai eivät koe omakseen esimerkiksi poliittisesti vihreiden arvojen lähtökohdista käytävää ilmastokeskustelua. Haastatteluissa tämä toive tuli ilmi esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

”Mutta tuollainen ajatus minulla oli, että se yleisö ei ole semmoinen, joka on valmiiksi samaa mieltä. Tai se ei ole minun ideaaliyleisöni, vaan se on semmoinen, joka on vähän vastaanottavainen johonkin dialogiin ja ei vihastu siitä, että lukee tällöisen, vaikka olisi eri mieltä. Ja sitten sillä voi jäädä joku semmoinen siemen ja sitten sen ajan kuluessa sen oma mielipide voi muuttua monista muistakin ärsykkeistä. Ihmisten mielipiteet muuttuvat tosi hitaasti, niin sitä ei voi yliarvioida sen yhden asian painoarvoa.”

”Tämä on minulta ihan täydellistä [toive]ajattelua, että joku lukee meidän kirjamme, on täydellinen ilmastokieltäjä ja ajattelee tämän psykologiajutun jälkeen, että ’ai, just tällä tavalla kelaan, no minähän voin hyvin sitten tästä vaikka muuttaa mieltäni’. ’Ei ole mitään järkiperustetta olla enää tätä mieltä, koska tämän pystyy selittämään tällä tavalla, joo joo’. Siis minä haluaisin ajatella, että joku pystyisi ehkä muuttamaan, joku ilmastokieltäjä, psykologia[jutun] tai ylipäätään kirjan luettuaan mieltänsä.”

Kirjoittajat myös tunnistavat, että tällaisten lukijoiden tavoittelu oli ristiriidassa kirjalle määritellyn mallilukijan kanssa:

”Ehkä ainakin omassa artikkelissa mietti paljon sitä, miten tämän artikkelin kirjottaisi henkilölle, joka ei välttämättä pidä ilmastonmuutosta tärkeänä ja kiinnostavana, mikä on sitten ristiriitaista tämän mallilukijan kanssa, joka oletettiin kiinnostuneeksi aiheesta ja halukkaaksi jossakin määrin toimimaan. Mutta ehkä juurikin halusi tavoittaa jonkun ihmisen, joka saisi siitä kirjasta, jollakin tavalla tunnistaisi, että miten ne asiat ovat ristiriitaisia, ja juurikin se, että – mitenhän minä tämän sanoisin – siis niin kuin joku, joka saisi siitä tietyllä tavalla lohtua, mutta tietyllä tavalla potkua persauksiin.”

Näitä lukijoita tavoiteltiin esimerkiksi valitsemalla haastateltaviksi sellaisia henkilöitä, jotka voisivat puhutella esimerkiksi ilmastonmuutokseen tai siitä käytävään julkiseen keskusteluun skeptisesti suhtautuvia ihmisiä:

”Minä ainakin ajattelen, että tähän ei nyt tule vihreitä poliitikkoja selittämään, että kuinka huonoa tämä hallituksen politiikka on. Että ei myöskään sillä tavalla, että vaikka sympatisoi jotain ajatusta ja on samaa mieltä, niin sitten miettii, ketkä on ne ihmiset, jotka puhuvat siinä ja sitten puhuvat sille lukijalle. Niin tuleeko sille lukijalle heti semmoinen defenssi, että tämä on tätä vihervassarimädätystä tällaiselta nuorelta toimittajalta, joka ei ymmärrä.”

Työryhmäläisten vastausten perusteella piirtyy kuva kuvitteellisesta lukijakunnasta, jonka kirjoittajat haluaisivat saada mukaan ilmastonmuutoksesta käytävään julkiseen keskusteluun, mutta joka jää tavoittamattomaksi ainakin toistaiseksi. Työryhmäläiset

vaikuttavat ajattelevan, että tällä hetkellä tuo ihmisryhmä käy omassa piirissään omaa julkista keskusteluaan, joka on jossain määrin julkisuutta hallitseville näkökulmille vaihtoehtoinen keskusteluareena. Siksi nimeänkin tämän diskurssin vastayleisödiskurssiksi. Vastayleisöllä tarkoitan ihmisiä, jotka toimivat Fraserin (1992/2009, 17) määrittelemän vastajulkisuuden piirissä. Fraserin mukaan vastajulkisuuksia ovat sellaiset julkiset keskustelun areenat, jotka muodostuvat, kun tietyt ihmisryhmät eivät saa ääntään kuuluville valtajulkisuuden piirissä. Näillä areenoilla tuotetaan valtajulkisuudelle vaihtoehtoisia merkityksiä.

Vastayleisöstä puhuminen edellyttää sitä, että Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajien nähdään pyrkivän luomaan valtajulkisuutta. Näin voi mielestäni ajatella, sillä työryhmäläiset korostivat tavoitelleensa pääasiassa suuren yleisön huomiota. Olisin voinut nimetä diskurssin myös vastajulkison mukaan, mutta mielestäni työryhmäläisten tarkoittama ihmisryhmä näyttäytyy kuitenkin pikemminkin passiivisena kuin aktiivisena toimijana julkisuudessa. Siksi päädyin käyttämään nimitystä vastayleisö.

Samankaltainen diskurssi ei ole juurikaan noussut esiin ilmastotoimittajien aiemmissa haastattelututkimuksissa. Sen sijaan niissä on näkynyt sellainen asennoituminen, ettei ilmastomuutoksen kieltäjille ole tarvetta antaa puheenvuoroa mediassa (Kunelius ym. 2017; Hiles & Hinnant 2014). Kuneliuksen ym. (2017, 273–275) tutkimuksessa kävi kuitenkin ilmi, että ilmastoskeptikot ovat jollain tavalla läsnä toimittajien mielissä, sillä heidän argumenttinsa halutaan torjua jo ennen jutun julkaisua pitämällä faktoista hyvää huolta. Tällaisessa ajattelutavassa on viitteitä jonkinlaisesta vastayleisön puhuttelusta.

Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajien pyrkimykset tavoittaa vastayleisö kertovat kirjoittajien halusta saada vaihtoehtoisilla keskustelujen areenoilla toimivat ihmiset mukaan valtavirtaiseen julkiseen keskusteluun. Tämä sopii yhteen Fraserin ajattelun kanssa. Fraserin (1992/2009, 18, 23) mukaan demokratian edellytys on, että julkisuuden rajoista käydään jatkuvaa kamppailua eri julkisten keskusteluareenojen välillä. Tästä näkökulmasta kirjoittajat vaikuttavat pyrkineen saamaan julkiseen keskusteluun mukaan ryhmiä, jotka ovat jääneet tai jättäytyneet sen ulkopuolelle. Toisaalta asian voi tulkita niinkin, että työryhmäläiset ovat pyrkineet ”käännyttämään” niitä, jotka eivät usko ilmastomuutokseen. Lukijadiskursseista juuri vastayleisödiskurssi on silti vahvin osoitus pyrkimyksestä luoda uudenlaista julkisuutta ilmastomuutoskysymysten ympärille Hyvän sään aikana -kirjassa.

5.2 Toimittajadiskurssit

Teemahaastattelun kysymyksissä yleisö oli vahvasti läsnä, mutta haastatteluaineiston analyysivaiheessa kävi ilmi, että Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajat puhuivat kirjan yleisöstä itse asiassa paljon journalismin kautta. Osa teemahaastattelujen kysymyksistä käsittelee journalistisia valintoja, ja yksi teemahaastattelujen teemoista oli hyvä ilmastojournalismi, mikä selittää painatuksen osaltaan. Haastateltavat päätyivät kuitenkin usein puhumaan journalismista, vaikka kysymys olisi käsitellyt yleisöä. Niinpä haastatteluista on löydettävissä lukijadiskurssien lisäksi myös toimittajadiskursseja. Niissä haastateltavat määrittävät journalismia ja sen ihanteita, eli mitä journalismin pitäisi tehdä tai olla.

Journalismin ihanteiden määrittelyssä tuli esiin kaksi diskurssia: objektiivinen tiedonvälittäjä - ja opastava osallistaja -diskurssit. Objektiivinen tiedonvälittäjä -diskurssi kytkeytyy perinteisiin käsityksiin journalismista, journalismin tehtävästä ja toimittajan roolista. Opastava osallistaja -diskurssiin taas sisältyy toisenlainen tapa toimia toimittajana. Toimittaja ei vain välitä tietoa, vaan pyrkii aktivoimaan lukijansa ja haluaa tarjota tarttumapintaa teksteihin tai jopa kutsua lukijoita yhteisiin kirjastokeskusteluihin. Nämä diskurssit kuvaavat kamppailua siitä, mitä toimittajan roolin pitäisi tänä päivänä olla. Sama haastateltava saattoi esimerkiksi kuvailla pyrkineensä houkuttelemaan ilmastokeskusteluun mukaan ihmisiä, jotka eivät ole olleet keskustelussa mukana, ja seuraavaksi todeta, että hänestä journalismin pitäisi pyrkiä vain objektiiviseen tiedonvälitykseen. Ei voi siis sanoa, että osa haastateltavista olisi kiinnittynyt vain toiseen diskurssiin ja osa toiseen, vaan rajankäynti näiden kahden diskurssin välillä oli jatkuvaa. Vastaava roolien vaihtelu on tullut esiin Kuneliuksen ym. (2017, 276–277) ilmastotoimittajien haastatteluihin perustuvassa tutkimuksessa.

Tulkitsen toimittajadiskurssien olevan eräänlaisia päämääräsääntöjä eli toimittajien työskentelyä ohjaavia ihanteita, koska niiden avulla haastatellut toimittajaopiskelijat kytkevät työnsä osaksi journalismin laajempaa yhteiskunnallista tehtävää (ks. Heikkilä ym. 2012, 23–24). Myös lukijadiskursseissa määritellään ihanteita, mutta ne ovat lähempänä käytännön toimittajan työtä kuin toimittajadiskursseissa esiin nousevat ihanteet. Journalistiset ihanteet ovat osa journalismi-instituutiota, joka tuottaa ja muokkaa sosiaalista todellisuutta ja siten sisältää ja tuottaa valtarakenteita (Seppänen & Väliaverronen 2012, 105). Onkin mahdollista, että toimittajadiskurssien ihanteet ovat vaikuttaneet Hyvän sään aikana -työryhmän lukijakäsitysten muodostumiseen.

5.2.1 Objektiivinen tiedonvälittäjä -diskurssi

Hyvän sään aikana -tietokirjan kirjoittajat toivat haastatteluissa esiin, että heidän mielestään ilmastonmuutosta käsittelevään journalismiin pätevät samat säännöt kuin minkä tahansa muunkin aiheen käsittelyyn, vaikka he pitävätkin ilmastonmuutosta erittäin tärkeänä aiheena. Yksinkertaistetusti toimittaja tehtävä on tiedon välittäminen, ja on vain myönteinen yllätys, jos tiedon lisääminen saa aikaan toimintaa:

H14: ”Minä olen kyllä ajatellut, että me teemme journalistisen tietokirjan, ja journalismin ja tietokirjan on tarkoitus herättää tietoisuutta ennen kaikkea. Jos ihminen päättää ryhtyä toimiin, se on hänen oma valintansa. Mutta se ei, että minä ajattelen, että meidän pääasiallinen tehtävämme on tuoda sitä tietoa, kuin ajaa sen tiedon kautta ihmisiä toimimaan. Se voi olla se seuraava askel, mutta kuitenkin se päätehtävä [on], että saisi uutta tietoa tai että joku ajatusprosessi alkaisi. Tai joku tietoisuus heräsi.”

H13: ”Niin kun ei tuo ole mikään sellainen pamfletti kuitenkaan todellakaan eikä sen ole tarkoituksaan olla. Mutta että kyllä se siitä tietoisuudesta se toiminta lähtee.”

Osa haastateltavista myös kyseenalaistaa nimenomaan valistamisen ja pitää neutraalia tiedonvälittämistä tärkeänä, jotta ihmisten tietoisuutta ilmastokysymyksistä saadaan lisättyä ilman vastareaktioita:

”Sitä minäkin vähän pelkäsin, ettei siitä nyt sitten kuitenkaan tulisi saarnaavaa otetta tuohon kirjaan, mutta ei sitä kuitenkaan tullut. Koska saarnaamisesta ei ole minun mielestäni missään suhteessa hyötyä sellaisessa ’tässä minä valistan sinua sellaisella ikävällä tavalla’.”

Keskustelua syntyi myös siitä, poikkeako ilmastonmuutoksen käsittely jollain tavalla journalismin tavallisista käytännöistä.

”Tuosta rupesin miettimään, että ilmastonmuutos on ehkä tietyllä tavalla vähän niin kuin tulikoe, missä testataan ylipäättään journalististen käytäntöjen toimivuutta. Jos sinä teet nyt aluelehteen jutun kaupattorin markkinoista, niin se ei ole kovin iso koetinkivi sille, miten journalistina käsittelet tieteellistä tietoa. Sorrutko fake balance -tilanteeseen ja mitä siitä voi pahimmillaan seurata. Mutta ilmastonmuutoksessa on ehkä niin isot panokset ja niin iso monimutkaisuus ja niin iso perehtymisen vaatimus

sekä toimittajalle että haastateltavalle, että siinä ehkä vähän niin kuin voisi sanoa, että vaikeimpia journalistisia lajeja, jos ajatellaan sitä journalistisena lajina tai genrenä.”

Ryhmähaastatteluissa haastateltavat olivat myös erimielisiä siitä, pitäisikö journalistien poiketa perinteisistä käytännöistään ilmastonmuutoksen kohdalla vai ei:

H8: ”Tavallaan ilmastonmuutos on niin sellainen asia, että se koskettaa koko ihmiskuntaa, että tämä on sellainen kohtalonkysymys, niin siinä kieltämättä tulee vähän sellainen olo, että enhän minä voi journalistina sulkea itseäni tämän ilmiön ulkopuolelle, vaan me olemme koko ajan sen sisällä. Mutta kuitenkin ne aktivisti-minä ja journalisti-minä pitää pitää erillään –. Ehkä journalistin tehtävä ei ole mitenkään tehdä päätöksiä tai tehdä niitä ratkaisuja tai kertoa niin voimakkaasti niitä mielipiteitä, mutta että on tämä minun mielestäni kuitenkin sen verran suuri kohtalonkysymys kaikille, että kyllä toimittajilla on jollain tavalla oikeus tuntea. Tai että eihän journalistin tarvitse olla objektiivinen, se on vaan se metodi, mikä on objektiivinen, mitä sinä käytät siinä työssä.”

H10: ”Mutta nuo asiat, mitä sinä äsken sanoit, niin ei ne hirveästi poikkea muista asioista kirjoittamisen kanssa.”

H8: ”Nii, mutta niin kuin muussakin journalismissa on se vastuu yleisölle ja sitten se joku tietty demokratian ja oikeudenmukaisuuden ajaminen. Niin on tällaiset asiat journalismin tehtäviä, niin kuin yhteiskunnan kriittinen tarkastelu. Mutta joku tässä on vaan, jollakin pienellä tavalla ilmastonmuutos minun mielestäni eroaa muista aiheista.”

Näissä pohdinnoissa näkyy, että työryhmäläiset pyrkivät kiinnittämään oman työnsä toimittajina laajempaan journalismin ihanteiden perinteeseen, johon kuuluu esimerkiksi objektiivinen tiedonvälittäminen. Tämä vastaa hyvin Worlds of Journalism -haastattelututkimuksen tuloksia, jonka mukaan suomalaistoimittajien mielestä heidän tärkeimmät tehtävänsä ovat objektiivisuuden ja riippumattomuuden vaaliminen (Pöyhtäri ym. 2014, 9–10, 25–30). Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajat haluavat kiinnittyä näihin ihanteisiin, vaikka kirjoittavat pitävätkin ilmastonmuutosta jollain tavalla poikkeavana aiheena sen laajuuden ja yhteiskunnallisen merkittävyyden takia. Samanlaisen havainnon ovat tehneet Kunelius ym. (2017, 273–275) haastattellessaan

ilmastonmuutokseen erikoistuneita toimittajia: ensin toimittajat painottivat, ettei ilmastonmuutos ole heidän mielestään aiheena erityinen, mutta alkoivat sen jälkeen listata ilmastojournalismiin liittyviä erityispiirteitä. Myös Hilesin ja Hinnantin (2014, 446–448) tutkimuksessa tuli ilmi, että toimittajat pitävät objektiivisuuden periaatetta tärkeänä myös ilmastokysymyksistä uutisoidessaan, mutta osa oli alkanut soveltaa objektiivisuuden käsitettä omalla tavallaan.

Kutsunkin tätä diskurssia objektiivinen tiedonvälittäjä -diskurssiksi, koska siihen sisältyy pyrkimys liittyä journalismin ihanteiden perinteeseen ja journalismidiskurssiin. Sen voi nähdä ohjaavan journalistien työtä ja sitä kautta journalismi-instituutioiden valtarakenteiden vaikuttavan julkisen keskustelun luomisessa myös tämän kirja-projektin kohdalla. Vallasta puhutaan usein negatiiviseen sävyyn diskurssien yhteydessä (Ahonen 1984), mutta tässä tapauksessa objektiivinen tiedonvälittäminen päämääräsääntönä ei ole missään nimessä välttämättä kielteinen asia. Osaltaan se on voinut vaikuttaa yleisödiskurssin vahvaan rooliin, jos haastatellut ovat esimerkiksi kokeneet, että pyrkimykset julkison synnyttämisen eivät kuulu journalistiseen tasapuolisuuteen. Tällöin objektiivinen tiedonvälittäjä -diskurssi on voinut vähentää halua esimerkiksi aiempaa laajemman julkisen keskustelun tuottamiseen. Toisaalta vastayleisödiskurssin yhteydessä tuli ilmi, että uusia ihmisiä haluttaisiin saada mukaan julkiseen ilmastokeskusteluun, ja heihin kirjan kirjoittajat ovat pyrkineet vetoamaan nimenomaan objektiivisella journalismilla. Samalla objektiivinen tiedonvälittäminen liukuu kohti toista toimittajadiskurssia eli opastavaa osallistajaa.

5.2.2 Opastava osallistaja -diskurssi

Objektiivisen tiedonvälittämisen velvollisuuden lisäksi Hyvän sään aikana -tietokirjan kirjoittajat vaikuttavat näkevän omansa ja muiden journalistien roolin jonkinlaisena ohjaavana tai sovittelijana suhteessa lukijoihin. Journalismin tehtävänä on tuoda uusia ajattelutapoja ja kertoa yleisölle, miten ilmastonmuutos näkyy yhteiskunnassa ja miten siihen liittyviä ongelmia voitaisiin ratkaista. Ajatus tiivistyy hyvin esimerkiksi seuraavissa sitaateissa:

”Media voi olla myös ihmisiä kokoavia. Että voi olla kaikkia paneeleja, että ei sen tarvitse olla pelkästään perinteistä journalistista tapaa, että on vain sanomalehtiartikkeli tai radiolähetys tai tv-lähetys. Tämä on niin iso asia, että journalistien tehtävä voisi olla ihan hyvä olla semmoinen sovittelija tässäkin, koota eri yleisöjä yhteen tilaan keskustelemaan yhä

enemmän. Ja sieltä kautta, jos ihmiset, jotka eivät välttämättä jaksa 55 sivun artikkelia englannin kielellä jostain tuulivoimasta, ei kiinnosta, mutta jos siellä on hyvä puhuja, joka tietää sen, niin se on myös osa sitä keskustelua ja voi olla ihan tärkeitä ja tuollainen voi tulevaisuudessa lisääntyä.”

”Ehkä sitten journalismissa ylipäättään tällainen raportointijournalismi on aika paljon tarpeettomampaa nykypäivänä, kuin mitä se on aiemmin ollut. Niin silloin sellainen tietynlaisen oppaan ja kädestä pitäjän rooli – siis sellainen, että no niin, me menemme yhdessä tuonne pimeään, ja minä pidän taskulamppua -tyylisesti – se on ehkä sellainen, missä minä koen, että varsinkin juuri ihmiset tai toimittajat, joilla on tietotaitoa puhua ja kertoa ilmastoasioista, niin pitäisi vähän myös itse profiloitua siihen, että minun pitää vähän opastaa muita.”

Näissä sitaateissa esiin tulevat näkökulmat eroavat objektiivisesta tiedonvälittämisestä. Objektiivisyyteen nojaavassa perinteessä ajatellaan kärjistetysti, että keskustelu syntyy, jos se on syntyäkseen, mutta journalismi ei ole varsinaisesti keskustelun aktivoija. Edellä esiteltyjen kaltaisiin puheenvuoroihin tuo rooli ei istu, vaan toimittajan olisi oltava valmis myös luomaan keskustelua ja opastamaan ihmisiä.

Kaikissa haastatteluissa journalismin ja toimittajien rooli ihmisten aktivoijana ei tullut yhtä selkeästi esiin kuin edellä esitellyissä sitaateissa, mutta ajatus on kuitenkin tunnistettavissa valtaosassa vastauksista. Haastatteluvastauksissa tulee esimerkiksi esiin, että kirjan kirjoittajien mielestä ilmastonmuutoksen torjumiseksi tai siihen sopeutumiseksi laajan yleisön olisi ymmärrettävä ilmastonmuutoksen vaikutukset. Siksi myös monen kirjoittajan tavoitteena oli nimenomaan puhutella laajaa yleisöä, jollain tavalla valistaa sitä sekä aktivoida se mukaan julkiseen keskusteluun tai yhteiskunnalliseen toimintaan:

”Koska minun mielestäni journalistin tehtävä, se on joo tuoda tietoa, mutta sitten myös, että mihin sitä tietoa käytetään. Että kansalaiset tarvitsevat sitä tietoa tehdäkseen päätöksiä, saadakseen tietoa, jonka pohjalta voi arvioida, että miten tämä yhteiskunta toimii ja miten heidän pitäisi siinä toimia ja ketä pitäisi vaikka äänestää. Niin minun mielestäni siinä on joku tällainen, että kun tavallaan kyse on sukupolvikysymyksestä,

niin minun mielestäni on hirveen tärkeätä, että ihmiset ajattelevat pidemmälle kuin vaikka vain sitä seuraavaa vaalikautta.”

Joissakin haastatteluvastauksissa näkyy ajatus, että journalismin olisi alkuun toimittava jonkinlaisena aktivoijana, mutta rooli voisi neutralisoitua, jos julkinen keskustelu ilmastokysymyksistä saataisiin herätettyä:

”Toivoisi sitä, että journalismi olisi rakentamassa muutosta, että juuri arkipäiväistäminen ja liitetään se [ilmastonmuutos] mahdollisimman moneen asiaan, kun se liittyy moneen asiaan. Niin minä toivon, että sieltä lähtisi semmoinen ’kasvissyönti on hippien ja tyttöjen juttu ja luonnon ajattelemisen on piipertämistä’. Toivon, että journalismi on neutralisoimassa tällaista kehitystä tai ajattelutapaa.”

Aktivoinnin suhteen ollaan kaikesta huolimatta varovaisia, jotta se ei karkottaisi ihmisiä ilmastomuutosta käsittelevien juttujen parista:

”No, kun tässä päästään siihen, että kuinka puolueetonta journalismin pitää olla. Jos maapallo on tuhoutumassa tai natsit riehuvat kaduilla, niin pitääkö journalismin olla puolueeton? Pitääkö silloin sanoa, että tässä ei ole hyvää eikä pahaa missään? Mutta kun se ei ole niin. Niin kyllä sanoisin, että pitäisi aktivoida ja pitäisi kertoa, mutta miten sen saisi tehtyä niin, että lukijalle ei tule tuputettu olo ja vastareaktio ja kääntyminen jonkin ’puolueettomamman’ median pariin?”

Kaikkiaan haastatteluissa näyttää muodostuvan diskurssi sen ympärille, mikä on toimittajan rooli ihmisten aktivoinnissa tai osallistamisessa. Kutsun tätä toimittajadiskurssia opastava osallistaja -diskurssiksi. Kirjoittajat näyttävät antavan tietyn varauksen toimittajille roolin, jossa he voivat tarjota kansalaisille mahdollisuuksia osallistua julkiseen keskusteluun ja tietoisesti pyrkiä valistamaan heitä. Diskurssi on taustalla myös muissa diskursseissa: esimerkiksi yleisön tavoittamiseksi käytetyt keinot, kuten aiheiden yksinkertaistaminen ja samastuttavien äänien tarjoaminen (ks. luku 5.1.1.), kertovat mielestäni jonkinlaisesta halusta opastaa yleisöä.

Osallistava opastaja -diskurssia tukevia piirteitä on noussut esiin myös aiemmissa tutkimuksissa. Esimerkiksi Hujasen (2006, 37–38) haastattelututkimuksessa kävi ilmi, että varsinkin ”rivitoimittajat” voivat nähdä itsensä yleisön ”auttavina lähimmäisinä”, jotka jakavat ihmisille tietoa ja kokemuksia ja saattavat yleisön jäsenten kysymyksiä

julkisuuteen. Suomalaiselle toimittajille on myös ollut luontevaa kannustaa ihmisiä varovaisesti yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen, kuten äänestämiseen tai ympäristöarvojen puolustamiseen. Toisaalta tuo kysymys myös jakaa suomalaistoimittajien mielipiteitä. Osa pitää objektiivista tiedonvälittäjää ainoana oikeana tapana. Erityisesti nuoret toimittajat eivät ole kokeneet julkiseen mielipiteeseen vaikuttamista yhtä tärkeänä kuin vanhemmat polvet. (Pöyhtäri ym. 2014, 11–13.)

Osuva on myös Ahvan (2010, 235–236) huomio siitä, että toimittajat pitävät lehdistön roolia tärkeänä kansalaisten aktivoinnissa, mutta lopulta toimittajat pyrkivät tarjoamaan lukijoille tietoa nimenomaan henkilökohtaisen päätöksenteon tueksi eivätkä niinkään välineitä kansalaisten aktiiviseen julkiseen keskusteluun. Tämä tuli esiin myös julkisodiskurssin yhteydessä (ks. luku 5.1.2.). Myös Kunelius ym. (2017, 276–277) löysivät ilmastotoimittajien haastatteluista kouluttajan tai aktivoijan roolin, johon toimittajat voivat asettua suhteessa yleisöön. Osa olisi valmis tekemään yhteistyötä esimerkiksi kansalaisjärjestöjen kanssa. Samaan aikaan toimittajat kuitenkin korostivat, että tämä pyrkimys aktivointiin pysyy perinteisten journalistisen käytäntöjen, kuten riippumattomuuden, puitteissa. Haastatteluaineistossani esiin tulleet pyrkimykset ihmisten aktivointiin eivät myöskään vaikuta olevan yhtä vahvoja kuin bangladeshilaisilla toimittajilla, jotka näkevät velvollisuutenaan ilmastokysymysten esillä pitämisen (Rhaman 2012).

Opastava osallistaja -diskurssiin liittyy myös jonkinasteinen pyrkimys julkison muodostamiseen. Tästä kerto esimerkiksi ehdotus kirjastokeskustelujen järjestämisestä. Tällaiset tilaisuudet olisivat omiaan luomaan julkista keskustelua ja rakentamaan ratkaisuja jonkin yhteiskunnallisen ongelman ympärille. Diskurssiin sisältyy myös passiivisen yleisön tai vastayleisön puhuttelu, kun heidät halutaan houkutella mukaan keskusteluun. Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajien pyrkimys julkison aktivoimiseen jää kuitenkin kaikkiaan melko varovaiseksi (ks. luku 5.1.2.). Myös objektiivinen tiedonvälittäjä -diskurssi tulee hieman vahvemmin esiin kuin osallistava opastaminen.

Opastava osallistaja -diskurssi kertoo tämän toimittajasukupolven ammatti-identiteetistä, johon ei kuulu vain objektiivinen tiedonvälittäminen, vaan toimittajat ovat myös aiempaa valmiimpia tuottamaan ja fasilitoimaan julkista keskustelua. Toisaalta diskurssi ei ole siinä mielessä mullistava, että kuvasihan Careykin (1987/2010) julkison palvelemista journalismin päätehtäväksi. Yleisöön ei suhtauduta kuluttajana vaan ennen kaikkea kansalaisena, jonka äänestyspäätöksen tueksi toimittaja voi tuottaa tietoa.

Suhteessa yleisöön tämä diskurssi näyttää välittävän kuvan aktiivisesta kansalaisesta aktiivisen kuluttajan sijaan (vrt. Kantola 2011, 118). Diskurssissa julkisuus näyttäytyy sellaisena, jossa on tilaa monenlaisille äänille ja joka pyrkii jollain tavalla rikkomaan vallitsevia valtarakenteita ottamalla keskusteluun mukaan aiempaa enemmän tavallisen suuren yleisön mielipiteitä.

5.3 Työryhmän ohjaajan diskurssit

Hyvän sään aikana -kirjaprojektin ohjaajan Hanna Nikkasen haastattelussa nousevat esiin samat lukija- ja toimittajadiskurssit kuin työryhmän jäsenten ryhmähaastatteluissa. Osa diskursseista ei kuitenkaan ollut Nikkasen haastattelussa yhtä voimakkaita kuin työryhmäläisten haastatteluissa, ja diskurssit ovat hieman erilaisia. Nikkanen pyrkii esimerkiksi kytkeytymään työryhmäläisiä voimakkaammin objektiivinen tiedonvälittäjä -diskurssiin. Tässä kohtaa toimittajaidentiteetin määrittelyssä voikin olla näkyvissä jonkinlainen sukupolviero (vrt. Kantola 2011). Nikkanen myös määritteli kirjan yleisöä vielä vahvemmin journalismin kautta kuin työryhmäläiset.

5.3.1 Lukijadiskurssit

Nikkanen kuvailee, että pääasiassa hän näki kirjan mahdolliset lukijat henkilöinä, jotka edustavat suurta yleisöä. He ovat kiinnostuneita ilmastonmuutoksesta, mutta eivät tiedä aiheesta välttämättä paljoakaan:

”Ja se mihin minä ajattelin, että me suuntaisimme, on se tosi iso ja aika hiljainen joukko siinä välillä, mikä ei sitten määriy lainkaan ikä- tai sukupuoli- tai koulutustasokysymysten kautta, vaan lähinnä siihen, että siinä on selkeästi jonkinlainen tiedollinen vaje. – Kiinnostusta on enemmän kuin tietoa.”

Tämä vastaa työryhmäläisten haastatteluissa esiin noussutta mallilukijaa ja yleisödiskurssia, mutta Nikkasen käsitys yleisöstä on kuitenkin hieman erilainen. Työryhmäläisten haastatteluissa piirtyi kuva passiivisesta suuren yleisön edustajasta, joka on houkuteltavat journalismin pariin. Nikkanen ei nähnyt yleisöä yhtä passiivisena ja vastahakoisena. Tämä tuli esiin esimerkiksi seuraavasti:

”Tämä oli varmaan se ensimmäinen, mitä ajattelin, oli siis se, että oikeasti ilmastojournalismin kanssa oltiin aika pitkään, hämmentävän pitkään, koko ajan nojattu siihen, että yleisöä ei kiinnosta. Että sitä tehdään vähän

niin kuin velvollisuudentunnosta niitä juttuja, mutta ne eivät löydä yleisöään. Ja muutenkin tällaisiin kummallisiin ihme opinkappaleiksi päätyneitä väitteitä, kuten just sellaisia, että pitää olla jotain positiivista mukana ja ei saa herättää ristiriitaisia tunteita, että ei yleisö heti taas laita telkkaria pois päältä tai käännä sivua.”

Nikkasen puheesta voi tulkita, että hän on pyrkinyt kirjaprojektissa tekemään eroa juuri tällaisiin käytäntöihin. Se antaa myös vihiä siitä, ettei hän kokenut, että kirjan lukijakunta tarvitsisi tällaista suostuttelua tarttuakseen kirjaan. Tässä mielessä Nikkasen käsitys kirjan yleisöstä ei vastaakaan ehkä täysin esimerkiksi Blumerin (1946/2010, 121–125) määritelmää, jossa yleisö näyttäytyy passiivisena tiedon vastaanottajana. Passiivisuus ei toki sulje pois mahdollista hiljaista kiinnostusta, mutta Nikkanen tuntuu luottavan Blumeria ja työryhmän jäseniä enemmän ihmisten halukkuuteen hankkia tietoa, jos sitä on tarjolla. Toisaalta tällainen yleisökäsitys sopii yhteen objektiivinen tiedonvälittäjä -diskurssin kanssa, sillä yleisön itseohjautuvuudesta seuraa se, että toimittajan tehtäväksi riittää tiedon saattaminen julkisuuteen. Pyrkimystä yleisön varsinaiseen aktivointiin ei sisälly tähän diskurssiin, vaan yleisö on mukana omilla ehdoillaan. Tässä näkyikin ero Nikkasen ja nuorempaa sukupolvea edustavien kirjan kirjoittajien välillä (vrt. luku 5.1.1.).

Aluksi vaikutti, että Nikkasen haastattelusta ei löydy julkisodiskurssia. Muutaman lukukerran jälkeen se alkoi kuitenkin hahmottua aineistosta. Nikkanen ei suoraan sano pyrkineensä aktivoimaan yleisöä, mutta hän kertoo halunneensa herättää ihmisissä jonkinlaisen kokemuksen yhteisestä ongelmasta:

”Ehkä ihan sillä tavalla psykologisella tasolla vähän herättää just sellaista jaetun ilmiön tuntua. – – Myös yksittäisen lukijan kohdalla ajatus siitä, että he huultavasti eivät ole omassakaan tuttavapiirissään ainoita, joita tämä aihe kiinnostaa. Tavallaan ratkaisut myöskin. Erilaisia mahdollisia ratkaisuja voi olla lähempänä ja sellaista jonkinlaista kosketuspintaa ja ihmisiä, jotka myös ovat kiinnostuneita keskustelemaan tai tietämään tästä.”

Muun muassa Dewey (1927/2006), Blumer (1946/2010) ja Habermasin (1964/2010) määrittelevät, että yhteisen ongelman tunnistaminen on edellytys julkison syntymiselle. Kun yhteinen ongelma on tunnistettu, julkiso alkaa etsiä ratkaisua siihen. Nikkanen puhuu jaetusta kokemuksesta. Tuon kokemuksen tunnistaminen voi olla ensimmäinen

askel julkison muodostumisessa, minkä jälkeen julkiso voisi alkaa tunnistaa ja ratkaista yhteisiä yhteiskunnallisia ongelmia. Niinpä julkisodiskurssi tulee lopulta Nikkasen puheessa melko vahvastikin esiin. Työryhmäläisten tapaan myös Nikkasen haastattelussa julkisodiskurssi yhdistyy toiveajatteluun tai tavoitteeseen siitä, millaisia reaktioita kirja voisi herättää. Yleisödiskurssin kautta Nikkanen ja muut haastateltavat taas kuvaavat käsityksiään kirjan todennäköisemmästä lukijakunnasta ja sen reaktioista. Nikkasella on kuitenkin vahva pyrkimys parantaa julkista keskustelua ja antaa ihmisille välineitä siihen. Tällä hetkellä Nikkanen tosin näkee ilmastonmuutosta koskevassa keskustelussa parantamisen varaa:

”Tämäntyypiselle aiheelle tämä on hirveän tyypillistä, että ihmiset käyvät keskustelua sillä tavoin, että ne näyttävät tietävän jotain, mutta se saattaa olla tosi random [sattumanvarainen] asia, minkä ne tietävät. Ja se, että me tekisimme sellaisen käsikirjan, joka muistuttaa siitä monimutkaisuudesta ja tavallaan antaa luvan, että ei tarvitse tietää kaikesta kaikkea. – – että kaikilla olisi takataskussa jotain argumentteja silloin, kun keskustelu alkaa junnata jonkun eipäs-juupas-väittelyn tai jonkun Afrikan väestönkasvun ympärillä. Että tästä olisi sellaista perustietoa. Että onhan tuo sillä tavalla sellainen perustason valistusprojekti.”

Vaikka julkisodiskurssi kytkeytyy Nikkasenkin puheessa jonkinlaisen toiveajatteluun, on hänen kuvansa lukijoista silti aktiivisempi kuin työryhmäläisillä. Nikkanen vaikuttaa uskovan, että tiedon jakaminen journalismin keinoin voi johtaa julkisen keskustelun viriämiseen. Työryhmäläiset taas vaikuttavat suhtautuvan tähän varovaisemmin ja puhuvat aktivoitumisesta lähinnä yksilötasolla (ks. luku 5.1.2.). Nikkanen myös alleviivaa journalismin roolia julkisen keskustelun herättäjänä ja rakentajana. Siinä mielessä Nikkasen julkisodiskurssi vastaa esimerkiksi Careyn (1987/2010, 177–182) teoretisointia, jonka mukaan journalismin perusta on julkison palvelemisessa esimerkiksi tarjoamalla aineksia syvälliseen ymmärrykseen yhteiskunnasta. Nikkasen kommentista voisikin olla luettavissa myös osallistava opastaja -diskurssia, mutta toisaalta Nikkasen ajatteluun tuntuu liittyvän vahvasti se, että objektiivisen tiedon saattaminen tarjolle on riittävä rooli journalismille julkisen keskustelun herättämiseksi.

Nikkanen tunnistaa myös vastayleisön olemassaolon ottaessaan haastattelussa esiin ilmastonmuutoksen kieltäjät. Nikkanen ei kuitenkaan viittaa haastattelussa siihen, että

hän olisi pyrkinyt puhuttelemaan tätä ryhmää kirjassa. Nikkasen haastattelussa nousee esiin kuitenkin myös toinen ryhmä, joka voitaisiin luokitella vastayleisöksi. Tämä ryhmä tuli ilmi, kun kysyin Nikkaselta, kenet hän haaveili tavoittavansa. Nikkanen kertoo toivoneensa, että kirja tavoittaisi esimerkiksi maataloudessa ja ruoantuotannossa työskenteleviä ihmisiä, jotka ovat vastustaneet ilmastonmuutoskeskustelua, koska sen on nähty tuovan heidän alalleen elinkeinotoimintaa vaikeuttavaa sääntelyä.

”Ihan vain sen ruokajutun kannalta sellainen haaveyleisö olisi sellaiset ehkä vähän nuorenpuoleiset... maatalonisännät ja -emännät, joiden minun mielestäni kannattaisi tietää tästä aiheesta ja kannattaa hankkia tietoa [muualta] kuin esimerkiksi oman keskusjärjestönsä kautta ja olla valmiita tulkitsemaan tulevaisuutta ja tulevia trendejä, mutta joilla ei välttämättä ole ollut siihen hirveästi kanavia tai medioita ja joilla tavallaan voi olla sellainen korviahuumaava oman alan asenteellinen huuto.”

Vastayleisödiskurssi esiintyy Nikkasen puheessa siis samanlaisena haavekuvitelmana kuin työryhmäläisten puheessa (vrt. luku 5.1.3.). Nikkanen kertoo pyrkineensä tavoittelemaan tätä edellä mainittua vastayleisöä käsittelemällä vaihtoehtoisia ruoantuotannon tapoja sellaisten esimerkkien kautta, jotka myös ilmastonmuutoskeskustelua vältelleet alan ammattilaiset voisivat hyväksyä. Näin Nikkanen vaikuttaa pyrkineen siihen, että nämä ihmiset saataisiin keskusteluun mukaan.

Eräänlaisena vastayleisönä Nikkasen puheessa näyttäytyvät myös ihmiset, jotka tunnistavat ilmastonmuutoksen tieteellisenä ilmiönä, mutta eivät ole välttämättä samastuneet ympäristönäkökulmista käytävään ilmastokeskusteluun.

”Itse asiassa olisi tärkeää tehdä sitä [journalismia] monessa kohdassa muistaen se, että... että tämä ei ole pelkästään luontoliikeasia tai viherhippasia, vaan löytyy hyviä ja kiinnostuneita ja mukaan saatavia yleisöjä, jotka tavallaan on pysyneet poissa jossain määrin, niin kuin pysyneet etäämmällä ympäristöjournalismista, koska sellainen luonnonsuojelu ei ole heidän sydäntään lähellä, mutta heillä on tyylin vientiteollisuus sydäntä lähellä tai kansantaloudelliset pohdiskelut. Että siinä porukassa oli syntynyt sellaista kiinnostusta ilmastonmuutosta kohtaan.”

Nikkanen oli tunnistanut tällaisen ryhmän olemassa olon jo ennen kirja-projektin aloittamista. Näin ollen hän viittaakin tällä kommentillaan siihen, että tällainen ryhmä voisi olla myös todellisuudessa potentiaalinen Hyvän sään aikana -kirjan lukija, kun taas maanviljelijöiden tavoittamisesta Nikkanen ei ollut yhtä luottavainen. Nikkasen edellä kuvailema ryhmä edustaa tavallaan vastayleisöä, mutta olennaisin ero on, että tässä määrittelyssä vastayleisödiskurssiin on se, että yleisöä ei määritellä haaveen kautta. Myös tämä kertoo Nikkasen luotosta tekstin ja journalismin voimaan, kun taas työryhmäläiset olivat varovaisempia lausumaan julki tällaisia asioita.

5.3.2 Toimittajadiskurssit

Heti haastattelun aluksi Nikkanen ankkuroi itsensä osaksi objektiivinen tiedonvälittäjä - diskurssia toteamalla, ettei hän tyypillisesti ajattele yleisöä toimittajan työssä:

”Minulla nimenomaan ei ollut kovin selkeää käsitystä yleisöstä. Se on ehkä jonkun verran ihan toimittajasukupolvia. Että minä en ole koskaan oppinutkaan ajattelemaan mallilukijaa, joten minä en lähde siitä. Se oli asia, jonka minä opin viime vuonna. Että se on tavallaan muuttunut, että nykyään opiskelijat puhuvat paljon enemmän siitä, että minkä tyyppinen, että sellainen kohderyhmäajattelu, että minä olen tavallaan oppinut kaihtamaan sitä.”

Nikkasen haastattelussa toistuu ajatus siitä, että hän halusi kirjoittaa ilmastonmuutoksesta, koska aihe on itsessään tärkeä. Nikkanen esimerkiksi kuvailee hyvää ilmastojournalismia seuraavasti:

”Kyllä minä olen enenevässä määrin sitä mieltä, että hyvä ilmastojournalismi olisi kriittistä, hyvää, perustiedoiltaan väkevää normaalijournalismia, jolloin sitä yhä vähemmän tarvitsisi ajatella ilmastojournalismina, vaan se olisi perusuutistystyötä ja taustoittavaa työtä.”

Nikkanen ei siis halua lähteä määrittelemään työtään yleisösuhteen kautta. Hän vaikuttaa pyrkivän kiinnittymään sellaiseen journalismin perinteeseen, jossa journalismi tehtävä on puhtaasti välittää tietoa. Kantola (2011, 118) on liittänyt tällaisen ajattelutavan korkean modernin journalismin perinteeseen, kun taas työryhmäläisten haastatteluissa tuli esiin siirtyminen kohti notkeaa modernia, jossa journalismi palvelee

yleisöä. Objektiivinen tiedonvälittäjä -diskurssi onkin Nikkasen haastattelussa vahvempi ja ehdottomampi kuin työryhmäläisten haastatteluissa.

Objektiiviseen tiedonvälittäjyyteen ankkuroitumisesta huolimatta Nikkasen haastattelusta on löydettävissä myös puhetapoja, jotka sopivat osallistava opastaja -diskurssiin. Tällainen puhetapa näkyy esimerkiksi Nikkasen kuvaillessa tavoitteitaan:

”Että se laaja porukka, joka tuntee sellaista epämäärästä huolta ilmastonmuutoksesta, mutta joilla ei sinänsä ole kosketuspintaa mihinkään toimintaan. On se sitten poliittista toimintaa tai itsensä sivistämistä tai omien ratkaisuiden tekemistä. – Ehkä minä en ajatellut sitä ihan tuolla tavalla silloin alkuun, mutta se ajatus siitä, että ylipäänsä on ihmisiä, joilla on huoli, mutta ei mitään työkaluja, niin se on tavallaan traaginen ja huono tilanne, ja journalismin pitää pystyä tekemään muutakin kuin vain herättämään huolta.”

Nimenomaan puhe työkalujen tarjoamisesta ja toiminnan herättämisestä antaa mielestäni vihiä siitä, että Nikkanen ottaa objektiivista tiedonvälittäjää suuremman roolin lukijoiden aktivoimisessa. Tämä ei toki sulje pois sitä, ettei ihmisiä voitaisi aktivoida objektiivisen tiedon avulla. Osallistava opastaja -diskurssia tukee myös Nikkasen ajatus siitä, että lukija on saatava omaksumaan aiheesta tietoa laajasti, jotta hän voisi käydä sivistynyttä keskustelua. Kirjaprojektissa Nikkanen kertoo miettineensä tätä esimerkiksi suunnitellessaan kirjan rakennetta:

”Siis kirjan rakenteessahan on se, että me ei jaettu sitä sillä tavalla, että siinä olisi ollut... että sitä nimenomaan ei ole jaettu niin, että joku tietty lukija lukisi vain jonkun tietyn osuuden, koska se on hänelle. Koska tämä on se talouspalikka täällä, että lue nämä kolme artikkelia ja muu voi olla muille sopivampaa. – Jolloin ihmiset myös sitten altistuvat tai lukija päätyy altistumaan myös sille tiedolle, mikä ei ole hänelle entuudestaan tuttua, ja ajattelutavoille, jotka eivät ole hänelle entuudestaan tuttuja.”

Tällainen tasapainottelu eri toimittajadiskurssien välillä tuli esiin työryhmäläisten haastatteluissa (ks. luku 5.2.2.), ja se on noussut esiin myös aiemmassa tutkimuksessa. Esimerkiksi Kuneliuksen ym. (2017, 276–277) haastatteluissa toimittajat ottivat eräänlaisen kouluttajan roolin suhteessa yleisöön, mutta samaan aikaan he korostivat, että halu aktivoida lukijoita pysyy perinteisten journalististen käytäntöjen puitteissa.

Tämä rajankäynti tulee esiin ehkä parhaiten haastattelun loppupuolella Nikkasen kommentista, jota ennen hänen puheessaan oli tullut ilmi esimerkiksi halu synnyttää julkista keskustelua ja tarjota siihen työkaluja kirjan lukijoille:

Haastattelija: ”Jos miettii kansalaisten osallistumista julkiseen keskusteluun, niin miten sinä näet yhtäältä ilmastojournalismin ja sen käsittelemisen ja sitten toisaalta tuon meidän kirjamme, että mikä rooli sillä on kansalaiskeskustelun, kansalaisten osallistamisen julkiseen keskusteluun, sen lisäämisenä?”

”Minä uskon, että se kannustinreaktio tulee lähinnä siitä, että se aihe tulee jollain tavalla näkyvämmäksi ja ehkä just siinä se Suomi-fokus kirjassa on ihan toimiva, että se kuitenkin tuottaa vähän enemmän osallisuuden tunnetta, vaikei sekään mikään ihan ruohonjuuritaso ole, että puhutaan Suomesta ja ilmastonmuutoksesta. Että ei se ihan superlähellä ole lukijaa, mutta kuitenkin lähempänä kuin koko planeetta.”

Kaikkiaan Hanna Nikkasen ja työryhmän välillä näkyy näissä yleisösuhdetta ja toimittajan rooli käsittelevissä diskursseissa tietty sukupolviero. Nikkanen kiinnittyy enemmän korkeaan moderniin, jossa suhde yleisöön on suhteellisen etäinen ja tavoitteena on aktivoida kansaa demokratian takaamiseksi. Työryhmäläisten haastatteluista välittyy taas enemmän notkean modernin piirteitä, joihin kuuluu esimerkiksi yleisön palveleminen (Vrt. Kantola 2011, 118; Koljonen 2013, 73–75.) Eroa Koljosen (emt) teoretisointiin on kuitenkin siinä, että työryhmäläiset vaikuttavat ajattelevan ihmisten aktivointia enemmän kansalaisuuden kuin kuluttajuuden kautta. Toisaalta työryhmäläiset kuitenkin vaikuttavat ajattelevan, että ihmiset tarvitsevat toimittajan ohjausta, kun taas Nikkanen luottaa heidän itseohjautuvaisuuteensa eikä halua kiinnittyä oppaan rooliin suhteessa heihin.

Jos asiaa katsotaan siitä näkökulmasta, millaista julkisuutta Nikkanen ja työryhmä pyrkivät rakentamaan, ei haastatteluissa tule esiin pyrkimystä varsinaisesti vaikuttaa nykyiseen julkiseen keskusteluun muuten kuin tietoa tarjoamalla. Ainoa uudistuspyrkimys tulee esiin halussa saada myös nykyisen valtajulkisuuden ulkopuolella oleva vastayleisö mukaan julkiseen keskusteluun, jotta ilmastonmuutoskeskustelussa olisi mukana nykyistä suurempi joukko erilaisia ääniä. Näin sekä Nikkasen että kirjatyöryhmän yleisö- ja julkisuuskäsitysten voi sanoa olleen melko perinteisiä.

6 Johtopäätökset

Tutkielmani tavoitteena oli tarkastella ilmastonmuutosta käsittelevän journalistisen Hyvän sään aikana -tietokirjan kirjoittajien yleisösuhdetta. Haastattelin tutkielmaani varten kirjatyöryhmän ohjaajaa, toimittaja Hanna Nikkasta sekä kirjan 17:ä kirjoittajaa, jotka ovat opiskelleet journalistiikkaa Tampereen yliopistossa.

Tutkielmassani pyrin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Miten Hyvän sään aikana -tietokirjan kirjoittajat hahmottavat kirjan yleisön?
2. Millaisena kirjoittajat näkevät oman roolinsa journalisteinä suhteessa yleisöön?
3. Mitä erityispiirteitä kirjoittajien yleisösuhteesta nousee esiin verrattuna aiempaan tutkimukseen?

Etsin vastauksia näihin kysymyksiin kirjan kirjoittajien teemahaastatteluista diskurssinanalyysin avulla. Oletukseni oli, että ilmastonmuutosta käsittelevän kirjan kirjoittaneet toimittajat olisivat pyrkineet tavallista voimakkaammin luomaan julkista keskustelua ilmastonmuutoskysymysten ympärille.

Löysin työryhmäläisten haastatteluista kahdenlaisia diskursseja: diskursseja kirjan yleisöstä sekä diskursseja toimittajien roolista suhteessa yleisöön. Löytämäni lukijadiskurssit olivat yleisödiskurssi, julkisodiskurssi ja vastayleisödiskurssi. Toimittajadiskursseja taas olivat objektiivinen tiedonvälittäjä -diskurssi ja opastava osallistaja -diskurssi. Kiinnostavaa on, että puhe yleisöstä kääntyi niin helposti puheeksi journalismista ja toimittajien roolista suhteessa yleisöön. On tietysti mahdollista, että haastattelukysymykseni ohjasivat vastauksia tähän suuntaan. Toisaalta on myös luonnollista, että haastateltavat asettuivat haastattelutilanteessa nimenomaan toimittajan rooliin, ja siksi tuo näkökulma korostui vastauksissa. Tämä vahvisti joka tapauksessa olettamukseni siitä, että toimittajien yleisösuhte kytkeytyy myös laajempaan toimittajadiskurssiin tai päämäärätavoitteisiin, jotka ohjaavat toimittajien työskentelyä (vrt. Heikkilä ym. 2012, 14; Seppänen & Väliaverron 2012, 105). Näin tutkielmani voi ajatella kertovan myös Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajien toimittajasukupolven yleisösuhteesta.

Haastatteluissa esiin tulleista diskursseista välittyy vaikutelma, että työryhmän jäsenet ovat tasapainoilleet kahden eri roolin välillä. Yhtäältä haastateltavat pyrkivät kiinnittämään perinteiseen journalismidiskurssiin, jossa toimittajat toimivat etäällä yleisöstä pitääkseen kiinni objektiivisuudestaan. Tähän diskurssiin liittyy toki myös

ajatus siitä, että journalismilla on rooli kansalaisyhteiskunnan äänenkannattajana ja vallan vahtikoirana, mutta käytännössä suhde yleisöön on ollut silti etäinen (ks. Koljonen 2013, 76; Pöyhtäri ym. 2014, 9–10, 25–30). Tähän perinteeseen kiinnittymisestä kertovat yleisödiskurssi ja objektiivinen tiedonvälittäjä -diskurssi, jotka tulivat haastatteluissa vahvimmin esiin.

Toisaalta haastatteluissa on viitteitä toimittajien siirtymisestä lähemmäs yleisöä. Tästä kertovat julkiso- ja vastayleisödiskurssi sekä osallistava opastaja -diskurssi. Julkison muodostaminen on toki käsitetty perinteisestäkin journalismin tehtäväksi (ks. esim. Habermas 1964/2010; Carey 1987/2010). Tutkielmani haastatteluissa julkisodiskurssi tuli kuitenkin esiin paljolti siitä näkökulmasta, että julkiso voisi muodostua, jos journalismin keinoin kansaa osattaisiin opastaa oikeaan suuntaan. Juuri halu toimia ihmisten oppaana kertoo mielestäni läheisemmästä yleisösuhteesta. Vastaavia havaintoja ovat tehneet toimittajien haastattelututkimuksissa esimerkiksi Hujanen (2006, 37–38) ja Ahva (2010, 233–235). Yleisön huomioimisesta ja aktiivisemmasta roolista suhteessa yleisöön kertoo myös se, että työryhmäläiset toivoivat voivansa tavoittaa myös sellaiset henkilöt, jotka eivät tyypillisesti lukisi ilmastonmuutosta käsittelevää journalismia. Heitä pyrittiin houkuttelemaan esimerkiksi haastateltavien valinnoilla, vaikka varsinaisia myönnytyksiä heille ei haluttu antaa. Tutkielmani ei siis täysin tue Pöyhtäri ym. (2014, 13) havaintoa siitä, että nuoret toimittajat eivät olisi kovinkaan kiinnostuneita vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen. On kuitenkin totta, että into ihmisten aktivointiin jäi heikommaksi kuin etukäteen ajattelin. Julkisodiskurssissa ajatus julkisosta yhteisten ongelmien ratkaisijana jää ohueksi. Haastateltavien puheessa tämä kyseinen ryhmä määritellään vain yhteiskunnallisesti aktiivisemmaksi yleisöksi.

Tällainen tasapainoilu objektiivisen ja aktivointiin pyrkivän journalismin välillä on tullut esiin myös aiemmissa ilmastotoimittajien haastattelututkimuksissa: ilmastojournalismia pidetään jollain tavalla erityisenä ja poikkeuksellisen aiheena, mutta oma työskentely halutaan ankkuroida perinteiseen journalismiin (esim. Kunelius ym. 2017; Hiles & Hinnant 2014). Tutkielmani siis tukee tätä havaintoa, joka näyttää nousevan esiin useissa ilmastotoimittajien haastattelututkimuksissa.

Työryhmän ja sen ohjaajan Hannan Nikkasen välillä näkyi pieni ero siinä, miten näitä eri diskursseja ja yleisösuhdetta tulkittiin. Tämä tukee aiempaa tutkimusta toimittajien ammatti-identiteetistä, jonka on ajateltu muuttuneen korkeasta modernista notkeaksi moderniksi sukupolvien myötä (Kantola 2011, 118). Koljosen (2013, 76) mukaan tämä

siirtymä näkyy myös yleisösuhteessa. Siinä missä korkean modernin journalistisukupolven edustajat pysyttelevät etäällä yleisöstä, notkean modernin edustajat taas pyrkivät palvelemaan yleisöä. Nikkanen edustaa vanhempaa toimittajasukupolvea kuin työryhmän jäsenet, jolloin hänen haastattelussaan esiin tulleet diskurssit kiinnittyvän selkeämmin korkean modernin perinteeseen. Jako korkeaan ja notkeaan moderniin ei toki ole mustavalkoinen, vaan pikemminkin jana. Hyvän sään aikana -kirjan tekijätkään eivät ole mielestäni tyypillisiä notkean journalismin edustajia, vaan he sijoittuvat jonnekin janan varrelle. Työryhmäläiset eivät tulkintani perusteella näe kirjan lukijoita notkean modernin perinteen mukaisesti kuluttajina siinä mielessä, että heille olisi pyritty kirjoittamaan mahdollisimman myyvä kirja (vrt. Koljonen 2013, 76). Yleisö huomioitiin mielestäni enemmän kansalaisina (vrt. Ahva 2010, 233–235), vaikka kansalaisyhteiskuntaa ei pyrittykään erityisen vahvasti aktivoimaan.

Hyvän sään aikana -kirjan lähtökohta oli suomalaisen ilmastonmuutosjournalismin uudistaminen, mutta haastattelujen perusteella ainakin kirjoittajien yleisösuhde oli melko perinteinen. Vahvin pyrkimys julkisen keskustelun uudistamiseen näkyi vastayleisödiskurssissa, joka kertoo työryhmäläisten halusta houkutella julkiseen keskusteluun mukaan uusia ääniä. Muuten ihmisiä haluttiin aktivoida vain yksilötasolla, mikä on tullut esiin aiemmassakin toimittajien yleisösuhteen tutkimuksessa (Pöyhtäri ym. 2014, 11–12). Tämä yllätti minua hieman, sillä olimme työryhmässä puhuneet siitä, että keskustelu ilmastonmuutoksesta korostaa yksilöllisiä valintoja, jolloin ihminen jää yksin suuren kysymyksen edessä. Ongelman tunnistamisesta huolimatta sama asetelma toistui työryhmäläisten haastatteluissa. Myös tietokirja formaattina on voinut vaikuttaa tähän, sillä dialogia yleisön kanssa voi olla vaikeampi luoda kuin esimerkiksi lehtijutuissa, joissa foorumi keskustelulle on selkeämpi kuin tietokirjassa.

Voi myös kyseenalaistaa, missä määrin journalistisen tietokirjan kirjoittaminen edes mahdollistaa ilmastojournalismin uudistamisen. Tietokirja on kertaluontoinen tuotos, ja se saavuttaa huomattavasti rajatun määrän ihmisiä kuin vaikkapa iltapäivälehti. Tavoittelimme tietokirjalla ilmastonmuutoksesta kiinnostuneista, mahdollisesti nuorehkoja ihmisiä, mutta on eri asia, löytävätkö juuri nuoremman sukupolven edustajat kirjan pariin. Näistä syistä tietokirjan valitseminen formaatiksi on voinut vaikuttaa projektin uudistuspyrkimyksiin ja rajata niiden mahdollisuuksia.

Kaikkiaan tutkimustulokseni eivät siis täysin vastaa oletustani, jossa ennakoin työryhmäläisten pyrkineen voimakkaasti rakentamaan julkista keskustelua ja

muodostamaan julkison. Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajien haastatteluissa korostui enemmän objektiivisen tiedonvälittäjän rooli, jossa toimittaja pysyttelee melko etäällä yleisöstä. Kirjoittajat kiinnittyivät melko vahvasti perinteisiin journalismin ihanteisiin, kuten objektiivisuuteen ja puolueettomuuteen. Vihjeitä läheisemmästä yleisösuhteesta tuli esiin haastatteluissa, mutta ne jäivät osittain puheeksi pyrkimyksistä ja haaveista ja konkretian tasolla melko ohueksi.

En halua tutkimuksellani kyseenalaistaa, etteikö esimerkiksi objektiivisuus olisi tärkeä periaate journalismin luotettavuuden kannalta. Ei ole mitenkään itsestään selvää, että läheisempi yleisösuhte johtaisi automaattisesti parempaan ilmastojournalismiin. En myöskään näe objektiivisuutta ja läheistä yleisösuhdetta välttämättä ongelmallisena tai toisilleen vastakkaisina arvoina. Odotin silti, että näitä perinteitä olisi lähdetty tulkitsemaan uusilla tavoilla, kuten esimerkiksi Hilesin ja Hinnantin (2014) toimittajahaastatteluissa kävi ilmi. Hilesin ja Hinnantin haastattelemat ilmastotoimittajat olivat luoneet oman tulkintansa siitä, millä tavalla journalistin kuuluu noudattaa tasapuolisuuden periaatetta ilmastonmuutoksen tutkimuksen uutisoinnissa.

Tutkimusaineistoni koostuu vain kirjan tekijöiden haastatteluista, joten en voi tehdä tietenkään mitään johtopäätöksiä siitä, miten tai kuinka hyvin kirja todellisuudessa onnistui luomaan uusia tapoja kertoa ilmastonmuutoksesta journalismin keinoin. Tutkimustulokseni kertovat vain siitä, mihin minä tulkiten työryhmän jäsenten pyrkineen. Voi olla, etteivät kaikki nämä pyrkimykset ole toteutuneet tai että osa niistä on artikuloitunut vasta itse haastatteluissa, jotka tein vasta kirjan julkistamisen jälkeen. Tutkimustulokseni antavat silti joitain viitteitä siitä, että Hyvän sään aikana -kirjan työryhmä ei poikennut juuri perinteisestä journalismidiskurssista suhteessa yleisöön. Se ehkä kertoo siitä, kuinka hitaasti toimittajien ammatti-identiteetti ja journalistiset käytännöt lopulta uudistuvat.

Tiivistetysti tutkimustulokseni ovat seuraavat:

1. Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajat näkevät kirjan yleisön pääasiassa passiivisina tiedon vastaanottajina, jotka voivat olla kiinnostuneita ilmastonmuutoksesta, mutta heidät on houkuteltava aiheen pariin. Kirjoittajat kuitenkin uskovat, että jonkinlainen julkiso voisi olla muodostettavissa. Näiden kahden ryhmän ulkopuolella on vastayleisö eli ryhmä, joka ei ole mukana ilmastonmuutoksesta käytävissä keskustelussa, mutta jonka kirjoittajat haluaisivat keskusteluun mukaan.

2. Kirjoittajat näkevät roolinsa toimittajina pääasiassa objektiivisina tiedonvälittäjinä, mutta myös halu opastaa ja osallistaa yleisöä nousee esiin. Kirjoittajat tasapainoilevat näiden kahden roolin välillä.
3. Aiempaan tutkimukseen verrattuna työryhmäläisten haastatteluissa korostui hieman halu puhutella ja aktivoida yleisöä, eikä yleisöä nähty niinkään kuluttajina, vaan kansalaisina. Kaikkiaan työryhmäläisten yleisösuhteesta kertovat diskurssit kuitenkin vastaavat pitkälti aiempien toimittajien yleisösuhdetta kartoittaneiden tutkimusten tuloksia.

6.1 Oman työskentelyn arviointi

Tunnistan kaikki tutkimushaastatteluissa esiin nousseet diskurssit omista pohdiskeluistani kirjatöryhmän jäsenenä. Aluksi olin hieman yllättynyt siitä, etteivät julkisen keskustelun tuottaminen ja julkison muodostaminen tulleet vahvemmin esiin haastatteluissa. Itse pohdin kirjan kohderyhmää paljon kirjoitusprosessin aikana siitä näkökulmasta, miten voisin parhaalla tavalla auttaa näitä ihmisiä ymmärtämään ilmastonmuutoksen vaikutuksia ja antaa heille välineitä esimerkiksi julkiseen keskusteluun. Siksi oletin, että myös muut työryhmäläiset olisivat pohtineet näitä samalla tavalla. Toisaalta kyse voi olla myös omasta ajatusharhasta. Jos katson kirjaan kirjoittamiani tekstejä, ei niissä näy erityisesti pyrkimys herättää julkista keskustelua. Pikemminkin ne sijoittuvat objektiivisen tiedonvälittämisen perinteeseen. Osallistavana opastajana pyrin toimimaan lähinnä selittämällä monimutkaisia ilmiöitä yksinkertaisesti. Kirjan yleisöä pidin nimenomaan melko passiivisena, mutta muiden työryhmäläisten tavoin ajattelin kyllä, että he voisivat olla aktivoitavissa.

Ajattelen kuitenkin, että journalismin tehtävä olisi erityisesti ilmastokysymyksissä saada aikaan julkista keskustelua eikä vain passiivisesti välittää tietoa. Tietokirjan kontekstissa oli kuitenkin lopulta vaikea pyrkiä herättämään julkisoa millään muulla tavalla kuin välittämällä mahdollisimman objektiivista tietoa ilmastonmuutoksesta mahdollisimman ymmärrettävällä tavalla. Tutkielman aikana aloin kyseenalaistamaan aiempia ajatuksiani siitä, pitäisikö journalismin edes pyrkiä aktivoimaan yleisöä muilla tavoin. Olen silti yhä sitä mieltä, että suomalainen journalismi voisi olla nykyistä avoimempi julkisen keskustelun rakentamiselle ja tällaisten keskusteluareenojen tarjoamiselle. Ainakaan kymmenen vuotta sitten julkaistussa Heinosen (2008, 26–28) tutkimuksessa toimittajat eivät olleet vielä valmiita ottamaan tätä roolia. En ole varma, monikaan asia muuttunut sen jälkeen.

Ehkä sorrun itse samaan kaksijakoisuuteen kuin monet muutkin ilmastonmuutosta käsittelevät toimittajat (vrt. Kunelius ym. 2017; Hiles & Hinnant 2014). Yhtäältä näen ilmastojournalismin jollakin tavalla erityisenä journalismin lajina, joka vaatii erityisiä sääntöjä, mutta haluan kuitenkin ankkuroida työskentelyni journalismin perinteisiin ihanteisiin. Tämä rajankäynti on varmasti tärkeää, mutta minusta se tuntuu osittain myös paikallaan julnaamiselta. Tehokkaampaa olisi keskustella siitä, miten voisimme toimittajina toimia luotettavasti ja riippumattomasti ja samaan aikaan saada nykyistä useampia ihmisiä mukaan julkiseen keskusteluun ilmastonmuutoksesta.

Tutkimustuloksiani tarkasteltaessa on syytä muistaa, että olen ollut tutkielmani kohteena olleessa kirjaprojektissa mukana. Näin ollen minulla on ollut jo tutkimusongelmaa muotoillessani omakohtaisia käsityksiä tutkimuskohteestani. Pyrin tiedostamaan tämän analysoidessani aineistoani, mutta on mahdollista, että olen tiedostamattakin etsinyt muiden kirjan tekijöiden puheesta omia käsityksiäni tukevia näkemyksiä (vrt. Ronkainen ym. 2011, 54). On siis mahdollista, että esimerkiksi julkisodiskurssi ja opastava osallistaja -diskurssi ovat voineet tästä syystä saada tutkielmassani todellisuutta suuremman roolin. Joku muu työryhmän jäsen tai työryhmän ulkopuolinen tutkija olisi voinut tehdä erilaisia tulkintoja ja löytää erilaisia diskursseja haastatteluaineistosta. Sosiaalisen konstruktionismiin perustuvassa tutkimuksessa tutkija tuo väistämättä oman kokemusmaailmansa ja omat käsityksensä sosiaalisesta todellisuudesta mukaan tutkimusprosessiin. Lisäksi tutkimusaineistoni oli laaja, lähes sadan sivun mittainen. Siksi on mahdollista, että aineiston käsittelyvaiheessa aineistosta on tippunut pois joitakin vivahteita, kun olen tehnyt ensimmäiset tulkinnat ja jatkanut aineiston tulkintaa niiden kautta (vrt. Alasuutari 2011, 65). Toisaalta laadulliselle tutkimukselle on luonnollista, että havainnot pelkistyvät, kun aineistoa lähdetään tulkitsemaan tietystä teoreettis-metodologisesta näkökulmasta (emt, 31–33).

Aineistoa analysoidessani aloin myös kyseenalaistaa, oliko teemahaastattelujen runko paras mahdollinen vastaamaan tutkimuskysymyksiini (Liite 1; Liite 2). Jouduin tekemään haastattelut melko aikaisessa vaiheessa tutkimusprosessia, jotta kirjan kirjoittamisesta ei olisi ehtinyt kulua liian pitkää aikaa. Tästä syystä en ollut ehtinyt lukea tutkielmani teoreettiseen viitekehykseen sopivaa tutkimusta niin paljon kuin olisin toivonut, ja jossain määrin viitekehys ei ollut vielä täysin selvilläkään. Tämä vaikutti haastattelujen fokukseen jonkin verran. Jos tekisin haastattelut nyt uudestaan, pohtisin tarkemmin ainakin sitä, millaisilla kysymyksillä voisin saada enemmän tietoa haastateltavien ammatti-identiteetistä. Onnistuin kuitenkin löytämään mielenkiintoisia

tuloksia aineistostani, joten ei voi missään nimessä sanoa, että tutkielmani olisi epäonnistunut tästä syystä.

Alkuperäinen tutkimusideani oli käydä kirjatyöryhmän jäsenten kanssa läpi journalistisia ratkaisuja, joita he ovat tehneet Hyvän sään aikana -kirjan teksteissä. Tässä näkökulmassa minua viehätti erityisesti se, että olisin käynyt toimittajien kanssa läpi konkreettisia journalistisia ratkaisuja, joita he ovat tehneet teksteissään. Kirjan intensiivisimmästä kirjoitusvaiheesta oli kuitenkin ehtinyt kulua useita kuukausia siinä vaiheessa, kun haastattelujen tekeminen oli minulle aikataulullisesti mahdollista, joten luovuin ideasta ja keskityin kirjoittajien yleisösuhteeseen. Jos olisin alkanut hahmotella tutkielmani aihetta jo aiemmin keväällä 2017, olisin voinut toteuttaa alkuperäisen suunnitelmani etnografisena tai toiminnallisena tutkimuksena kirjaprojektin aikana. Tosiasiassa aikani tuskin olisi riittänyt tutkimuksen tekemiseen kirjaprojektin intensiivisimmän vaiheen keskellä, mutta tällaisen tutkielman lopputulos olisi voinut olla mielenkiintoinen.

Harkitsin teemahaastattelujen analysoimista myös kehysanalyysillä, mutta päädyin lopulta diskurssianalyysiin, kun journalistien ammatti-identiteetti eli niin sanottu journalismidiskurssi nousi tutkielmani olennaiseksi viitekehyykseksi. Myös keskusteluanalyysi ryhmähaastatteluista olisi voinut olla vaihtoehtoinen tutkimusnäkökulma, joka olisi voinut avata esimerkiksi sitä, miten toimittajista koostuva työryhmä muodostaa merkityksiä yhdessä.

Yksi tutkimusnäkökulma olisi myös voinut olla Hyvän sään aikana -kirjan tekstien analysoiminen ja ilmastojournalismin tutkiminen sitä kautta. Näkökulma olisi ollut relevantti kirjan saamien palkintojen ansiosta. Nyt tutkielmani ei varsinaisesti kerro lopputuloksesta, vaan kirjan kirjoittajien ajatuksista. Vaihtoehtoisesti tutkielmassa olisi voinut keskittyä kirjan sosiaalisen median tileillä julkaistuihin sisältöihin tai vertailla niitä ja kirjan sisältöjä siitä näkökulmasta, onko uuden ja perinteisen median välistä löydettävissä jonkinlaisia eroavaisuuksia. Kolmas vaihtoehto olisi ollut ottaa tarkastelun kohteeksi kirjan kuvat, joista kanteen valittu riekkokuva palkittiin Vuoden lehtikuvana (Kuvajournalismikilpailu 2017).

Tutkielmassani puhutaan paljon yleisöstä, mutta varsinainen Hyvän sään aikana -kirjan lukijakunta ei ole näillä sivuilla läsnä. Olisinkin voinut kääntää katseen vaihtoehtoisesti heihin ja tehdä tutkielmani vastaanottotutkimuksen näkökulmasta. Mielenkiintoinen olisi ollut myös sellainen toteutus, jossa kirjan tekijät ja yleisö olisivat olleet kummatkin

jollain tavalla läsnä. Tällaista ilmastojournalismin tutkimusta ovat kaivanneet muun muassa Hansen (2011) ja Eide ym. (2017).

Kaikki edellä mainitut näkökulmat voisivat olla myös mahdollisia vaihtoehtoja jatkotutkimukselle. Kaikkiaan mielestäni olisi perusteltua tutkia ilmastojournalismia nykyistä monipuolisemmin Suomessa. Erityisesti tarvetta olisi mielestäni tutkimukselle journalismin tuotannon näkökulmasta, sillä ilmastonmuutos on niin merkittävä ja kaikkea koskettava ilmiö, että journalismin olisi ehdottoman tärkeää onnistua kertomaan siitä riittävän monipuolisesti ja kyetä luomaan aidosti avointa julkista keskustelua ilmastokysymysten ympärille. Tärkeä tutkimuksen kohde olisi myös se, millaisessa muodossa tietoa ilmastonmuutoksesta kannattaisi välittää suurelle yleisölle. Ilmastonmuutokseen liittyviä aiheita voi olla vaikeaa käsitellä uutismediassa, sillä niihin ei aina liity dramaattisia ja uutisellisia käänteitä. Toisaalta esimerkiksi journalistinen tietokirja ei tavoita yhtä suurta joukkoa ihmisiä kuin vaikkapa iltapäivälehti. Siksi olisi mielestäni olennaista pohtia näitä tiedonvälittämisen muotoja ja parhaiten eri välineisiin sopivia keinoja. Kaikkiaan kannattaisin siis Oulassonin ja Bergletzin (2014) tapaan nykyistä tiiviimpää yhteistyötä ilmastojournalismin tutkimuksen ja käytännön journalistisen työn välille.

Opinnäytetyöni voi auttaa toimittajia ainakin tutkiskelemaan omaa yleisösuhdettaan. Tuolle tutkiskelulle voi olla käyttöä myös Hyvän sään aikana -työryhmän sisällä, sillä työmme ilmastonmuutosaiheiden parissa jatkuu. Hieman ennen näiden viimeisten sanojen kirjoittamista huhtikuussa 2018 meille myönnettiin apuraha vuoden mittaiseen työskentelyyn ilmastojournalismin parissa. Jatkamme sosiaalisessa mediassa ilmastonmuutosaiheiden kuratoimista, ja tarkoituksenamme on pistää pystyyn verkkosivu, jolla julkaisemme ilmastonmuutosta käsitteleviä journalistisia tekstejä.

Lähdeluettelo

Kirjat ja artikkelit

Ahonen, Pertti (1984) Journalismi vallan lähteenä, areenana ja kohteena.

Tiedotustutkimus 7(2), 17–26.

Ahva, Laura (2010) *Making news with citizens: public journalism and professional reflexivity in the Finnish newspapers*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.

<http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8288-5>. [Viitattu 31.3.2018.]

Aittola, Tapio & Raiskila, Vesa (1994) Jälkisanat. Teoksessa Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (toim.) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Suom. & toim. Vesa Raiskila. 6. painos. [1966] Helsinki: Gaudeamus, 213–231.

Alasuutari, Pertti (2011) *Laadullinen tutkimus 2.0*. E-kirja. Tampere: Vastapaino.

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1994) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Suom. & toim. Vesa Raiskila. 6. painos. [1966] Helsinki: Gaudeamus.

Berglet, Peter; Höijer, Birgitta & Olausson, Ulrika (2009) Individualisation and Nationalisation of the Climate Issue. Teoksessa Boyce, Tammy & Lewis, Justin (toim.) *Climate Change and the Media*. New York, NY: Peter Lang Publishing Inc, 211–223.

Blumer, Herbert (2010) Joukko, massa ja julkiso. Teoksessa Pietilä, Veikko & julkisuuspiiri (toim.) *Julkisot, yleisöt ja media*. Suom. Veikko Pietilä. [1946] Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print, 113–133.

Boykoff, Maxwell T. & Boykoff, Jules M. (2007) Climate change and journalistic norms: A case-study of US mass-media coverage. *Geoforum* 38, 1190–1204.

Brüggemann, Michael & Engesser, Sven (2014) Between Consensus and Denial: Climate Journalists as Interpretive Community. *Science Communication* 36(4), 399–427.

Butler, Catherine & Pidgeon, Nick (2009) Media Communication and Public Understanding of Climate Change. Teoksessa Boyce, Tammy & Lewis, Justin (toim.) *Climate Change and the Media*. New York, NY: Peter Lang Publishing Inc, 43–58.

Carey, James W. (2010) Lehdistö ja julkinen mielipide. Teoksessa Pietilä, Veikko & julkisuuspiiri (toim.) *Julkisot, yleisöt ja media*. Suomentanut Veikko Pietilä. [1987] Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print, 175–194.

Carpentier, Nico & Cammaerts, Bart (2006) Hegemony, democracy, agonism and journalism: an interview with Chantal Mouffe. *Journalism Studies* 7(6), 964–975.

Climate Change and the Media. (2009) (Toim.) Boyce, Tammy & Lewis, Justin (toim.) New York, NY: Peter Lang Publishing Inc.

Cox, Robert (2013) *Environmental Communication and the Public Sphere*. Kolmas painos. Thousand Oaks, CA; London; New Delhi & Singapore: Sage Publications Inc.

Dewey, John (2006) *Julkinen toiminta ja sen ongelmat*. Englanninkielinen alkuteos 1927. Suomentanut Mika Renvall. Tampere: Vastapaino.

Diskurssianalyysi liikkeessä. (Toim.) (1999) Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. Tampere: Vastapaino.

Doyle, Julie (2011) *Mediating Climate Change*. Farnham & Burlington: Ashgate.

Eide, Elisabeth & Kunelius, Risto (2011) Domesticating global moments – A transnational study on the coverage of the Bali and Copenhagen Climate Summits. Teoksessa Eide, Elisabeth; Kunelius, Risto & Kumpu, Ville (toim.) *Global climate – local journalisms. A transnational study of how media make sense of climate summits*. Bochum/Freiburg: Projektverlag, 11–50.

Eide Elisabeth; Kunelius, Risto; Tegelberg, Matthew & Yagodin, Dmitry (2017) Conclusion: From Assessments to Solutions. Teoksessa Kunelius, Risto; Eide, Elisabeth; Tegelberg, Matthew & Yagodin, Dmitry (toim.) *Media and Global Climate Knowledge. Journalism and the IPCC*. New York, NY: Palgrave Macmillan, 281–293.

Fairclough, Norman (1997) *Miten media puhuu*. Suom. Virpi Blom & Kaarina Hazard. [1995] Tampere: Vastapaino.

Foucault, Michel (2005) *Tiedon arkeologia*. Suom. Tapani Kilpeläinen. [1969]. Nurmijärvi: Kirjakas.

Global climate – local journalisms. A transnational study of how media make sense of climate summits. (Toim.) (2011) Eide, Elisabeth; Kunelius, Risto & Kumpu, Ville. Bochum/Freiburg: Projektverlag

Fraser, Nancy (2009) Uusi katse julkisuuteen. Vallitsevan demokratian arvostelua. Suom. Veikko Pietilä. [1992] *Media & viestintä* 32(3), 8–30.

Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. (Toim.) (2005) Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) E-kirja. Tampere: Vastapaino.

Haastattelun analyysi. (Toim.) (2010) Ruusuvuori, Johanna; Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti. E-kirja. Tampere: Vastapaino.

Habermas, Jürgen (2009) Poliittinen viestintä mediayhteiskunnassa: Voiko demokratia yhä iloita episteemisestä ulottuvuudesta? Suom. Veikko Pietilä. [2006] *Media & viestintä* 32(3), 31–44.

Habermas, Jürgen (2010) Julkisuus. Teoksessa Pietilä, Veikko & julkisuuspiiri (toim.) *Julkisot, yleisöt ja media.* Suomennos ja alaviitteet Esa Väliaverronen. [1964] Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print, 163–170.

Hansen, Anders (2011) Communication, media and environment: Towards reconnecting research on the production content and social implications of environmental communication. *The International Communication Gazette* 73(1–2), 7–25.

Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto (2009) Julkisuusteoria ilmasitaateissa. *Media & viestintä* 32(3), 2–7.

Heikkilä, Heikki; Ahva, Laura; Siljamäki, Jaana & Valtonen, Sanna (2012) *Kelluva kiinnostavuus.* Tampere: Vastapaino.

Heinonen, Ari (2008) *Yleisön sanansijat sanomalehdissä.* Tampere: Kopio Niini Finland.

Hetken hallitsijat. Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa. (Toim.) (2011) Kantola, Anu. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hiles, Sara Shipley & Hinnant, Amanda (2014) Climate Change in the Newsroom: Journalists' Evolving Standards of Objectivity When Covering Global Warming. *Science Communication* 36(4), 428–453.

Hujanen, Jaana (2006) Yleisön palvelu markkinaehtoistuvan median journalistien itseyttämyksessä. *Tiedotustutkimus* 29(2), 30–43.

Hirsjärvi, Sirpa & Hurme, Helena (2008) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö.* Luettu e-kirjana. Helsinki: Gaudeamus.

Häikiö, Liisa & Niemenmaa, Vivi (2007) Valinnan paikat. Teoksessa Laine, Markus; Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. 3. painos. Helsinki: Gaudeamus, 41–56.

Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. (Toim.) (2010) Aaltola, Juhani & Valli, Raine. Juva: WS Bookwell.

Ilmonen, Kari (2010) Muuan diskurssianalyysi. Esimerkkinä Chydenius-instituutin vaikuttavuustutkimus. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Juva: WS Bookwell, 127–142.

IPCC (2014) Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Core Writing Team R.K. Pachauri & L.A. Meyer (toim.). Geneva: IPCC.

https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/syr/SYR_AR5_FINAL_full_wcover.pdf.

[Viitattu 16.5.2017.]

Julkisot, yleisöt ja media. (Toim.) (2010) Pietilä, Veikko & julkisuuspiiri. Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print.

Junttila, Johanna (2016) *Tiedetoimittaja 2.0. Suomalaiset tiedetoimittajat journalismin murroksessa*. Pro gradu -tutkielma. Viestinnän, median ja teatterin yksikkö. Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201606101851>. [Viitattu 4.4.2018.]

Kantola, Anu (2011) Notkean journalismin nousu. Teoksessa Kantola, Anu (toim.) *Hetken hallitsijat. Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 115–141.

Kirilenko, Andrei P.; Molodtsova, Tatiana & Stepchenkova, Svetlana O. (2015) People as sensors: Massa media and local temperature influence climate change discussion on Twitter. *Global Environmental Change* 30, 92–100.

Koljonen, Kari (2013) *Kriisi journalismissa. Kansakunnan katastrofit ja muuttuva professio*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9187-0>. [Viitattu 27.1.2018.]

Kumpu, Ville & Kunelius, Risto (2011) Finland: Coming to terms with political realities. Teoksessa Eide, Elisabeth, Kunelius, Risto & Kumpu, Ville (toim.) *Global climate – local journalism. A transnational study of how media make sense of climate summits*. Bochum/Freiburg: Projektverlag, 179–194.

Kumpu, Ville & Rhaman, Mofizur (2012) Futures of the Implicated and the Bystander. Eide, Elisabeth & Kunelius, Risto (toim.) *Media meets climate. The Global Challenge for Journalism*. Bohus: Nordicom, 105–122.

Kunelius, Risto (2010) *Viestinnän vallassa*. 5.–8. painos. Helsinki: WSOYpro.

Kunelius, Risto (2012) Varieties of Realism. Durban Editorials and the Discursive Landscape of Global Climate Politics. Eide, Elisabeth & Kunelius, Risto (toim.) *Media meets climate. The Global Challenge for Journalism*. Bohus: Nordicom, 31–48

Kunelius, Risto & Eide, Elisabeth (2017) The Problem: Climate Change, Politics and the Media. Teoksessa Kunelius, Risto; Eide, Elisabeth; Tegelberg, Matthew & Yagodin, Dmitry (toim.) *Media and Global Climate Knowledge. Journalism and the IPCC*. New York, NY: Palgrave Macmillian, 1–32.

Kunelius, Risto; Nossek, Hillel & Eide, Elisabeth (2017) Key Journalists and the IPCC AR5: Toward Reflexive Professionalism. Teoksessa Kunelius, Risto; Eide, Elisabeth; Tegelberg, Matthew & Yagodin, Dmitry (toim.) *Media and Global Climate Knowledge. Journalism and the IPCC*. New York, NY: Palgrave Macmillian, 257–28.

Kunelius, Risto & Yagodin, Dmitry (2017) Attention, Access and the Global Space of Interpretation. Media Dynamics of the IPCC AR5 Launch Year. Teoksessa Kunelius, Risto; Eide, Elisabeth; Tegelberg, Matthew & Yagodin, Dmitry (toim.) *Media and Global Climate Knowledge. Journalism and the IPCC*. New York, NY: Palgrave Macmillian, 57–80.

Käpylä, Jonna (2015) *Ilmastonmuutoksen uutisointi: kehystämisen tavat ja vaikutukset*. Pro gradu -tutkielma. Johtamiskorkeakoulu. Tampereen yliopisto.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201512102519>. [Viitattu 4.4.2018.]

Lippmann, Walter (2010) Haamujulkiso. Teoksessa Pietilä, Veikko & julkisuuspiiri (toim.) *Julkisot, yleisöt ja media*. Suom. Veikko Pietilä. Alkuteos 1925. Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print, 95–112.

Mattila, Päivi (2014) *Ehdottomasti erikoistoimittajia. Toimittajien kokemuksia ympäristöjournalismin tekemistä mahdollistavista ja rajoittavista tekijöistä*. Pro gradu -tutkielma. Viestinnän, median ja teatterin yksikkö. Tampereen yliopisto.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201407011932>. [Viitattu 4.4.2018.]

- Media and Global Climate Knowledge. Journalism and the IPCC.* (Toim.) (2017) Kunelius, Risto; Eide, Elisabeth; Tegelberg, Matthew & Yagodin, Dmitry. New York, NY: Palgrave Macmillian.
- Media meets climate. The Global Challenge for Journalism.* (Toim.) (2012) Eide, Elisabeth & Kunelius, Risto. Bohus: Nordicom.
- Mediaa käsittämässä.* (Toim.) (2006) Ridell, Seija; Väliaho, Pasi & Sihvonen, Tanja. Tampere: Vastapaino.
- Mills, C. Wright (2010) Massayhteiskunta. Teoksessa Pietilä, Veikko & julkisuuspiiri (toim.) *Julkisot, yleisöt ja media*. Suom. ja suom. huom. Veikko Pietilä. [1956] Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print, 133–161.
- Mouffe, Chantal (2009) Keskusteleva demokratia vai kiistelevä moniarvoisuus? *Media & viestintä* 32(3), 45–53. Suom. Veikko Pietilä. [1999.]
- Olausson, Ulrika & Berglez, Peter (2014) Media and Climate Change: Four Long-standing Research Challenges Revisited. *Environmental Communication* 8(2), 249–265.
- Painter, James (2013) *Climate Change in the Media: Reporting Risk and Uncertainty*. New York City, NY: I.B. Tauris.
- Park, Robert E. (2010) Joukko ja julkiso. Teoksessa Pietilä, Veikko & julkisuuspiiri (toim.) *Julkisot, yleisöt ja media*. Suom. Veikko Pietilä. [1904] Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print, 7–35.
- Pietilä, Ilkka (2010) Ryhmä- ja yksilöhaastattelun diskursiivinen analyysi. Kaksi aineistoa erilaisina vuorovaikutuksen kenttiä. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. E-kirja. Tampere: Vastapaino.
- Pietilä, Veikko (2010) Julkiso ja yleisö. Teoksessa Pietilä, Veikko & julkisuuspiiri (toim.) *Julkisot, yleisöt ja media*. [1999] Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print, 201–217.
- Pietilä, Veikko (2010) Pohdintoja julkisesta keskustelusta joukkoviestimissä. Teoksessa Pietilä, Veikko & julkisuuspiiri (toim.) *Julkisot, yleisöt ja media*. Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print, 373–396.

- Pietilä, Veikko & Ridell, Seija (2010) Julkea ehdotus. Teoksessa Pietilä, Veikko & julkisuuspiiri (toim.) *Julkisot, yleisöt ja media*. [1998] Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print, 197–199.
- Pöyhtäri, Reetta; Väliaverronen, Esa & Ahva, Laura (2014) *Mistä on suomalainen toimittaja tehty? Worlds of Journalism -surveyyn tuloksia Suomesta*. Tutkimusraportti. Tampereen yliopisto.
- Rhaman, Mofizur (2012) Applying Advocacy in Climate Change. The Case of Bangladesh. Eide, Elisabeth & Kunelius, Risto (toim.) *Media meets climate. The Global Challenge for Journalism*. Bohus: Nordicom, 145–161.
- Ridell, Seija (2006) Yleisö. Elämää mediayhteiskunnan normaalina jäsenenä. Teoksessa Ridell, Seija; Väliaho, Pasi & Sihvonen, Tanja (toim.) *Mediaa käsittämässä*. Tampere: Vastapaino, 234–251.
- Ridell, Seija (2010) Johdannoksi teokseen. Teoksessa Pietilä, Veikko & julkisuuspiiri (toim.) *Julkisot, yleisöt ja media*. Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print, 7–35.
- Ronkainen, Suvi; Pehkonen, Leila; Lindblom-Yläne, Sari & Paavilainen, Eija (2011) *Tutkimuksen voimasanat*. Helsinki: WSOYpro.
- Ruokoski, Vilma (2017) *Tie Inariin. Tapaustutkimus Uusi Inari -työryhmän journalistisesta taustatyöskentelystä 2013–2015 ennen julkaisutoiminnan aloittamista*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201702011074>. [Viitattu 4.4.2018.]
- Seppänen, Janne & Väliaverronen, Esa (2012) *Mediayhteiskunta*. Tampere: Vastapaino.
- Suoninen, Eero (1999) Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 17–36.
- Tapaustutkimuksen taito*. (Toim.) (2007) Laine, Markus; Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka. 3. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Tarde, Gabriel (1901/2010) Joukko ja yleisö. Teoksessa Pietilä, Veikko & julkisuuspiiri (toim.) *Julkisot, yleisöt ja media*. Suom. ja suom. huom. Risto Suikkanen. [1901] Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print, 35–77.

Työryhmä & Nikkanen, Hanna (2017) *Hyvän sään aikana. Mitä Suomi tekee, kun ilmasto muuttaa kaiken?* Helsinki: Into Kustannus.

Valtonen, Anu (2005) Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. E-kirja. Tampere: Vastapaino, 185–201.

Väliaverronen, Esa (1997) Mediat ympäristöpolitiikan areenana. *LTA* 2, 186–192.

Väliaverronen, Esa (1993) Diskurssien verkossa. Joukkoviestimet, julkisuus ja valta. *Tiedotustutkimus* 16(1), 22–34.

Waisbord, Silvio (2013) *Reinventing professionalism. Journalism and News in Global Perspective*. Cambridge & Malden, MA: Polity Press.

Muut lähteet

Hedegaard, Connie: ”How to report climate change”. Puheenvuoro ECSJ-konferenssissa Kööpenhaminassa 28.6.2017.

Kuvajournalismikilpailu: Vuoden lehtikuva 2017.

<http://kuvajournalismikilpailu.fi/vuoden-lehtikuva-2017>. [Viitattu 1.4.2018.]

Long Play: ”Hanna Nikkanen Long Playn päätoimittajaksi”. Sivuääni-blogi 4.9.2017.

<https://www.longplay.fi/sidetone/hanna-nikkanen-long-playn-paatoimittajaksi-2>.

[Viitattu 25.3.2018.]

Mervala, Erkki: ”Hyvän sään aikana -podcast: Pilottijakso”. Julkaistu 3.4.2017.

[https://soundcloud.com/radio_moreeni/hyvan-saan-aikana-](https://soundcloud.com/radio_moreeni/hyvan-saan-aikana-pilotti?in=radio_moreeni/sets/hyvanaanaikana)

[pilotti?in=radio_moreeni/sets/hyvanaanaikana](https://soundcloud.com/radio_moreeni/sets/hyvanaanaikana). [Viitattu 15.5.2017.]

Nesslingin säätio: ”Tätä minä ratkaisen: Hanna Nikkanen haluaa pelastaa ilmastojournalismin”. Nesslingin säätion blogi 7.12.2016.

[http://www.nessling.fi/blogi/tata-tutkin-hanna-nikkanen-haluua-pelastaa-](http://www.nessling.fi/blogi/tata-tutkin-hanna-nikkanen-haluua-pelastaa-ilmastonmuutosjournalismin/)

[ilmastonmuutosjournalismin/](http://www.nessling.fi/blogi/tata-tutkin-hanna-nikkanen-haluua-pelastaa-ilmastonmuutosjournalismin/). [Viitattu 28.1.2018.]

Tampereen yliopisto: ”Toimittaja Hanna Nikkanen journalistiikan

vierailijaprofessoriksi”. 24.2.2016. [http://www2.uta.fi/ajankohtaista/uutinen/toimittaja-](http://www2.uta.fi/ajankohtaista/uutinen/toimittaja-hanna-nikkanen-journalistiikan-vierailijaprofessoriksi)

[hanna-nikkanen-journalistiikan-vierailijaprofessoriksi](http://www2.uta.fi/ajankohtaista/uutinen/toimittaja-hanna-nikkanen-journalistiikan-vierailijaprofessoriksi). [Viitattu 25.3.2018.]

Tampereen yliopisto: ”Vierailijaprofessorin ja opiskelijoiden ilmastokirja kertoo Suomesta muutoksen keskellä”. 5.4.2017.

<http://www2.uta.fi/ajankohtaista/uutinen/vierailijaprofessorin-ja-opiskelijoiden-ilmastokirja-kertoo-suomesta>. [Viitattu 15.5.2017.]

Taussi, Sari: ”Yhdysvaltojen lähtö Pariisiin ilmastopöytäkirjasta varmistui – Trump kertoi kantansa Valkoisessa talossa”. Yle 1.6.2017. <https://yle.fi/uutiset/3-9644972>. [Viitattu 28.3.2018.]

Ympäristöministeriö: ”Pariisin ilmastopöytäkirja”. Julkaistu 11.5.2016, päivitetty 28.8.2017. <http://www.ym.fi/pariisi2015>. [Viitattu 28.3.2018.]

Liite 1

HAASTATTELURUNKO RYHMIEN TEEMAHAASTATTELUIHIN

Haastattelujen tarkoitus on selvittää, mitä Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajat ajattelevat ilmastonmuutosta käsittelevän kirjan yleisöstä ja miten nämä käsitykset vaikuttivat kirjoitusprosessiin.

Ensin käydään läpi, mikä sai sinut lähtemään mukaan tällaiseen kirjaprojektiin. Sen jälkeen puhutaan kirjan yleisöstä: millaiseksi ajattelit lukusi yleisön kirjoitusvaiheessa ja kenet halusit tekstilläsi tavoittaa. Kolmanneksi keskustellaan siitä, millaisia reaktioita toivot juttusi herättävän lukijoissa. Neljänneksi puhutaan siitä, miten ajatuksesi tekstisi lukijasta ohjasivat työskentelyäsi. Lopuksi puhutaan vielä yleisemmin ilmastojournalismista ja journalistien roolista.

Haastattelussa mukana on Hyvän sään aikana -kirja, jota voi tarvittaessa silmäillä haastattelun aikana asioiden palauttamiseksi mieleen. Kysymykset koskevat ensisijaisesti kirjoittamaasi lukua, ei kirjaa kokonaisuudessaan. Voit aina tarpeen mukaan tämentää, puhutko kirjoitusprosessista vai valmiista tuotoksesta tai oman lukusi sijaan kirjasta kokonaisuudessaan. Heräsikö tästä kysymyksiä? Voitte esittää kysymyksiä myös aina tarvittaessa.

1. Hyvän sään aikana -kirjaprojekti

Miksi halusit lähteä kirjaprojektiin mukaan?

Millaisia tavoitteita asetit projektissa kirjoittamallesi jutulle tai jutuille?

Miksi mielestäsi tällainen kirja piti tehdä?

2. Yleisökäsitys

Millaiseksi ajattelit lukusi tai lukujesi yleisön kirjoitusvaiheessa?

Kuka oli mielessäsi, kun kirjoitit lukuasi tai lukujasi?

Jos kirjoitit useita lukuja, millaisia eroja niille kuvittelemiesi yleisöjen välillä oli?

Kenet halusit tavoittaa?

Muuttuiko käsityksesi juttusi yleisöstä jollain tavalla kirjoitusprosessin aikana? Miten?

Kuinka paljon pohdit yleisöä kirjoitusprosessin aikana?

3. Tavoitellut reaktiot

Miten arvelet ihmisten reagoivan kirjoittamaasi lukuun tai lukuihin?

Mitä ajatuksia toivot tekstisi herättävän?

Kenessä haluaisit herättää reaktion tekstilläsi?

Miten toivoisit tapahtuvan, kun lukija lukee kirjottamasi luvun kirjasta?

Miksi haluaisit saavuttaa kuvailemasi kaltaisia reaktioita lukijoissa?

4. Journalistiset valinnat yleisökäsityksen ja tavoiteltujen reaktioiden suhteen

Millaisin keinoin pyrit ottamaan tekstissäsi huomioon ne henkilöt, joiden ajattelit tai toivoit lukevan tekstin?

Miten tavoittelemasi yleisö näkyi journalistisissa valinnoissa, joita teit tai pyrit tekemään kirjoitusprosessin aikana? (Apukysymyksiä: Millaisia ääniä halusit tuoda esiin? Mihin kiinnitit huomiota tekstisi rakenteessa? Millaista kieltä käytit? Kuinka paljon tarjosit kontekstia?

Millä tavoilla pyrit herättämään jutullasi reaktioita tai aktivoimaan lukijoita?

Teitkö muita tietoisia journalistisia ratkaisuja, jolla pyrit johonkin tavoitteeseen? Mihin?

5. Ilmastonmuutos ja journalismi

Miten määrittelisit hyvän ilmastojournalismin?

Mikä on journalismin tehtävä ilmastonmuutoksen kohdalla?

Mikä on journalismin rooli ihmisten aktivoimisessa ilmastokysymyksissä?

Pitääkö journalismin olla aktivoijan roolissa ilmastokysymyksissä?

Kenet journalismin on aktivoitava?

Poikkeavatko journalismin käytännöt tai poikkeako journalistin rooli jollain tavalla, kun käsitellään ilmastonmuutosta?

Miten vertaisit kirjaprojektissa kirjoittamaasi tekstiäsi näihin ajatuksiin?

6. Vapaa sana

Onko vielä jotain, mitä haluaisit painottaa tai tuoda esiin haastattelussa käsitellyistä teemoista?

Liite 2

HAASTATTELURUNKO TYÖRYHMÄN OHJAAJALLE

Haastattelujen tarkoitus on selvittää, mitä Hyvän sään aikana -kirjan kirjoittajat ajattelevat ilmastonmuutosta käsittelevän kirjan yleisöstä ja miten nämä käsitykset vaikuttivat kirjoitusprosessiin.

Ensin käydään läpi kirjan lähtökohtia yleisönäkökulmasta. Sen jälkeen puhutaan lisää kirjan yleisöstä: millaiseksi ajattelit lukusi yleisön kirjoitusvaiheessa ja kenet halusit tekstilläsi tavoittaa. Kolmanneksi keskustellaan siitä, millaisia reaktioita toivot juttusi herättävän lukijoissa. Neljänneksi puhutaan siitä, miten ajatuksesi tekstisi lukijasta ohjasivat työskentelyäsi. Lopuksi puhutaan vielä yleisemmin ilmastojournalismista ja journalistien roolista.

Heräsikö tästä kysymyksiä? Voitte esittää kysymyksiä myös aina tarvittaessa.

1. Hyvän sään aikana -kirjaprojektin lähtökohdat

Mitä ajattelit yleisöstä projektin ideointivaiheessa?

Missä roolissa yleisö oli ideointiprosessissa?

2. Yleisökäsitys

Millaiseksi ajattelit kirjan yleisön tekoprosessin aikana?

Millainen lukija oli mielessäsi kirjaprojektissa?

Kenet halusit tavoittaa?

Muuttuiko käsityksesi yleisöstä jollain tavalla kirjoitusprosessin aikana? Miten?

Kuinka paljon yleisö oli mielessäsi kirjaprojektin aikana?

Mikä rooli kirjan kaupallisella menestyksellä oli, kun pohdit yleisöä?

3. Tavoitellut reaktiot

Millaisia ajatuksia halusit kirjan herättävän sen lukijoissa? Entä reaktioita?

Miten arvelet ihmisten reagoivan tai reagoineen kirjaan?

Mitä ajatuksia toivot kirjan herättävän?

Kenessä haluaisit herättää reaktion?

Miten toivoisit tapahtuvan, kun lukija lukee kirjottamasi luvun kirjasta?

Miksi haluaisit saavuttaa kuvailemasi kaltaisia reaktioita lukijoissa?

4. Journalistiset valinnat yleisökäsityksen ja tavoiteltujen reaktioiden suhteen

Millaisin keinoin pyrit ottamaan kirjan tekoprosessissa huomioon ne henkilöt, joiden ajattelit tai toivoit lukevan kirja? Miksi juuri näillä tavoilla?

Miten tavoittelemasi yleisö näkyi journalistisissa valinnoissa, joita teit tai pyrit tekemään?

(Apukysymyksiä: Millaisia ääniä halusit tuoda esiin? Mihin kiinnitit huomiota kirjan rakenteessa? Millaista kieltä käytit? Kuinka paljon tarjosit kontekstia?

Millä tavoilla pyrit herättämään reaktioita tai aktivoimaan lukijoita?

Teitkö muita tietoisia journalistisia ratkaisuja, jolla pyrit johonkin tavoitteeseen?

Millaisia ja mihin pyrit?

5. Ilmastonmuutos ja journalismi

Miten määrittelisit hyvän ilmastojournalismin?

Mikä on journalismin tehtävä ilmastonmuutoksen kohdalla?

Mikä on journalismin rooli ihmisten aktivoimisessa ilmastokysymyksissä?

Pitääkö journalismin olla aktivoijan roolissa ilmastokysymyksissä?

Kenet journalismin on aktivoitava?

Poikkeavatko journalismin käytännöt tai poikkeako journalistin rooli jollain tavalla, kun käsitellään ilmastonmuutosta?

Miten nämä ihanteet toteutuivat kirjaprojektissa?

6. Vapaa sana

Onko vielä jotain, mitä haluaisit painottaa tai tuoda esiin haastattelussa käsitellyistä teemoista?

Liite 3

HAASTATTELUTUTKIMUKSEN TAUSTATIEDOT

Kuinka kauan olet tehnyt journalistista työtä?

Millaista työtä olet tehnyt journalistina (esim. uutistyö, feature-jutut, työpaikat)?